

KÖZNEVELÉS

2017. MÁJUS | 73. ÉVF. 5. SZÁM | 600 Ft

200 ÉVE SZÜLETETT
ARANY JÁNOS

OFI
OKTATÁSKUTATÓ
ÉS FEJLESZTŐ
INTÉZET

AZ APOR VILMOS KATOLIKUS FŐISKOLA

*szakirányú továbbképzéseket és
kiegészítő műveltségterületi képzéseket
hirdet szeptemberi kezdéssel*

Nemzetiségi területen

- Óvodapedagógus alapképzési szak – nemzetiségi óvoda-pedagógus szakirány (német)
- Tanító alapképzési szak – nemzetiségi tanító szakirány (német) képzéseket

Ének-zene területen

- Zeneóvodai foglalkozások vezetése

Bármely képzési területen szerzett diplomával

rendelkezők számára meghirdetett szakirányú továbbképzések

- Kézműves, hagyományismeret oktató
- Népi gyermekjáték, néptáncpedagógus, hagyományismeret oktató

Kiegészítő műveltségterületi képzések

tanítói oklevéllel rendelkezők számára

- Matematika
- Magyar nyelv és irodalom
- Vizuális nevelés
- Testnevelés
- Informatika
- Angol
- Természettudomány
- Ének-zene

Pedagógus szakvizsgát adó szakirányú továbbképzések

- Drámapedagógia területen pedagógus-szakvizsgára felkészítő
- Etika és erkölcsi nevelés pedagógus-szakvizsgára felkészítő
- Fejlesztő, differenciáló pedagógia területen pedagógus-szakvizsgára felkészítő
- Gyakorlatvezető, mentorpedagógus az iskoláskor előtti nevelés és gondozás intézményeiben szakterületen pedagógus-szakvizsgára felkészítő
- Gyermek- és ifjúságvédelem szakterületen pedagógus-szakvizsgára felkészítő
- Gyermektánc az óvodában, iskolában szakterületen pedagógus-szakvizsgára felkészítő
- Hagyományismeret területen pedagógus-szakvizsgára felkészítő
- Hátrányos helyzetű tanulók mentorálását ellátó pedagógus szakterületen pedagógus-szakvizsgára felkészítő
- Katolikus oktatás és nevelés területen pedagógus-szakvizsgára felkészítő
- Pedagógus szakvizsga (választható ismeretkör: tehetséggondozás, tehetségfejlesztés)
- Vezető óvodapedagógus szakterületen pedagógus-szakvizsgára felkészítő

Jelentkezési határidő: 2017. június 30.

A képzés helyszíne:

Budapest, XII. Kútvölgyi út 6.

Budapest, XI. Zsombolyai utca 6.

További információ:

felottkepzes@avkf.hu | 06-27-511-151 /420; 421

<http://www.avkf.hu/kepzesek/12>

<http://www.avkf.hu/kepzesek/72>

Arany János és a köznevelés

Szöveg: **Gloviczki Zoltán** szerkesztőbizottsági tag, az Oktatási Hivatal elnöke

A nyugodt és komótos költő: hivatalnok és tanító. Mennyire helye lenne a „köznevelés” világában! Korrektor azonban, vagyis kiemelt státuszú tanító az iskolavezető szalontai rektor mellett nem képzettsége vagy hivatása folytán, hanem sokkal inkább a település irgalmából lett az édesanyja halála nyomán hazatérő és szeme világát éppen elvesztő édesapját ápoló fiatalemberből. Menekültében jutott Nagykőrösre is: a szabadságharc leverése utáni dermedt csendet követően. 1851 és 1860 között ismét rendes tanár, ahogyan számos jeles, az akadémiai létből száműzött kortársa. Három-, majd kilencesztendős tanítói munkájának ugyanakkor csupán mintegy bekezdésnyi közvetlen nyoma maradt életművében, kevesebb, mint diákemlékeinek. Az *Elvesztett alkotmány* második éneke sejteti, hogy – noha tudunk kimagasló képességeiről – diákként sem volt más kortársainál:

„...így ment véghez nagyszerű tréfám:
A tanszéknek elül lábát kivevém a tanító
Távolléte alatt, s kórócskát dugva helyette
Vártam a majd bejövő mestert színlett nyugalommal.
Jött; tanszékibe bútt, hajlongott, hátra, előre:
A kórócska kitört; maga felfordult bodonostul,
Ráhullván a nehéz fali tábla fejére, nyakára;
Én meg egy ugrással felülék a tábla-középre
S híván társaimat, vidor arccal, tenni hasonlót,
Ránehezültünk vagy harmincan mester uramra,
És mikor ellapítók kedvünkre, mi szerte szaladtunk,
Ő pedig ügybajjal szabadulván, elmene tüstént
A történeteket elpanaszolni apámhoz: azonban
Semmi egyéb nem lőn az eredmény, mint hogy a mester
Egy harmadnap alatt vándor táskával elindult,
Új maradást, új hont keresendő széles e honban.”

Arany helyét nem a neveléstörténetben, de nem is az irodalomkönyvek lapjain, valahol 1817 és 1882 között kell keresnünk.

Mindössze beszélgetnünk kell elkezdni. Felnőttkorunk aktív szókinccse néhány ezer, talán tízezer szó. Arany csupán kisebb költeményeiben huszonháromezerrel él. Az ő nyelvét beszéljük. Még kérdés és felelet sem szükséges. Elég, ha egyikünk befejezi másikunk szavát: *Edward király, angol király...; Zúg az éji bogár...; Mint komor bikáé...; Este van, este van...; Száll a madár ágrul ágra...; Egy csak egy legény van...; Repül a nehéz kő...; Ki kopog? Mi kopog?..*

Félmondatokból megértjük egymást? Közös nyelvet beszélünk? Itthon vagyunk?

Amíg anyanyelvünk nem csupán többé-kevésbé leírható és szabályokba foglalható jelrendszer, hanem egyúttal a jelek által leírt közös gondolatok és érzelmek teljessége, addig *anyanyelvünk*, s nem csupán egy, a kelteténél sokszor bonyolultabb technikai algoritmus.

Amikor, valahogy nyolcéves koromban először hallottam megszólalni a *Toldit*, először gondolkodtam el azon is, hogy a nyelv több mint közlés. Azon, hogy valami mélységes közöm van hozzá.

Ezt tanítjuk, ezt adjuk át, ez segít beszélgetnünk, *családi körben* – s a tágabb körben is. Ha átadjuk: generációk között. Mert neveltetésünk így alkot közösséget. Köz-nevelés.

BEKÖSZÖNTŐ

- 1 Gloviczki Zoltán: Arany János és a köznevelés

AKTUÁLIS

- 3 Interjú Sipos Imrével

OKTATÁS-NEVELÉS

- 6 Óvodapedagógia: Gyerekek mozaikcsaládban
8 A fotográfia „beemelése” a mindennapi iskolai foglalkozásokba

**A HÓNAP TÉMÁJA:
200 ÉVE SZÜLETETT ARANY JÁNOS**

- 15 Bevezető
16 Egy elképzelt ünnepség vendégei
20 Arany-láz. Írók, költők Arany Jánosról
22 Megjelent az Arany-szótár
26 Beszélgetés Beke Józseffel
30 Ráhangolódás az Arany-balladákra
34 A Tengeri-hántás című ballada feldolgozása
40 Látnivalók Arany János városaiban
42 Aczél Petra: Arany 45
43 Balázs Géza: Mi nekünk Arany?

A MI VILÁGUNK

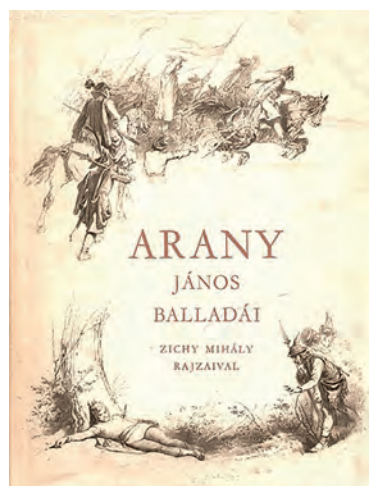
- 44 *Digitális*: Redmenta, az intelligens oktatási asszisztens
49 Évfordulók
50 Iránytű
51 Pályázatok
52 Programajánló

26

30

IMPRESSZUM

Főszerkesztő: Balatoni Kinga Cecília • **Szerkesztőbizottsági tagok:** Aczél Petra elnök, Balatoni Monika, Gloviczki Zoltán, Horváth Vanda, Indri Gyula, Ötvös Zoltán • **Tanácsadó testület:** Bagdy Emőke, Gáspár Mihály, Lányi András, Lévai Balázs • **Szerkesztő:** Indri Dániel
Layout-tervek: Salt Communications Kft. • **Tördelés:** Pattantyus Gergely • **Olvasószerkesztő:** Földes Zsuzsanna

Megrendelés/hirdetés: kiado@ofi.hu • **Előfizetés** a folyoiratok.ofi.hu/folyoirat-elofizetes/uj-koznevel-es-elfizetes címen. Az Új Köznevelés lapszámait minden iskola egy példányban ingyenesen megkapja. További példányszámok, illetve egyéb megrendelés esetén egy lapszám ára 600 Ft.

Szerkesztőség: Eszterházy Károly Egyetem Oktatókutatási és Fejlesztési Intézet Tartalomfejlesztési és Tankönyvkiadási Igazgatóság
Pedagógiai Kiadványszerkesztő Központ, felelős igazgató: Kamp Alfréd • **Cím:** 1143 Budapest, Szobránc utca 6-8. • **Telefon:** (06-1) 235-7276
E-mail: koznevel-es-elfizetes@ofi.hu • **Honlap:** folyoiratok.ofi.hu/uj-koznevel-es-elfizetes • **Felelős kiadó:** Dr. Liptai Kálmán, az Eszterházy Károly Egyetem rektora
Nyomda: Alföldi Nyomda Zrt. (4027 Debrecen, Böszörményi út 6.) • **Címdal:** Arany János 1848-ban, Barabás Miklós litográfiája •
Fotók: Shutterstock.com • **Kéziratokat nem őrünk meg és nem küldünk vissza.** Meg nem rendelt cikkekért nem áll módunkban honoráriumot fizetni.

Terjedelem: 3,25 ív • **Készült:** 5000 példányban • **ISSN 2064-0625**

„Több irányból látom a magyar oktatás helyzetét”

Interjú Sipos Imrével

Sipos Imre 2013-tól az EMMI Oktatásért Felelős Államtitkárság helyettes államtitkáráként irányította a köznevelést és annak átszervezését. A közelmúltban az Eszterházy Károly Egyetem szervezetébe integrált Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet (EKE OFI) főigazgatói pozícióját vette át, emellett az emberi erőforrások minisztere 2017. március 1-től a pedagógusképzés, a pedagógus-továbbképzés és a köznevelési ágazati-szakmai stratégiák fejlesztésével kapcsolatos feladatok koordinációjáért felelős miniszteri biztossá nevezte ki.

Szöveg: **Sallai Éva** | Fotó: Szidor N. Gábor

– Melyek a legfontosabb szakmai célkitűzései, és hogyan kapcsolódnak össze az Ön által vállalt feladatkörök?

– Huszonnyolc éve dolgozom a köznevelésben. Ebből közel tizenöt évig iskolaigazgatóként tevékenykedtem, aztán a fenntartói munkát is megízleltem, később majdnem négy évig helyettes államtitkár voltam, így elmondhatom, hogy több irányból látom a magyar oktatás helyzetét. Most két újabb feladat talált meg: az egyik az EKE OFI főigazgatói posztja, amelynek kapcsán az oktatásirányításnak elsősorban a szakmai területeit emelném ki, a másik a miniszteri biztosi munkakörömben a pedagógusképzés, a továbbképzés ügye. Úgy látom, ezek jól összeilleszthető feladatok.

– Nem lehet könnyű dolguk most az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézetben, hiszen a budapesti székhelyű intézet az egri Eszterházy Károly Egyetem szervezeti egységévé vált. Mi volt az oka ennek az integrációnak?

– Elsősorban a háttérintézmények átszervezése. Ennek során körvonalazódott az az elképzelés, hogy egy ilyen típusú intézetnek jó helye lehet egy tanárképzéssel kiemelten foglalkozó intézménynél. Úgy gondolom, minden változás egyben egy új lehetőség is. Nagyon sok olyan terület van, amelyet a két intézmény munkájában össze lehet illeszteni. Ilyen például a kutatás vagy a pedagógus-továbbképzés, hiszen ezeket a feladatokat az egyetem és az OFI is ellátja.

Az OFI szervezeti struktúráját úgy kell kialakítanunk, hogy szorosan kapcsolódjon az egyetem szervezeti struktúrájához. Természetesen vannak olyan hagyományos feladatai is az intézetnek, amelyeket az anyaintézménytől függetlenül kell vagy lehet megoldani. Az OFI legfőbb feladata a tankönyvkiadás, a tankönyvfejlesztés, az oktatási háttérkutatások végzése. Egyúttal támogató hidat kell képeznie, amelyen keresztül biztosítja, hogy a nyomtatott és digitális tananyagok, a módszertani támogatások és továbbképzések eljussanak az iskolákhoz. Az EKE a pedagógusképzés és pedagógus-továbbképzés nagy hagyományú szakmai műhelye, aminek jó hatással kell lennie az OFI működésére. Liptai Kálmán rektor úr személyében komoly odafigyelést, maximális támogatást kap az intézet. Egerben egy komplex pedagógus-továbbképzésnek és szakmai programnak a kimunkálása valósul meg, az ún. Komplex Alapprogram („Koala”), ami kiemelkedő fejlesztése a magyar köznevelésnek.

Az átszervezésnek volt egy másik iránya is – ezt még helyettes államtitkárként készítettem elő –, nevezetesen hogy az OFI tevékenységének a menedzsmentje kerüljön át a minisztériumba. Így lehetőségünk van arra, hogy a minisztériumi szervezeti struktúra, illetve az OFI szervezeti struktúrája ezekben a szakmai feladatokban egymáshoz illeszkedjék. Itt szólhatok a tehetséggondozó programokról, a környezetvédelemmel, ökoiskolákkal kapcsolatos programokról, a nemzetközi projekteken való közreműködésről, a szakmai vizsgák feladatairól, a speciális kerettantervek, speciális tantervek kidolgozásáról, koordinálásáról. Az OFI-nak a minisztériumhoz és az egyetemhez való szervezeti bekötése tehát egy jó együttműködésen alapuló hatékony munkát eredményez.

– Az OFI fontos feladataként említette a tankönyvkiadást, tankönyvfejlesztést. Hol tartanak az újgenerációs könyvek kidolgozásában és megjelentetésében?

– Az újgenerációs tankönyvek előbb „kísérleti könyvek”, majd „újgenerációs könyvek” néven vonultak be a magyar oktatásügy történetébe. Az OFI e kiemelt programja példaértékű, hiszen a tankönyvírás folyamata kiegészül azzal, hogy az intézet alkotószervezői koordinálják és folyamatosan felülvizsgálják az elkészült anyagokat, emellett a kipróbálás során 30-40 pedagógus véleményezi a tankönyvek szövegét, feladatait, képanyagát, ábráit. Az ő javaslataikat az OFI tankönyvszerkesztői beépítik az elkészült művekbe, ezáltal a tankönyvvé válás folyamata két-három évre is kinyúlik. Az igazi bírálat magában a tanteremben történik. Nem egy-két tankönyvszakértő értékeli ezeket a tankönyveket, hanem a munkába bevonjuk a diákokat és a pedagógusokat is. Célunk, hogy az új tankönyvek a lehető legjobbak legyenek. Most ott tartunk, hogy egy éven belül a teljes 12 évfolyam közismereti tankönyvfejlesztései megvalósulnak. 2018. szeptember 1-jén az 1–12. évfolyamon már többszörösen bírált és javított, kipróbált, szakértők és pedagógusok által is elfogadott újgenerációs könyvek kerülnek a gyerekek kezébe.

– A 12 évfolyamra elkészülő tankönyveket mennyiben érintené a készülő új Nemzeti alaptanterv (Nat) bevezetése?

– Minden új folyamat elindításakor meg kell nézni, hogy a köznevelésben mely évfolyamokon lehet bevezetni. Hagyományosan az új tantervi szabályozás, az új tankönyvek bevezetése az 1., az 5. és a 9. évfolyamot szokta érinteni. Ha ebben a modellben történik a bevezetés, akkor a bevezetés évétől számított négy éven keresztül még használatosak lesznek az újgenerációs tankönyvek. Tehát addig is gondoskodnunk kell a többi gyermek oktatásáról. Így nem hiábavaló az a fejlesztés, ami eddig történt, és az sem, ami napjainkban történik. Az OFI-nak, az EKE-nek

Az OFI-nak a minisztériumhoz és az egyetemhez való szervezeti bekötése egy jó együttműködésen alapuló hatékony munkát eredményez.

és az oktatásirányításnak figyelnie kell rá, hogy az átmenet zökkenőmentes legyen. Az új Nat ismeretében annak felmenő rendszerű bevezetéséig az újgenerációs tan-
könyveknek a Nathoz való igazítását, aktualizálását is el kell végeznünk.

**– Térjünk át a pedagógusképzés témakörére! Oktatási szakemberek mostaná-
ban sokszor hangoztatják a tanító- és tanárképzés átalakításának szükséges-
ségét.**

– Az alapkérdés az, hogy a magyar köznevelés pedagógiai szakaszait – amelyekhez a pedagógusképzés illeszkedik – megőrizzük-e jelenlegi formájukban, vagy sem. Ez a Nemzeti alaptanterv koncepciójának vitájában fog eldőlni. És ez határozza meg a pedagógusképzés jövőjét is, például hogy ha lesz az óvoda-iskola átmenetben bármiféle változás, közelíteni kell-e egymáshoz a tanítóképzést és az óvodapeda-
gógus-képzést. Mindenképpen meg kell vizsgálni, hogy a jelenlegi pedagóguskép-
zésbe milyen új elemeket kell vagy lehet bevezetni.

Egyre többen fogalmaznak meg olyan javaslatokat, hogy gyakorlatiasabbá kell tenni a képzést, azaz a szaktárgyi ismeretek helyett nagyobb teret kellene adni a pedagógiai, pszichológiai és a gyakorlati ismereteknek. Érdemes azt is megvizsgál-
ni, hol lehet egységesíteni, és hol kell egymástól elkülöníteni a képzéseket.

– Mit tart a legfontosabbnak a pedagógusképzés átalakításában?

– Fontosnak tartom, hogy minél gyakorlatiasabb legyen a képzés, közelebb kellene vinni az iskolához a tanárjelölteket. A pedagóguspálya presztízisének az emelése jó úton halad, de folyamatosan tennünk kell érte, mind a pedagógusok társadalmi megbecsülését, mind a bérezésüket tekintve. A pedagóguspálya elismertségét szinten kell tartani, vagy ha lehet, még tovább kell emelni, hogy minél vonzóbb legyen a fiatalok számára, és tehetséges, rátermett fiatalok menjenek pedagógusnak. Jó lenne, ha a pályaalkalmassági vizsga valóban szűrnie, és csak a legalkalmasabbak nyernének felvételt. A jövőendő pedagógusoknál a szakmai tudás mellett még nagyobb hangsúlyt kellene fektetni a módszertani felkészültségre, a gyerekekkel való bánásmódra, kommunikációra.

**– Ön nemrég egy interjúban kiemelte: „Egy biztos: a pedagógusoknak az eddi-
ginél sokkal nagyobb módszertani támogatást kell hogy nyújtsanak a tovább-
képzések.” Miért tartja kiemelten fontosnak a módszertani képzések ügyét?**

– Azt, hogy mit tanítsunk, a Nemzeti alaptanterv, a kerettantervek és a helyi tantervek szabályozzák. A „hogyan?” kérdése sokkal inkább gyerekfüggő. Van olyan gyerek, aki módszertól és környezettől függetlenül könnyen tanul, de vannak gyerekek, akik esetében, ha a második, harmadik nekifutásra sem sikerül megérte-
niük a tananyagot, a pedagógus eszköztelennek érzi magát. És itt van nagy szerepe a pedagógusképzésnek és -továbbképzésnek.

A képzés és a továbbképzések során minél szélesebb módszertani eszköztárat kell adnunk a pedagógusok kezébe, és ezt a repertoárt folyamatosan frissíteni kell. Le-
het, hogy elegendő, ha a pedagógusok találkoznak (egy konferencián vagy egy mód-
szertani műhely alkalmával), és átadják egymásnak a jó gyakorlataikat, de akkor is fontos, hogy ennek legyen szervezője, generátora. Az EKE OFI-nak feltétlenül szeretnénk ilyen szerepet szánni, hisz mindehhez komoly tudás áll rendelkezésre az intézetben.

**– Végül engedjen meg egy, a szakmai terveire vonatkozó kérdést: Mi az a há-
rom legfontosabb dolog, amit szeretne megvalósítani a közeljövőben?**

– Az első talán az, hogy minél nagyobb tudású, jobban fölkészült, gyermekszere-
tő pedagógusjelöltek kerüljenek az egyetemekre, onnét pedig kiválóan felkészült
pedagógusok az iskolákba. A második, hogy tanulóbarát, esztétikus, vonzó környe-
zetet biztosítsunk a gyerekeknek az iskolákban. A harmadik a digitális fejlesztés
területe. Rendkívül fontos, hogy diákjaink megtanuljanak eligazodni a világban,
hogy képesek legyenek megérteni és magukat is megértetni. Ehhez pedig a hagyo-
mányokat tisztelő, innovatív, a digitális eszközrendszerrel is biztosító oktatást kell
kialakítani.

**Az alapkérdés az,
hogy a magyar
köznevelés
pedagógiai szakaszait
megőrizzük-e
jelenlegi formájukban,
vagy sem. Ez a
Nemzeti alaptanterv
koncepciójának
vitájában fog eldőlni.
És ez határozza meg
a pedagógusképzés
jövőjét is...**

Szöveg:
Szódy Judit

Gyerekek Mozaikcsaládban

Pedagógusként szinte biztos, hogy mindenki találkozik, dolgozik olyan gyerekekkel, akik mozaikcsaládban nevelkednek. Érdemes átgondolni a mozaikcsaládokra jellemző néhány kérdést, hogy jobban megérthessük a szülőket, gyerekeket.

Bár ma már nem ritka, hogy az elvált szülők új családot alapítanak, még mindig nagyon keveset beszélünk erről a tényről. A társadalom részéről érezhető negatív megítélés nehezíti a szülők és a gyerekek dolgát egyaránt, fokozza a szülők büntudatát, késlelteti az új család tagjainak összecsiszolódását, a családi összhang kialakulását. Pedagógusként fontos, hogy elfogadjuk a gyermeket az ő egyedi, különleges családjával együtt, és így segítsük abban, hogy a legtöbbet hozza ki magából.

Mozaikcsalád születik

Jó esetben a szülők már túlléptek az előző kapcsolaton, meggyászolták, és sem erőteljes pozitív, sem erőteljes negatív szálak nem kötik őket volt házastársukhoz, amikor új családot alapítanak. Ez az optimális eset sajnos nem áll fenn mindig, akár válás, akár haláleset vetett véget az eredeti család egységének. Sokan a veszteség feldolgozása előtt alakítanak ki új kapcsolatot, talán éppen a veszteség miatt átélt érzelmi kiszolgáltatottság, kudarcélmény hatására menekülnek az új társkarjaiba. Ez az állapot egyetlen családtagnak sem jó: az új partner érzi a régi jelenlétét, sérülékenynek élheti meg a kapcsolatot, féltékenykedhet. A régi partner is féltékeny lehet, nyomozni, kérdezősködni kezdhet. Zavaros helyzet alakulhat ki, melynek sokszor a gyerekek isszák meg a levét. A kialakult érzelmi viharban úgy sodródnak, mint az őszi falevél. Ők nem készülnek az új családra, eredeti életük szétesése is többnyire váratlanul éri őket, nem tervezgetnek, nincs választásuk, ki vannak szolgáltatva a felnőtteknek. Ám, ahogy szüleik, ők is megélhetik pozitívan a változást: ha a felnőttek megszabadulnak az eredeti kapcsolatban kialakult fizikai vagy érzelmi kontrolltól, esetleg bántalmazástól, ha nagyobb biztonságban érzik magukat, akkor a gyerekek számára is kinyílik a világ.

Nehéz út a közös normákig

Egy családban már néhány együtt töltött év után kialakul egy életritmus, olyan közös normák, íratlan szabályok, amelyeket nehéz megváltoztatni. Ha két különböző család tagjai költöznek össze, óhatatlanul súrlódások keletkeznek a különböző normák miatt, még akkor is, ha mindenki a legjobbat akarja. Ami az egyik családban kedves háttérzajnak számít, az a másikban zavaró zenebona, ami az egyikben sértő beszólás, a másikban jó tréfa, ami az egyik családban iztelen, a másikban túl sós, és így tovább. Az új családban csak akkor derül fény ezekre a különbségekre, ha a családtagok áthágják egymás íratlan szabályait: ha legalább egyszer (de inkább többször) „túl hangosan” hallgat zenét a gyerek, „megtréfálja” a kicsit a kamasz, „elszózza a levest”, aki főz. Ezek a helyzetek komoly önuralmat igényelnek a szülőktől, akiket az alapvető különbözőségek felfedezése hidegzuhanyként érhet, és rá kell ébredniük, hogy vagy elfogadják a helyzetet, vagy igyekeznek közös megoldást találni. A felnőtt persze felnőtt, képes belátni a változás szükségességét, alkalmazkodik. De vajon hogy érzi magát a kisgyerek, aki eddig hangosan hallgathatta a Kalákát, ehetett ropit az autóban, és éjjel átmehetett anyához az ágyba, ha felébredt? Mit érezhet, ha hétfévenként meg kell osztania a szobáját egy idegen gyerekekkel, aki játszik a játékaival, és mindenki rá figyel, hiszen ő csak pár napig lehet együtt az apukájával/anyukájával. Az új család kialakulása minden szereplő számára kihívás, még akkor is, ha a szülők a lehető legjobban kezelik a helyzetet.

Anya/apa szerelmes!

A szerelem kémiaja arra való, hogy a szerelmesek figyelmét teljes mértékben egymás felé fordítsa. Amikor lángol a szerelem, más színben látjuk a világot, bizo-

nyos gátlások feloldódnak, a szerelmesnek némileg „el-megy az esze”. Ez a tudatállapot egy átlagos helyzetben nagyon hasznos, hiszen közel tartja egymáshoz a párt, szárnyakat ad. Ha az ember egyetemistaként szerel-mes, legfőljbbe valamivel rosszabb vagy éppen jobb lesz a szigorlati jegye, attól függően, hogy a szerelem leköti vagy megsokszorozza az energiáit. Am ha kisgyerekes szülő esik szerelembe, nagyon tudatosan kell szervezni az életét, hogy a kicsi se maradjon figyelem, érzelmi biztonság, testközelség nélkül. Ez a helyzet bonyolul-tabb lehet, ha a partnernek nincs gyereke, és nehezen érti meg, hogy a gyerek nem vetélytárs, a gyerekekkel való foglalkozás nem az ő elhanyagolása, hanem a kicsi elemi szükségleteinek kielégítése. Sajnos az is könnyen előfordulhat, hogy a kicsi emiatt háttérbe kerül, magára marad, nem kap elég támaszt.

Mit mondott apád?

Ha az elvált szülők oldalán új társ jelenik meg, a már látszólag nyugvópontra jutott helyzet is felkavarodhat. A volt férj/feleség meglepő érzelmekkel, érzésekkel szembesülhet: kíváncsiság, irigység, féltékenység, bosszúvágy keritheti hatalmába, és meglehetősen komoly önuralom kell ahhoz, hogy ne sodorja a gyereket olyan akciókba, amelyekről a saját nyugalmának (esetleg régi pozíciójának) visszaszerzését reméli. Önuralom hiá-nyában könnyen beleránthatja olyan ügyekbe, amelyek nem szolgálják a kicsi érdekét. A gyerekekkel üzenet, kérdezet, nyomoz, a gyerek előtt szidja a volt házastár-sát, annak új párját, állásfoglalásra kényszeríti a gye-reket. Versengeni kezd a másik szülővel, megpróbálja a gyereket lekenyerezni, ajándékokkal, engedményekkel szeretné bizonyítani, hogy ő jobb szülő, mint volt házas-társa és annak új párja.

Könnyen előfordulhat, hogy a gyerekek önti ki a szívét, olyan gondolatokkal, emlékekkel traktálja, amelyek nem a kicsire tartoznak, „kitergeti a szennyest” a gye-rek előtt, a picit terheli lelki problémáival. Ez hatalmas csapás a gyerek számára, hiszen érzi, hogy szülei azt várják tőle, hogy állást foglaljon valamelyikük mellett. Ráadásul könnyen lehet, hogy éppen a mellett a fél mellett érzi jól magát, aki új párra talált, de ezt nem vallhatja be a másik, szenvedő szülőnek. Azok a szü-lők, akik eszközként használják a gyereket egymás közötti játszmáikban, egyben biztosak lehetnek: ők maguk is elveszítik gyerekük feltétlen bizalmát, és kihúzzák a lába alól a talajt.

Új anyuka, új apuka

Nem ritka, hogy a mozaikcsaládban azért alakul ki egyensúlyzavar, mert az „új” felnőtt azonnal a gyerek édesszülőjét szeretné helyettesíteni, illetve lehet, hogy az édesszülő várja el, hogy új partnere anyja/apja helyett anyja/apja legyen a gyerekeknek. Ez a helyzet sok konfliktust szülhet akár a felnőttek, akár a gyerek és a felnőtt között. Elhangzik az első „Ne kiabálj a gyere-kemmel!”, „Neveld meg te, ha nem tetszik!” vagy a „Nem vagy az apám!”

Ahhoz, hogy egy, a szülő-gyerek kapcsolathoz hason-ló viszony kialakuljon, a legtöbbször sok idő kell. A gyerekek meg kell emésztienie, hogy hatalmas változás történt a családi életében. Amikor a szülők igyekez-nek rávenni a gyereket a szabályok betartására, vagy megtiltanak valamit, annak a helyzetnek már törté-nete van, érthető vagy legalábbis megszokott, vannak kapaszkodók, és jó esetben jó élmények tömkelege, szeretet és bizalom erősíti a kapcsolatot. Az újonnan megjelenő felnőtt iránti szeretet és bizalom kialakul-ásához időre van szükség, de ez nem kötelező. Ami elvárható, az az elfogadás és a tisztelet. Egy idő múlva ez átalakulhat szeretetté és barátsággá is.

Hogyan segítsünk a gyerekek az óvodában?

- Teremtünk számára biztonságot, ne változtas-sunk a megszokott napirenden, szokásokon, sza-bályokon! Ezek kapaszkodót jelentenek számára.
- Ha testközelségre, ölelésre, simogatásra vágyik, ne utasítsuk el! Kritikus helyzetben ez ad neki biztonságot.
- Ne zárkózzunk el, ha beszélgetést kezdeményez, de ügyeljünk arra, hogy legyünk pártatlanok, ha a szüleiről esik szó!
- Ha jelentős visszahúzódot, viselkedésváltozást, regressziót tapasztalunk, kérjük az óvodapszicho-lógus segítségét!

Hogyan segítsünk a szülőknek?

- Osszuk meg a fenti tanácsokat velük is!
- Soha ne minősítsük a döntéseiket, ne avatkoz-zunk bele a magánéletükbe, ne foglaljunk állást!
- Nehézségek esetén biztosítsuk őket arról, hogy tisztában vagyunk vele, hogy bonyolult helyzet-ben vannak!
- Ha látjuk, hogy egy probléma megoldása meg-haladja az erejüket, ismerjük el erőfeszítéseiket, és jelezzük, hogy nem szégyen külső segítséget igénybe venni!
- Ajánljunk nekik könyveket!

Olvasnivalók

- Rowlands, Peter: *Gyerekestül szeress! Vasárnapi szülők – új kapcsolatban*. Budapest: Gondolat, 1987.
- Fischer Eszter: *Modern mostohák – A páromnak gyereke van*. Budapest: Saxum, 2005.
- Gyurkó Szilvia: *Rám is gondoljatok – A gyerekköz-pontú válás lépései*. Budapest: Bookline Köny-vek, 2015.

A fotográfia „beemelése” a mindennapi iskolai foglalkozásokba

Ébredéstől elalvásig mindennap folyamatosan fényképezünk. Tesszük ezt leginkább az agyunkkal. De amióta az olcsóbb okostelefonok is lassan már olyan képminőséget nyújtanak, amiért 15 éve még a profik sóvárogtak, könnyen érezzük magunkat egyfajta „szupererő” birtokában, és zsigerből kattintgatunk lépten-nyomon. De ezzel lényegében rengeteg pluszmunkát teremtünk magunknak, hiszen a képválogatás rendkívül sok energiát és időt igényel, amit más hasznos tevékenységre fordíthatnánk. A „szupererőt” változtassuk szuperképessé, és a technika birtokában fotózzunk úgy, mint anno a filmes korszakban: tudatosan, átgondoltan, alkotóerővel.

Szöveg, fotó és grafika: **Nagy Gábor**

Miért fejlesszük diákjaink vizuális látásmódját a fotográfia segítségével?

1. A diákok látványosabb, igényesebb dolgozatokat, olvasónaplókat, beadandó munkákat lesznek képesek készíteni, letisztult, minőségi fotóanyaggal.

2. A folyamatos kattintgatás és megosztás helyett a „kevesebb több” elvének jegyében átgondoltabb, megkomponáltabb fotók születnek és kerülnek ki a közösségi hálókra. Így kevesebb időt töltenek a diákok a fényképek válogatásával, ami manapság szinte hosszabb időt vesz igénybe, mint maga a fotózás.

3. A diákok képesek lesznek egy zsúfolt képen is a lényeg megglátni és megjegyezni, azaz fejlődik a szelektív látásuk képessége, ami a fotózáson túl a mindennapi élet egyéb területein is hasznos.

4. Fejlődik a kritikai érzékük, könnyebben el tudják dönteni, mi esztétikus, giccses, túlzásúfolt vagy épp közhelyes.

5. Fejlődik az esztétikai és arányérzékük. Ha képek egy fotón harmóniát létrehozni, akkor az pozitív hatással lesz általában a térbeli környezetük kialakítására, legyen szó akár az iskolapadról, akár a tanterem egészéről.

6. A fotózás a rajzoktatás hasznos kiegészítője lehet, hiszen kameránkkal fotóvázlatot tudunk készíteni arról, amit később lerajzolunk. Érdekes majd a fotót és az arról készült rajzot egymás mellé helyezni, hogy utólag érzékelhessük, mi volt fontos tartalom számunkra a „nyers, retusálatlan” látványból, hiszen a kamerával ellentétben – ami válogatás nélkül mindent megörökít – ceruzánkkal ösztönösen a lényegre rögzítjük.

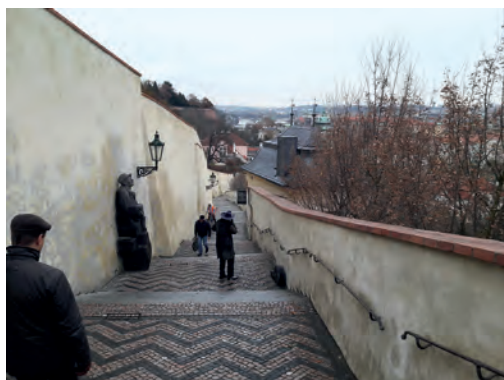

Lássuk a lényegét!

Ne feledjük: **Az eszköz rögzíti a látványt, de a szemünkkel fotózunk.** Járjunk hát nyitott szemmel, hiszen a híres mondás szerint: „A téma az utcán hever.” Azért, hogy elkerüljük már a kezdetek kezdetén a rengeteg „digitális szemét” felhalmozását, szögezzük le, hogy mit ne fotózzunk: naplementét, virágokat felülről, házakat szemből stb., vagyis semmit, ami a Google-ról letölthető, vagy amitől elaludna az unalomtól a néző. Ansel Adams azt mondta: „**A fényképen mindig két ember van. A fényképész és a néző.**” Vagyis készítsünk olyan képeket, amelyek elkápráztatják azokat is, akiknek semmi közük nem volt a kép készítéséhez, ahogy rápillantanak munkáinkra, ragadja meg a tekintetüket.

Szerepeljen itt egy kísérlet a képalkotásról, amikor a fotó és a grafika egymást támogatja. Ehhez a feladathoz bőven elég az okostelefon, hiszen most csak a szemünkkel és az agyunkkal fotózunk, és a telefonunk lesz a vázlatkészítő eszköz. Menjünk végig egy utcán, és lássunk! Szerencsés esetben pont meg tudjuk kameránkkal örökíteni azt, amit láttunk, úgy, hogy elégedettek leszünk az eredménnyel. Viszont előfordulhat az is, hogy az agyunk tovább gondolkodik, és egy „összetettebb kép”, azaz montázs áll össze a fejünkben. A fotómontázs elkészítéséhez profi fotós ismeret és eszköztár szükséges, viszont agyunkkal és a ceruzánkkal meg tudjuk fogalmazni papíron azt a képet, amit összerakhatunk a számunkra fontos részletekből.

Íme egy példa a csehországi Rožmberk városából, ahol a látványt túlszűfoltnak ítéltam, és nem találtam olyan pontot, ahonnan **a rózsák, a folyó elegáns íve és a város karaktere** egy nézőpontból látszódná. Ezért több vázlatfotó készítése után a számomra fontos részletekből papírra vettem az „ideális képet”, amelyben fontos szerepet kapott a „lényeg láttatása” és a „kevesebb több” elve.

Egy másik esetben nem két képet dolgoztam össze fejen egyé, hanem a kamerám által visszaadott látványt tisztítottam át szubjektíven: Prágában járunk, a szinte állandóan hömpölygő turistaáradatnak folyamatosan játszó utcazenész november hónapban megpihen, és gitárját a hangszertokba teszi. Ez egy olyan pillanat, ami egy évben csak egyszer fordul elő. Érdekesnek találtam, ugyanakkor nem volt időm a témát rendesen körbejárni, ezért nem hezitáltam sokat, előrántottam a zsebemből a telefonomat, és katt! Tudtam, hogy ezzel a képpel még dolgom lesz, és mivel nem volt később lehetőségem visszatérni és megkérni, hogy legyen szíves modellt állni, a rajzolás mellett döntöttem, amihez viszont elengedhetetlen volt a meglévő fotóvázlatom. Két „trükköt” vettem be a végeredményhez. Elhagytam a témához nem kapcsolódó felesleges részleteket, vagyis a balról bejövő alakot nem rajzoltam meg. A második változtatásom a szobor és az utcazenész helyzetének megváltoztatása volt. A most már egyértelműen fő témát jelentő utcazenészt úgy emeltem ki a környezetéből, hogy közelebb hoztam egy lépcsősorral, igyekezve megtartani a részletek egymáshoz képesti arányát. ▶

FELADAT DIÁKOKNAK

Vitassátok meg, hogy a fotóarcunk miért nem ugyanaz, mint a tükörben látott arcunk!

(Megoldás: Minden emberi arcnak van némi aszimmetriája, és amikor a tükörbe nézünk, akkor a jobb szemünkkel szemben a jobb szemünk van, míg amikor egy másik ember szemébe nézünk, akkor a jobb szemünkkel szemben a másik ember bal szeme van. Ez utóbbi a fotóarcunk, vagyis ahogy a külvilág lát minket.)

Ember az arany Metszésben

Legyen az alkotó amatőr vagy profi, az emberábrázolás örök favorit téma. Korosztálytól függetlenül érzékenyek vagyunk az arcképünkre, pontosabban a fotóarcunkra, hiszen ez utóbbi azonos azzal, ahogy a környezetünk lát minket. És akármilyen hihetetlen, ez nem egyenlő azzal, ahogy a tükörben látjuk magunkat.

A megosztott képek óriási százaléka arckép, sokszor csapnivaló minőségben, és e tekintetben teljesen mindegy, hogy szelfi, vagy nem szelfi. Mindösszesen 4 apró trükk bevetésével szinte profi portrét készíthetünk a másiktól, akár okostelefonnal:

1. Komponáld meg a képet! A fő témát helyezd arany Metszésbe, azaz a kép oldalainak harmadoló pontjait összekötő egyik metszéspontba. Ez a kép sokkal harmonikusabb élményt jelent, mintha a portré a kép közepét töltene ki.

2. Találd meg a megfelelő távolságot az objektív és az arc között! Az okostelefonok objektívjei kivétel nélkül nagylátószögűek. Előnyük, hogy széles látványt adnak vissza, viszont ezek az objektívek felelősek az eltorzított arányú arcvonásokért, ha például kézből szelfizünk. Alapszabály: Telefonnal arcképet 1,5 méternél közelebről ne fotózzunk!

3. Keress homogén háttérrel a portré mögé! Homogén háttérrel már-már műtermi hangulatot tudunk varázsolni akár egy utcán is. Ha erre nem figyelünk tudatosan, akkor szinte mindig találni fogunk a képen a modellünk fejéből „kinövő” villanyoszlopot, korlátot, fűzfáagat stb., ami igencsak csökkenti az alkotásunk esztétikai értékét, nem beszélve a modellünk csalódottságáról.

4. Használd akár nappal is a telefonod vakuját! Egy kis pluszfény csodákra képes az arc előnytelen árnyalatainak kiderítésében: a napfénynél bekapcsolt vaku „ránctalanít”.

Akár egy kompozíciós segédeszközzel is gyakorolhatjuk a téma arany Metszésbe való helyezését. Portrék esetében hagyjunk teret abba az irányba, amerre a modell tekint. A képen látható pillanat még csak a kompozíciós gyakorlat eleje, mert ahogy látható, elég zavaros a háttér a modell körül, viszont a kamera szögének enyhe megváltoztatásával be tudjuk hozni teljesen a portré mögé a relative homogén házfalat.

FELADAT DIÁKOKNAK

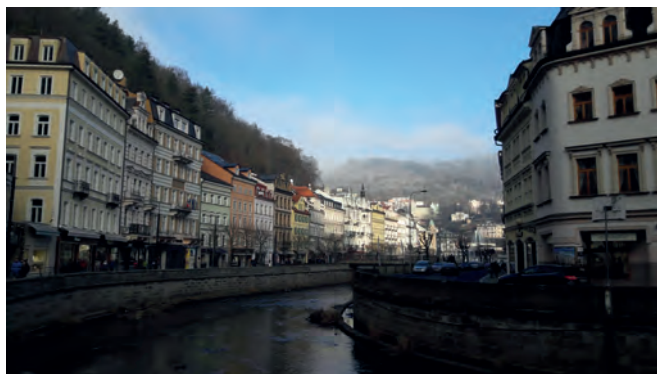
Az arany Metszés megtalálható a természetben és a műalkotásokban is. Próbáljátok fotós szemszögéből megfogalmazni az arany Metszés lényegét, és keressetek olyan fotókat, amelyek megfelelnek az arany Metszés szabályainak!

Város, ahogy mi látjuk, vagyis check in innen-onnan

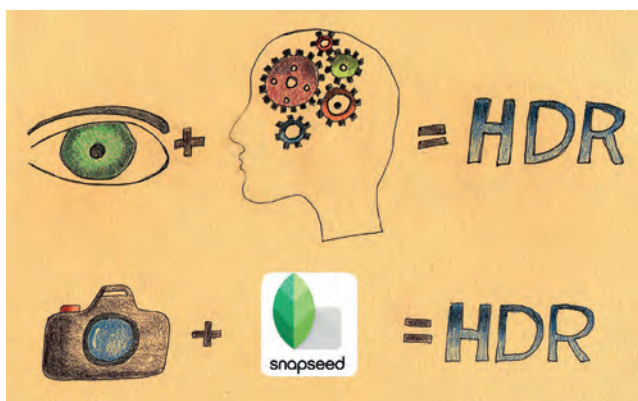
Osztálykirándulások alkalmával ma már nem a bőrröndkipakolás az első mozzanat a szállás elfoglalását követően, hanem a kötelező bejelentkezés a világhálón. Van, aki nem bíbelődik képek csatolásával, de aki szeretné megmutatni, milyen csodás helyen jár, annak értékesek lehetnek az alábbi ötletek.

A városképek fotózása első hallásra egyszerűnek tűnik, de a technikának van egy máig megoldásra váró hiányossága, mégpedig a szerény **dinamikaátfogás**. Ha éppen nem kora reggel vagy késő délután fotóznak a hátunk mögöl sütő nappal, akkor szinte mindig fehér lesz az égbolt vagy „sötét alagút” az utca, ahol éppen állunk. Ennek az az oka, hogy míg a szemünk (pontosabban az agyunk) mesterien kiegyenlíti egy adott látványon belül a világos és sötét területeket, addig ebbe a feladatba még a jobb kamerák bicscájája, akarom mondani, képérzékelője is beletörik.

Egy német közmondás szerint – „Zwischen zehn und zwei, ist der Fotograf frei” – délelőtt 10 és délután 2 között egyszerűen ne fotózzunk városképeket. De ha mégis, akkor ajánljuk a legprofibb, mégis ingyenes androidos fotószerkesztő alkalmazást, amellyel akár törlésre szánt fotókból is varázsolhatunk briliáns képeket. Ha már letöltöttük az alkalmazást, akkor egyet-

len szakkifejezést kell megtanulnunk, a HDR (High Dynamic Range), azaz a **széles árnyalatterjedelelem** fogalmát. Lefordítva arról van szó, hogy a szemünk és az agyunk mindig HDR üzemmódban működik, vagyis bármerre nézünk, a világos és a sötét területeken egyaránt szépen látjuk a részleteket. Ha kinézünk az osztályterem ablakán, akkor részletgazdagon látjuk egyszerre az udvaron és a teremben zajló eseményeket, mert az agyunk tökéletesen kiegyenlíti a sötét és világos részeket. Na ez az, amire a kamerák általában nem képesek, és ezért kell egy kis utólagos segítség.

FELADAT DIÁKOKNAK

Keressetek olyan témát, amelyben egyszerre található nagyon világos és nagyon sötét képterületek! Az okostelefonotok kamerájának automata üzemmódjával készíttetek egy képet, majd nyissátok meg a fotót a **Snapseed** alkalmazásban androidos telefonon! Keressétek meg a **HDR scape** ikont, és állítsátok a csúszkát arra az értékre, amelynél úgy érzitek, hogy az eredeti látványt kapjátok vissza! Ha a képmódosítás közben lágyulna a kép, a következő lépésben válasszátok ki a **Tonal contrast** ikont, hogy visszanyerjétek vele a módosítások során elvesztett kontrasztot! Hasonlítsátok össze a végeredményt!

A fenti két képen jól látható a módosítás utáni különbség. A bal oldali kép az eredeti, a jobb oldali pedig a HDR paranccsal korrigált változat. A nagy dinamikatartomány hozzárendelésével lehetséges elérni azt a látványt, amit megközelítőleg a valóságban a szemünkkel érzékeltünk.

Képmódosítás és retusálás – mi a különbség?

Gyakran hallani „oldschool” fotósoktól, hogy ők márpedig nem retusálnak. Ezen azt értik, hogy ők nem nyúlnak a képhez. Ahogy elkattintották, úgy lesz jó. A fentiekben tárgyalt HDR témája tipikusan az az eset, hogy a kép kívánja meg, hogy „belenyúljunk”, mert szeretnénk azt a látványt, hangulatot visszakapni, ami az emlékünkből él, de a kép sajnos életlen, sötét, színtelen stb. lett. Amíg a célunk az eredeti hangulat visszaállítása egy képen, addig általános szakmai egyetértéssel csupán képkorrekcióról beszélünk, és ez a művelet kifejezetten szükséges is akkor, ha például kiállításra szánunk egy képet, hiszen a közönségünket szeretnénk elkápráztatni egy briliáns installációval, vagy éppen a tónusfokozással szeretnénk drámai hangulatot kölcsönözni egy szociófotónak.

Ha viszont a kép tartalmába nyúlunk bele, hozzáadunk vagy elveszünk valamit, onnantól kezdve retusálásról beszélünk. Itt sem árt különbséget tenni a fokozatok között. Eltüntetünk egy belógó ágat, hozzáadunk az égbolthoz még egy csillagot, eltüntetünk egy ráncot vagy egy egész embert – hogy csak néhány példát említsünk.

FELADAT DIÁKOKNAK

Vitassátok meg, hogy a retusálás meddig etikus, és mi az a pont, amikortól nem! Meddig mehetünk el a retusálásban, ha a képen emberek szerepelnek, és meddig, ha mondjuk egy tájképről vagy épületfotóról van szó? Keressetek a történelem során a retusálás által híressé vált vagy meghamisított fotókat!

Finom vagy nem finom, de posztolom

Barátaink, kedvenc helyeink után szintén fontos, hogy a számunkra érdekes dolgokat megmutassuk a világnak – például azt a finomságot, amit épp most készítettünk. Lehet, hogy nekünk sokat mondanak ezek a képek, de a közönségünk szemében általában ezek a legérdekesebbek – hacsak nem áll mellettünk egy food stylist, aki megmondja a nyerő beállítást. De ha már nem lehet diákjainkat eltántorítani attól, hogy posztolják a nyári tábor limonádéját, akkor ehhez is adunk pár tippet.

- 1.** Az ételeknél kiemelkedően fontosak a színek, hiszen részben ettől vonzóak. Hacsak nem süt verőfényesen a nap, használjunk mesterséges fényforrást is, mert különben egy fakó kép láttán senki sem fog irigykedni arra, amit éppen eszünk vagy iszunk.
- 2.** Rend a lelke mindennek. Ételefotónál legyen az étel-ital környezete letisztult, rendezett. Az összevissza környezet könnyen eltereli a néző figyelmét, és negatív asszociációkat indít el benne.
- 3.** Az étel nem játék. Kivéve, ha fotózzuk. Egy jó kép kedvéért ide-oda rendezhetjük a tárgyunk tartalmát.
- 4.** Válasszunk stílusos háttérrel. Ha például halászlévet szolgálnak fel, és éppen egy folyó közelében vagyunk, akkor használjuk ki ezt a körülményt, és legyen a folyó kellemes vonalvezetése és tónusa a háttér. Ha viszont zűrzavaros a környezet, akkor jobb, ha valami más téma után nézünk.

És akkor jöjjön a limonádé dombornyomásos fedeles bögrében! A fent említett stílusos háttér lehet például a szabad strand vagy bármilyen környezet, amivel a kellemes hangulatra asszociálhatunk. De lehet egy limonádésbögre a kísérletező kedvű diákok állatorvosi lova, és egy hajlékony lap (vagy A/3-as rajzlap) segítségével profinak tűnő végtelenített háttérrel kaphatnak, máris műtermi környezetbe állítva ezt a hétköznapi tárgyat, melynek a mérete is pont jól kezelhető.

Az alábbi képen látható eredményt egy kicsi, de forgatható fejű vakuval és a limonádésbögret körbeölelő fehér lappal értem el. Az eredmény közel sem tökéletes, de szemléltetésnek pont megfelel. Az üvegtárgyak fotózása amúgy sem egyszerű feladat, de éppen az benne a szép, hogy bámulatos eredményeket lehet vele elérni. Az üveg könnyen csillog, és a sok csillogás kellemetlen lehet a nézőnek, ugyanakkor az üvegre jellemző anyagszerűséget, ha visszafogottan is, de ábrázolni kell. Tehát legyen rajta legalább egy markáns, a tárgyon végigfutó fényes vonal, de a felesleges csillogások ne tegyék tönkre a képet!

Reménytelen vállalkozás lett volna a fotográfia teljes tudományát belesűríteni ebbe a pár oldalba. Céлом a tudatos fotózás iránti kedv felkeltése volt iskolai környezetre hangolt gyakorlati példákkal. A fotózás ma már mindenki számára elérhető, míg anno a filmes korszakban „luxushobbinak” számított. Manapság egyszeri beruházással hosszú évekig profi eszköztárunk lehet. És ha már kezünkben az eszköz, szárnyalhat is a fantáziánk!

A te fotód helye

Egy kis fotótörténet

A magyar fotótörténet a híres Petőfi-dagerrotípiával kezdődik, amit szinte bárki fel tud idézni magában. A fentiekben két változatban látjuk a híres felvételt, baloldalt az 1844-es eredetit, jobboldalt az Escher Károly által restaurált verziót 1955-ből.

A hosszú, mozdulatlan percek a kamera előtt Petzvál József találmányával értek véget. Fotótörténeti mérföldkő lett a róla elnevezett és Voigtlaender bécsi optikus által elkészített első portréobjektív. Elterjedésével töredékére rövidült a fényképész kamerája előtt merev pózban eltöltendő idő. A fotózásról mint mindenki által elérhető hobbiról vagy hivatásról George Eastmann (Kodak) óta beszélhetünk, hiszen ő dobta piacra azt a gépet, amibe már gyárilag beletöltötték a nyersanyagot, ami akkor még fényérzékeny papírtekeres volt. A fotózás után a felhasználó postán elküldte a doboz formájú gépet egy központi laborba, majd postafordultával visszakapta az előhívott képeket, sőt fel is töltötték a kameráját új papírnegatívval, hogy tovább fotózhasson! Ez volt talán a világ első professzionális márkáépítése, nem beszélve arról, hogy azért választották a

FELADAT DIÁKOKNAK

Vitassátok meg, hogy melyik „tájolás” a korrekt! Miért nem szeretjük sokan a fényképarcunkat, ugyanakkor miért fogadjuk el a tükörben látott arcunkat? Hogy ismer bennünket a külvilág: úgy, ahogy a tükörben látjuk magunkat, vagy úgy, ahogy egy fényképen szerepelünk? Továbbá fejtük meg, hogy Petőfi egy tárgyat ölel-e magához, vagy támaszkodik valamire, és hogy ezt miért teszi!

(Tanároknak elárulom, hogy Petőfi támaszkodik, hiszen a fotózás [h]őskorában egy expozíció akár hosszú percekig is eltarthatott, és így biztosította a fényképész, hogy a kép éles legyen. Érdekes, hogy a pislogás nem hagyott nyomot a képen, hiszen a több perces expozíciós időhöz képest a pislogással eltöltött idő csak pár tized másodperc. A támasztékokkal beállított testtartás anno teljesen elfogadott volt, hiszen a fotózás ekkor váltotta le a festészetet, és az első fotómodellek azokból a körökből kerültek ki, akik néhány évvel korábban még festményeket rendeltek magukról.)

Kodak nevet, mert a világ összes nyelvén ugyanúgy ki lehet mondani. Az objektívekkel együtt folyamatosan fejlődtek a képrögzítő nyersanyagok és eljárások is. A 19. században vagy egy tuat eljárást kipróbáltak, míg nem a 20. században a film lett a befutó attól a perctől kezdve, hogy Oscar Barnack 1925-ben az akkor már létező mozifilmre befűzte egy általa tervezett kamerába (az ősi Leica kamerába). És azóta már a csodás képeket létrehozó filmes korszak is végleg eltűnőben van. Magyarországon még körülbelül százan fotóznak elhivatottságból filmre, és az egykoron elérhetetlen árú fényképezőgépeket szinte utánunk dobják a használtcikk-kereskedők. De analóg vagy digitális gép ide vagy oda, a kamerák elvi felépítése ugyanaz a kezdetek óta, vagyis a *camera obscura* (lyukkamera) elvére épül az összes létező képrögzítő eszköz.

Jó tanácsok a fotós mindennapokra:

- Mindennap úgy induljunk el, hogy életünk nagy képét fogjuk elkattintani!
- A fotóeszközünk legyen pár másodpercen belül elérhető és üzemkész!
- Találjunk ki magunknak olyan archíválási rendszert, amelyből gondolkodás nélkül elő tudjuk keresni bármelyik értékes képünket évekre visszamenőleg!
- Osszunk meg rendszeresen képeket, de lehetőleg egy nap legfeljebb egyet, mert egyébként céljainkkal ellentétes hatást váltunk ki!

Osztálykirándulás-ajánló a fotográfia fontos helyszíneire:

A hazai fotográfia zarándokhelye a Fotómúzeum Kecskeméten: **fotomuzeum.hu**

Kortárs fotográfiai központ Budapesten: **www.capacenter.hu**

Magyar Fotográfusok Háza: **www.maimano.hu**

Olvasnivaló a múzeumpedagógia és a fotográfia metszéspontjairól:

goo.gl/6PS1fd

Tisztelt Pedagógus Kolléga!

Szívesen visz nyaranta gyerekeket erdei túrákra vagy hazai folyóinkra kenuzni?
Ha igen, akkor ez a felhívás Önnek szól!

Felkészítjük a hazai vándortábor-mozgalmat, amelyhez lelkes résztvevőket keresünk. A program keretén belül 6 napos vízitúrákat, illetve 7 napos erdei gyalogtúrákat szervezünk július 1. és augusztus 31. között. A táborok díja rendkívül kedvezményes: **vízitúrák esetén 18 ezer forint, erdei vándortáborok esetén pedig 22 ezer forint** egy diák számára. Ez a díj tartalmazza a napi háromszori étkezés és szállás költségeit is.

A táborok szervezői és a kísérők számára a részvétel természetesen ingyenes, sőt a tábor idejére 10 ezer forintos napidíjban is részesülnek.

A táborok szervezőinek a Testnevelési Egyetem által szervezett, a továbbképzési rendszerben akkreditált, 30 kreditpontot érő túravezetői tanfolyamot szükséges elvégezni a sikeres pályázáshoz (a kísérők számára a tanfolyam elvégzése ajánlott). A túravezetői tanfolyamok jelentkezési határideje **május 18.**, ezért kérjük, ne habozzon, jelentkezzen!

További részletek és a pályázati kiírás a **vandortabor2017.hu** honlapon olvashatók.

Üdvözlettel:

Magyar Kajak-Kenu Szövetség, Országos Erdészeti Egyesület
a vándortáborok központi szervezői

Testnevelési Egyetem
a vándortábor-vezetői tanfolyamok meghirdetője

Kérdésével forduljon hozzánk bizalommal az alábbi e-mail-címeken:

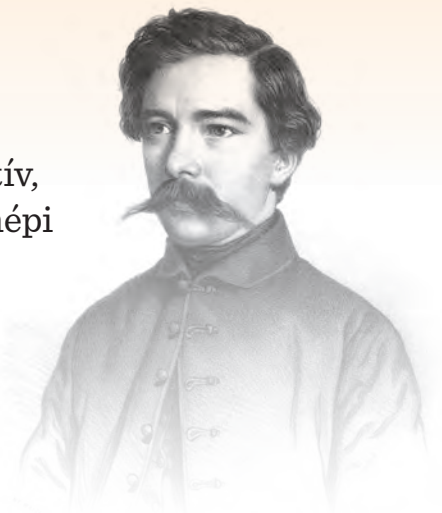
- Gyalogos vándortábor-vezetői képzés: info@erdeivandor.hu
- Vízi vándortábor-vezetői képzés: info@vizivandor.hu

200 éve született Arany János

„...a két népköltő beállítottságában nagy különbség van. Petőfi részben politikai eszméinek a hatása alatt tűzi ki a népköltészet programját, részben pedig alkotáslélektani elvből: zseninek tudja magát, aki szabadon, konvenciómentesen, a természet szavát követve alkot, mint ahogy a nép alkot a romantikus elmélet szerint. Arany népiességének a lelki oka ellenkező irányú: nem a zsenijében, hanem a nem-zsenijében, a határaiban való hit, mérhetetlen szerénység és ugyanakkor mérhetetlen magyar gőg. Arany János népköltői attitűdje jellegzetes magyar finitizmus: ismeri a határait, és nem akarja túllépni, nem akar idegen területre lépni, hogy megőrizze lelke függetlenségét. Ő maga mondja Pákhnak: »Hogy inkább a népiest művelem, oka hajlam, ismerése saját erőmnek, s talán némi princípium is.« A nép gyermeke más társadalmi osztályt, más világot nem ismer, mint a népét, s ebből a belső határból éppoly nehezen mozdul ki, mint szülőföldjéről, Szalontáról. Csak később és nagy lassan, saját költői óriás voltának az objektív, kívülről kényszerítő hatása alatt hagyja el azokat a szűk, népi határokat, amelyeket önmaga köré vont.»

Szerb Antal: Arany János

Egy elképzelt ünnepség vendégei

„Ötven esztendeje, hogy meghalt az öreg szalontai Toldi-csináló, s most széltében-hosszában ünneplik és fejtegetik őt, ami hogy jólesik-e neki, az egyszer s mindenkorra titok. De az élőnek jót tesz, ha elfogja az Arany-láz” – írta Tamási Áron 1932-ben. Az idei Arany-évforduló kapcsán ismét aktuálissá vált az ünneplés. Tamási nyomdokain haladva manapság is elgondolkodhatunk azon, lenne-e, akinek a gratulációját, meleg kézszorítását szívesen fogadná az ünnevelt egy képzeletbeli összejövetelen. S vajon kiknek örülne a legjobban? Fiának? Legjobb barátjának? Kedves kollégáinak? Netán a hálás utókor képviselőinek? Alábbi összeállításunkban olyan képzeletbeli vendéglistát állítottunk össze, melyről feltételezzük, hogy a rajta szereplőket szívesen fogadná Arany egy szűk, de meleg hangulatú, családi összejövetelen. Az idén kétszáz éve született költő szakmai-emberi kapcsolatairól pedig azért is érdemes megemlékeznünk, mert – amint Tamási Áron is megfogalmazta – elsősorban mi magunk gazdagodhatunk általa.

Szöveg: **Maczák Ibolya**

Apai örökség – a fiú: Arany László

Arany László már igen fiatalon bekerült a magyar irodalom legismertebb alakjai közé: négyéves korában írta hozzá Petőfi Sándor az *Arany Lacinak* című verset. Nem sokkal később, vélhetően hatodik születésnapjára édesapja is verset írt hozzá *Fiamnak* címmel. Az eredetileg jogot végzett fiatal-ember irodalom iránti érdeklődése hamar megmutatkozott: tizennyolc évesen kezdett nővérével Székelyföldön népmesekutatásba, melynek eredménye egy máig használatos népmese gyűjtemény, az 1862-ben megjelent *Eredeti népmesék* lett. Szeretett, apja által is támogatott témájához a későbbiekben sem lett hűtlen: az ezzel kapcsolatos elméleti tanulmányát ma is haszonnal forgatják a folklórkutatók. *A két veronai ifjú* című Shakespeare-fordításával 21 éves korában nyerte el a Kisfaludy Társaság jelígis pályázatának első díját 1865-ben. Ő ismertette meg a magyar olvasóközönséget Lermontov nevével 1866-ban írt pályaképevel és több művének magyarra fordításával. Neki köszönhetjük a „hübelebalázs” kifejezést is: *A délibábok hőse* című (ugyancsak pályadíjat nyert), 1872-ben írt verses regényének hőse a forrófejű Hübele Balázs. Rendkívül nagy szerepe volt abban, hogy közismertté váljon Arany teljes életműve. Természetesen ő gondozta a hagyatékat: atyja levelezését és hátrahagyott műveit is rendezte és sajtó alá rendezte. Elsősorban neki köszönhető tehát, hogy a mai olvasó is megismerheti Arany – leveleiben és „papírszeleteiben” oly gyakran megnyilvánuló – játékos kedvét és humorát. Ő tette közzé elsőként Arany utolsó versciklusának, az *Őszikéknek* egyes darabjait, mindközben megírta apjáról és nővéréről szóló visszaemlékezéseit is.

„Szerelmeses fa-Jankóm!” – a legjobb barát: Petőfi Sándor

Petőfi 1847-ben egyvégtében olvasta el az ismeretlen nagyszalontai pályatárs *Toldiját*. Nyomban tollat ragadt, s lelkesült hangú levelet, valamint egy szellemes, rajongó episztolát írt Aranyinak. „A magyar irodalom legszebb férfibarátsága kezdődik. Regény sem ábrázolt még úgy önfeláldozást, önzetlenséget, mint amilyen e két ember egymásnak s egymásról rótt írásában felénk árad” – írta Illyés Gyula Petőfiről szóló könyvében. Holott a két költő: tűz és víz – vérmérsékletük, lelki alkatuk tökéletes ellentéte volt egymásnak. Jellemző, hogy Petőfinek vélhetően Arany volt az egyetlen olyan barátja, akivel sohasem különbözött össze. Meglepő, de igaz, hogy a lobbánékony, szenvedélyes ifjú költő egyengette idősebb, zárkózottabb pályatársának útját. Illyés Gyula szavai szerint ez a következőképpen történt: „[Petőfi] Kioktatja az írói mesterség, illetve az érvényesülés titkaira, tanácsokat ad neki, munkára ösztökéli, úton-útfélen portálja, naphosszat szaladgál, hogy kiadót, pénzt és állást szerezzen neki.” Petőfi számára Arany férjként, apaként, családfőként volt elsősorban példakép. Arany a szabadságharc hónapjaiban is támasza volt Petőfinek, hiszen ő gondoskodott a harctérre vonuló költő-honvédtiszt családjáról. A magyar irodalom e két állócsillagának tehetségén és a nemzet ügyei iránti elköteleződésén túl közös vonásuk volt a humorérzék is. Ennek igazolására elég csupán levelezésükbe beleolvasni: „Szerelmeses fa-Jankóm!”-ként, „Aranyos szájú Szent János barátom!”-ként szólította meg barátját Petőfi. Egy ízben pedig így zárta levelét: „... maradok koporsóm bezártáig a te hűséges Ben-céd”. Arany sem maradt alul a költői tréfában: „Hazánk östökös-csellagja, Nagyrabecsült barátom!”-ként, „Isteni Sandrim!”-ként szólította meg válaszában.

Nagykőrös csillagai – a kollégák: a „nagy tanári kar” tagjai

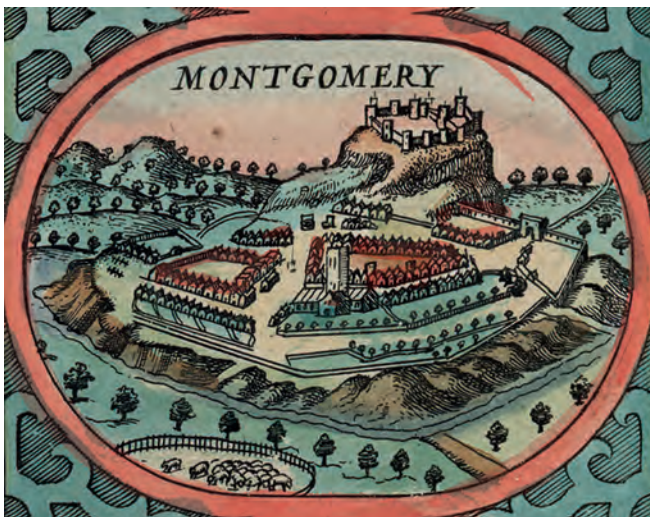
A nagykőrösi Arany János Múzeum előtt 1996. augusztus 20-án avatták fel Varga Imre szoborcsoportját, melynek címe: *A nagy tanári kar*. A tantesztület híre azonban ennél jóval régebbi keletű. Jókai Mór 1880-ban keletkezett írásában a következőképpen emlékezett meg róluk: „Az volt ám a tanári kar! a fiastyúkban nincs annyi csillag, mint akkor Nagy-Kőrösön volt.” Jókai lelkesedése annál is inkább érthető, mivel a gimnázium fénykorát élte Arany János ottani tanársága (1851–1860) idején. A lelkesedésben Arany is osztozott: tanártársai nevéből – nagyrabecsülése jeléül – disztichont is fabrikált. „A fél Akadémia Kőrösön lakik” – írta 1859. november 23-án kelt levelében sógorának, Ercsey Sándornak. Megfogalmazása alig értékelhető túlzásnak, hiszen a tanári kar hat tagja valóban a Magyar Tudományos Akadémia tagja volt: Salamon Ferenc, Szilágyi Sándor történészként, Szabó Károly bibliográfusként, Szász Károly költőként, műfordítóként vált ismertté. Szigethi Warga János neveléstörténész, Tomory Anasztáz matematikus volt. De nemcsak akadémikusok erősítették a tanári kart: ott tevékenykedett például Mentovich Ferenc is, aki később a marosvásárhelyi református főiskolán oktatott természettant. Nem véletlen tehát, hogy Arany János ottani működése idején Nagykőrös az ország egyik kulturális központjának számított. Az irodalmi élet szervezői, eszmei irányítói és írók, költők is gyakran vendégeskedtek ott, hogy egy-egy kedélyes délutánon eszmét cseréljenek, tanácsot kérjenek, netán biztatást kapjanak a haza „nagykőrösi bölcsseitől”.

„Édes Arany Bácsi!” – a tanítvány: Tisza Domokos

Számos ballagási, érettségi tablón olvashatók az alábbi sorok: „Előtted a küzdés, előtted a pálya, / Az erőtlen csügged, az erős megállja. / És tudod: az erő micsoda? – Akarat, / Mely előbb vagy utóbb, de borostyánt arat.” és „Legnagyobb cél pedig, itt, e földi létben, / Ember lenni mindég, minden körülményben.” Sajnos kevesen tudják, hogy e sorok Aranytól származnak, mégpedig ugyanabból a verséből: a *Domokos napra* című költeményből. Kihez szólhat ez a vers, amely évszázadokon keresztül búcsúztatja az alma matert elhagyó diákokat? Arany saját tanítványához, hiszen a költő Tisza Domokos megajándékozására írta ezt a verset. 1851 májusában Kovács Jánosnak, régi debreceni kollégiumi diáktársának közvetítésével vállalta el – rövid időre – Arany a geszti Tisza család tizenhárom éves sarjának nevelését. Elsősorban poétikára tanította a humán tudományokban igen tehetséges ifjút, akivel igazi mester-tanítvány viszonyt sikerült kialakítania. Erről tanúskodnak Tisza Domokos neki írt, bizalmas hangú, ám tisztelettudó levelei – melyekben nem ritkán rajongva „Édes Arany Bácsi”-ként szólítja nevelőjét, „élete reményeinek jóltevő atyjá”-t. Arany János is szívesen büszkélkedett barátainak a „geszti kis poéta” tehetségével. Kettejük mély, baráti kapcsolatának szomorú dokumentuma az a gyűjtemény is, amely Tisza Domokos összegyűjtött verseit tartalmazza. A kötet ugyanis a 18 éves ifjú korai halála után látott napvilágot Arany bevezetőjével.

Üdvözet Montgomeryből – az „ismeretlen utókor”

„Talán nem tűnik túlzásnak az a valójában nehezen dokumentálható állítás, hogy A walesi bárdok legalább olyan fontos szerepet játszik nemzeti önazonosságunk szimbolikus rendjében, mint amilyenről például a Hymnus, a Szózat vagy éppenséggel a Nemzeti dal kapcsán beszélhetünk” – fogalmazott Milbacher Róbert irodalomtörténész. A walesi bárdok története többször is felbukkant a magyar irodalomban. Gaal József *A bajvivók* című, 1838-ban megjelent elbeszélése, majd Tóth Endre 1860-as, *Az ötszáz gael dalnok* című ódájában is szerepet kaptak az uralkodó dicsőítését megtagadó, ezért kivégeztetett walesi énekmondók, mígnem Arany 1863-ban megjelent, Montgomery várában játszódó versével vált történetük szélesebb körben is ismertté.

Nem véletlen tehát, hogy Szerb Antal is megemlíti *A Pendragon-legenda* című könyvében egy walesi nemesi családról, hogy „utódai annak a Llewelyn ap Griffithnek, akit lefejeztetett az a bizonyos Edvárd király, az első, aki fakó lován léptet Arany János óta a magyar ifjúság képzeletében”. Szerb megállapítása összhangban áll Eric Fairbrothernek, Montgomery polgármesterének szavaival, akinek elmondása szerint a helyiek alig tudnak az ottani várban történekről, míg a magyarok az általános iskolákban tanulnak róla. Éppen ezért 2017-ben posztumusz a Montgomery Szabad Polgára címet adományozták a magyar költőnek. A polgármester indoklása szerint azért, mert Arany János verse nagyszerű kapocs lehet a két nemzet között. Ezt erősíti Karl Jenkins – a jelenleg legjátszottabbnak tartott (walesi származású) angol zeneszerző – 2011-ben Arany szövege nyomán komponált nagyszabású kantátája is.

Három ifjú ember Aranyt olvas

Egyikük még csak elemista, másikuk már gimnazista. Egyikük Pusztakamaráson, másikuk Dombóváron. Egyikük 1916 táján, másikuk a harmincas évek elején. Egyikük elolvassa Arany remekművét, másikuk még csak téli éjszakákon át hallgatja. Mindkettejüket megbabonázza. Mindketten írók lesznek... A harmadik fiatalember tizennégy éves, a pápai polgári iskolát végzi. Őt a *Családi kör* babonázza meg, s indítja el a költői pályán.

Vigas és fölszabadultság töltött el

Tizennegyedik életévemben a gimnáziumi tanév elején a magyar irodalom tanára – megnyerő hangú s arcú szőke fiatalember – néhány szóval elmagyarázta, mi is a Toldi. Világos, okos hangsúlyozással fölolvastam, s azon elevenen elemeire boncolt néhány szakaszt. A fölolvastatást elbűvölve, csaknem megrendülve, az értékek részletezését szinte ujjongva hallgattam. Egy világ tárult ki elém. (...)

A könyv nekem még nem volt meg. Kölcsönkértem padszomszédomtól, s már ott az iskolában, az óráközökben nekikezdtém. Olyan boldogságban volt részem, illetve az előbbi boldogság akkorára növekedett, hogy ezt a „szellemi élvezetet” én a testrészeimben is éreztem. Arcom tüzelt, tudóm s szívem gyorsabban működött.

A következő órák alatt is ezt olvastam. A könyvet a pad alatt a térdemre állítottam, s egyenes derékkal – hogy észre ne vegyenek – nagy távolságból szívtam magamba a betűket. Mint amikor a mámorosságig rabló-pandúroztunk – az a fajta gyönyör szállt meg.

Hazafelé mentemben is olvastam, neki-nekiütődve a lámpaszlopoknak. Elolvastam az egész költeményt.

Amikor befejeztem, az a félreérthetetlen véleményem volt: más vagyok. Mintha valaki ellenállhatatlan érvek sorozatával meggyőzött volna valamiről. De olyasmiről, amire én is áhítottam. Elmondhatatlan vigasz és fölszabadultság töltött el. Cáfolhatatlan szavahihetőség azt tudatta velem, hogy érdemes jónak, egyenesnek, bátornak és önfeláldozónak lenni. (...)

Bizonyos vagyok benne, hogy elsősorban nem a történet „ragadott” meg. Effélét addig is olvastam. Ennél színebbet, szívhez szólóbbat is. Ám, hogy a világ jó, hogy bízni lehet az emberekben, erről, semmi kétség, a Toldi művészi ereje: a makulátlan ütem, a feddhetetlen rím győzött meg, a megingathatatlan szerkezet. Vagyis merőben Arany János költői hitele – hiteles költő volta – tett azon nyomban szenvedélyes vallójává annak, hogy ki kell tartanunk az igazság mellett. Mert lám, Miklós is kitartott, és jól járt. És ki kell tartanunk az igazság bajnokai mellett, mert lám, Bence is milyen szépen kitartott, és szintén jól járt. Gonoszságban megátalkodni pedig semmiképp sem hasznos, mert lám, György is hogy ráfizetett, s már azelőtt is hogy megutáltatta magát.

Megleltem a világ törvényét, gondoltam, de úgy, hogy ez szinte énekelt bennem.

(*Illyés Gyula*)

„Nyelvünk erdőzúgását hallgattam benne”

Arany János Toldija tartott ébren akkoron, hosszú téli éjszakákon is. Nyelvünk erdőzúgását hallgattam benne. Miután végigborzongtam a réti farkasokat, és Bence hűségében apámra ismertem, miután karizmaimat a Miklóséival összemértem, azzal kötött le tizedszer is, ami... növekvő hiányérzetemet enyhítette: beszélni tanított. A lehetetlen sajgó kísértéseit éreztem: fölshipantani szavanként a teljes remekművet, utolsó jelzőjét is eltárolni üres kamráinkba. Friss szerzeményem: új szavaim birtokában, szüleim, testvéreim között nyelvi többletem miatt a magánynak is enyhe szorongásával reggelenként úgy ébredtem, mint álruhás királyfi, akinek titkos küldetése van: megváltani a senyvedő nyelvet, kimenekíteni a romlás boszorkányátkából.

Kezdetben a Toldi meséje, mikor még olvasni sem tudtam, összekeveredett a helyi legendákkal, betyártörténetekkel, melyek a családi körben szállongtak, mint a csöndes hó, hamvadtak, újraéledtek, akár az akácfaágak az esti tűzhelyen. Arany egyszerre fiatal bátyám lett, ősz hajú apám, érte szigorú tanítóm, álomban vénséges vándor, s mindig otthonos, mert ismerős dolgokból varázsolta elő a titkot. Nagyon korán megvoltak piros vászonba kötött összes versei. Ez a Franklin-kiadás velem volt iskoláim során. Mintha belőle tanultam volna legjobban örülni a versnek.

Bizony mondom nektek: a mi Arany Jánosunk addig él, amíg mi éltetjük; idézzük, tartogatjuk emlékeztünkben.

(*Sütő András*)

Az „első vers”

Tizennégy éves lehettem, amikor Arany János *Családi kör* című verse nagyon megtetszett. Nem is tán a mondanivalójával, ami persze gyönyörű, hanem az, hogy milyen szépen rímel és milyen zenéje van a versnek, és tán a hangulatával. És ha arról beszélünk, hogy mikor kezdtem, hát tulajdonképpen ez lett volna az az első vers, amikor én verset, igazából verset akartam írni.

(*Nagy László*)

Arany-láz

Írók, költők Arany Jánosról

„Egy emberöltő alatt olyan gazdaggá, olyan széppé tette a magyar nyelvet, hogy századok alatt sem fogják tudni elrontani a modern kontárok. Akkor művész örökséget hagyott, hogy még mindig nem tudjuk eltékozolni” – írta Arany Jánosról írt esszéjében Ravasz László, a legendás dunamelléki református püspök. S vajon miként vélekedtek Aranyról a későbbi nemzedékek írói, költői?

Összeállította: **Maczák Ibolya**

Németh László

„Magyar nyelv és magyar dolgok tudásában páratlan kincstárnok, ugyanakkor a 19. század legműveltebb, legbiztosabb ízlésű írója.”

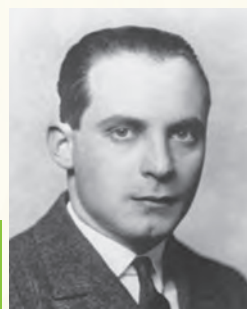
Nemes Nagy Ágnes

„Azt szokták mondani, hogy egy dologért bizonyosan érdemes magyarnak születni. Azért, hogy az ember Arany Jánost eredetiben olvashassa. Ezt a véleményt aláírom.”

Szabó Magda

„...amíg magyar nyelv lesz a világon, addig Toldi Miklós mindig tartani fog egy hatalmas rudat, egy vendégoldalt, és mutatja vele Budára az utat.”

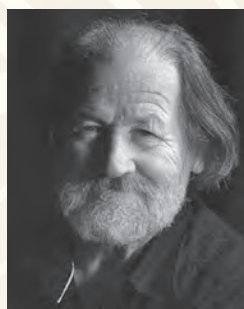
Szerb Antal

„Minden szál hozzá vezetett, és minden szál tőle vezet, a magyar szellemi életnek ő a sugárzási központja.”

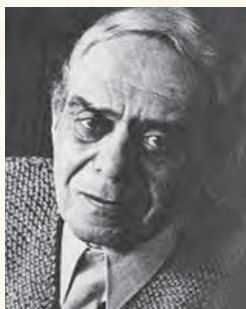
József Attila

*„Verseidre raktál szép cseréptetőt /
s homokot kötöttél, a futó időt.”*

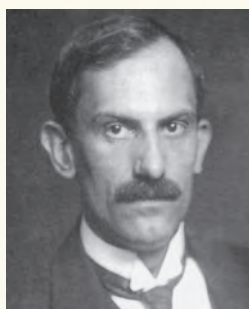
Buda Ferenc

*„Ha nem is veszem elő, látom Arany
János arcmásait: a fiatalkori fényes
szeműt, a szürkülő hajú Tiborc-
arcút, s végül – amelyiknek láttán
mindannyiszor megrendülök – az
öregkorit, a legutolsót, a kifehéredett
fejűt, arcán s tekintetében a
sorscsapások árkaival és árnyékaival.
Akár mindannyiunk arca is lehetne.”*

Zelk Zoltán

*„Másfajta verseket írhat valaki,
mint Arany János, de jobbakat nem.”*

Babits Mihály

*„Hunyt mesterünk! tehozzád száll
az ének: / ládd, léha gáncsok
lantom elborítják / s mint gyermek
hogyha idegenbe szidják /
édesapjához panaszkodni tér meg: //
úgy hozzad én.”*

Krúdy Gyula

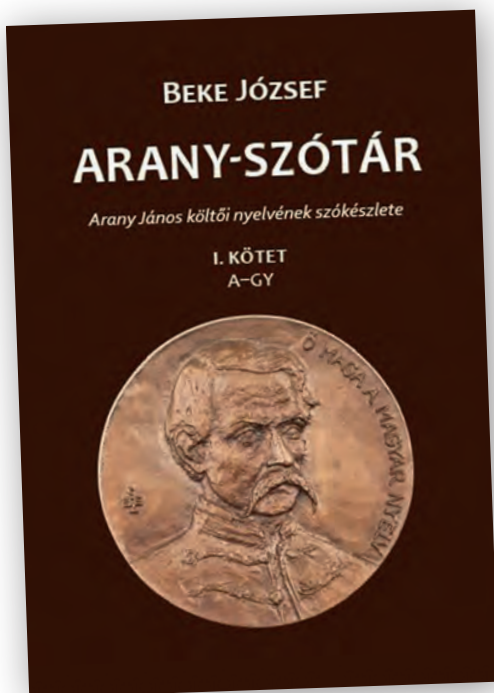
*„Ez a férfitípus volt az, amely
Magyarországot fenntartotta, téli
sarat elbíró csizmában viselte el
a megpróbáltatásokat, zsoldáros
hittel bízott a jövőben, és halk
rajongással gondolt a nemzeti
ideálokra. Ez az embertípus őrizte
meg helyét a földrészen a kő
szilárdságával, a só nehézségével és a
tölgyfa életkorával.”*

Megjelent az Arany-szótár

Pontosan 100 éve vártunk erre a pillanatra: hogy elkészüljön a legnagyobb szókincsűnek tartott magyar költő, Arany János szókészletének szótára. Arany János születésének 100. évfordulóján, 1917-ben a *Magyar Nyelvőr* című folyóiratban Somogyi Géza egy Arany- és egy Jókai-szótár elkészítésére tett javaslatot. Az elképzelés csak 2017-ben valósulhatott meg: az Arany-szótárt néhány nappal a költő születésének 200. évfordulója előtt, 2017. február 21-én, az anyanyelv nemzetközi napján mutatták be a Petőfi Irodalmi Múzeumban.

Szöveg: **Balázs Géza**

Az Arany-szótár előzményei

Az írói szótárak egyik magyar „ősének” tekinthető Lehr Albert középiskolai tanár munkája: *Toldi. Költői elbeszélés* című magyarázatos *Toldi*-kiadása (1880/1922). Lehr – a tanítást megkönnyítendő – nyelvi magyarázatokat fűz a *Toldi*hoz. Az I. énekhez kapcsolódót például így kezdi:

A kopár szik sarja: szik = szikföld, szikes föld, a melynek sziksós tartalma van. V. ö.: 'Ördögszekeket korbácsol a szíken az alszél' (Elv. Alk.) stb. Kopár nemcsak annyit tesz, hogy 'puszta', 'terméketlen', hanem 'letarolt', 'koppadt', – mint 'itt' is (l. VII. É. 9. 'kopár ősz, tarlós'). Sarja = a mi fű rajta terem; minthogy pedig most takarítják az eleje-szénát = sarjú, a mi levágott fű töviből hajt.

A néprajzkutató Viski Károly készített egy mutatványt az Arany-szótárhoz, és ezt közre is adta a *Magyar Nyelvőr* 1948-as évfolyamában. Viski elsősorban Arany tájszavait, nyelvjárásos alakulatait vette föl szótárába. A teljes szótár nem készült el. Tudunk egy 1951-ben készült kéziratról is Ambrus Lajostól „Arany költészetének szóstatistikája” címmel.

Az Arany-szótárak között a következő Pásztor Emil *Toldi*-szótára, mely a trilógiának csak az első részét dolgozza fel: 2873 szót tartalmaz. A középiskolai oktatásban és az egyetemen is azt halljuk: Arany János lehet a legnagyobb szókincsű költő. De mennyi az annyi? A *Toldi*-szótár bevezetőjében Pásztor Emil így szabadkozik: „A Petőfi-szótár színvonalán álló teljes Arany-szótárunk (mely Arany János egész költészetének, prózai munkásságának, levelezésének stb. minden szavát feldolgozná és közreadná) alighanem még évtizedekig nem lesz, mert Arany életművének szövegterjedelme legalább ötszöröse a Petőfiének, márpedig köz tudomású, hogy a Petőfi-szótáron negyed évszázadig dolgozott egy tudományos munkaközösség.”

Az Arany-szótár

1986-tól valóban több, egészen pontosan három évtizedre volt szükség, hogy 2016-ra (legalább a verses művek szóanyagából) elkészüljön a most megjelent Arany-szótár, igaz, egyetlen ember, Beke József tanár nyolc éves önzetlen munkája révén, s kiderült az is, hogy Arany verseinek szókészlete azért nem nagyobb Petőfi teljes szókészleténél, hiszen pontosan 22 423 szót szótározott a kutató, szerkesztő. Tudni kell azonban, hogy amíg Petőfi esetében a teljes költői-írói életműről van szó (22 719), addig Arany esetében csak a költőiről (22 423), ami értelemszerűen kisebb számot jelent.

A most megjelent szótár Arany költői nyelvének szókészletét tartalmazza: 262 404 szóelőfordulásból 22 423 szótári szót (egyedi szót) értelmez, magyaráz. (Arany tanulmányainak, leveleinek, fordításainak szókészletét valószínűleg már senki nem fogja szótárba gyűjteni.) Az óriási szómennyiség csak három kötetben fért el 872+964+1180 oldalon.

Lássunk három szócikket, maradva a korábban már említett példánál („a kopár szik sarja”):

kopár 13 mn, fn

I. mn 1 'szinte növényzet nélküli, sivár (terület, hely)' Ég a napmelegtől a kopár szik sarja (Toldi I-1); És a sziklavidek, a kopár völgy, édeni kertté / Díszesedék (Az elv. alk. VI-229)

2 (átv) 'szépségétől megfosztott; üres; reménytelen' De kopár, sivatag jövőm láthatára: / Mért fussak felé, ha nem ígér enyhülést! (uo. 10); Pusztá a szívem, mint kopár őszi tarló, / Amelyről leszedte a kalászt a sarló (Toldi VII-9) / ~on Hadd nézzek a multra, nézzek a jövőre. / Szomorú egy látvány! ime ott terülnek / Mögöttem s előttem, mindenik kopáron (Mint egy alélt... 2)

II. fn 'sivár, dísztelen, kopár hely' Elsohajt a lágy szél, mely a tavaszt hozza, [...] S ime, fűben-fában megmozzan az élet; / Megmozdul az élet, felül, a kopáron (A rodostói temető 0-4); Te mondd, ahogy isten / Adta mondanod, / Bár pusztá kopáron /... / Vész is ki dalod (Mindvégig 7)

sarjű 2 fn

'vmely növény levágott tövéből újra sarjadó hajtás' De te virulj lábuk nyomán, Tetétlen! / Bársony fűvet, sarjűt tenyész a réten (A tetétleni halmon 43); Ég a napmelegtől a kopár szik sarja (Toldi I-1)

***sarjű-nemzedék 1 fn**

(átv) 'fiatal utódok generációja' Ott evés-ivásban hogy felmelegedtek, / Táncra ott mindnyájan mikép kerekedtek [...] Hogy raká és hányta a sarjű-nemzedék / Díszes rókatáncát és cigánykerekét: / Hadd zengjék el azt már énutánam mások (A nagyidai c. I-92)

[szik] 3 fn szik

1 'szikót tartalmazó talaj, földterület' Ég a napmelegtől a kopár szik sarja (Toldi I-1); Egyszer a sík közepén neszt hallok: ha! oda nézek: / Hát ördögszekeret korbácsol a szíken az alszél (Az elv. alk. I-131)

Beke József szótárai

Beke József szegedi nyelvészek, többek között Benkő László ösztönzésére látott hozzá írói szótárainak elkészítéséhez. Első munkája az 1991-ben megjelent *Bánk bán*-szótár volt, szóanyaga: 2882 címszó. Második vállalkozása, a Zrínyi-szótár (2004) 6882 címszót tartalmaz, harmadik munkájában, a Radnóti-szótárban (2009) 5153 címszó van. A most megjelent Arany-szótárban 22 423 szó található.

**2 (jelzőként) 'ilyen talajon lévő' Szóváltás, azután perelés lón: [...] Végre birokra, türökre, marokra, ökökre kerültek, / És miután egymást egy szik szamukába [=pocsolóába] teríték, / Ernyedvén keveset, hűlvén is a hús fűródőben, / Szétváltak (Az elv. alk. I-443)*

A szótárhoz készült statisztikából más is kiderül. Például Arany leggyakoribb szavainak a száma. Értelemszerűen a leggyakrabban használt szavaink főleg a névelők, kötőszók, számnevek. Készítettem egy válogatást a statisztikából, ami arra kíván rámutatni, hogy az efféle szóstatisztikák nemcsak egy költő stílusára, műveltségére, hanem talán még a világgépére is utalhatnak.

Arany János leggyakoribb szavai (teljesebb szólista található az Arany-szótárban):

1. a, az (21 712)	49. ember (565)
2. nem (4563)	50. nap (540)
15. nagy (1390)	53. isten (532)
26. most (892)	59. szív (498)
30. mond (831)	77. magyar (393)
33. szó (786)	111. halál (278)
37. szem (759)	125. anya (247)
38. király (748)	157. álom (204)
39. lát (734)	165. gyermek (192)
43. szép (705)	180. szeret (183)

A mi Zrínyi-, Petőfi-, Arany-, Juhász Gyula-, Radnóti-szótárunk, így együtt, hallatlan nagy érték, mely magyar nyelvünk csodálatos gazdagságát, szépségét foglalja magába. Hogy mi magunk hány szót ismerünk, használunk, és mennyi van a nyelvekben, soha nem tudjuk meg. De legalább már böngészhetünk a magyar irodalom nagyjainak írói szótáraiban! Egy próbát magunk is tettünk. Arany János *Vojtina levelei öccséhez* című költeményét vettük elő:

*Előre lantok...! vagy, mi a guta: / Lant nem igen van...
tollsíp és duda,
Előre tőkészár, csimpolya, doromb, / Madárkelepce és
repedt kolomp!
Fel hagymabördő, fűzfasíp, bürök, / Lyukas kulcs,
mely süvít, kanásztülök,
Cirok-hegedű és hasadt fazék (...)*

Arany-szótár ingyen

Az Arany-szótárt az Anyanyelvapolók Szövetsége a megyei könyvtáraknak, az egyetemek, főiskolák magyar tanszékeinek – átvételi elismervénnyel – ingyen a rendelkezésére bocsátja. Az igényt az Anyanyelvapolók Szövetségénél az alábbi e-mail-címeken lehet jelezni:

bobak.hajdu.timea@anyanyelvapolo.hu,
kovacs.zsuzsanna@anyanyelvapolo.hu.

Bár nyilván több különleges, ma már nem mindenkinek érthető szó akad a versben, talán a legnehezebben érthető a *hagymabördő*. Természetesen megtalálható az Arany-szótárban (II/19): 'hagyma üreges szára mint kezdetleges hangszer'.

Nagy öröm, hogy a magyar kormány támogatásával (EMMI, NKA) az Anyanyelvapolók Szövetsége kiadásában az Inter Nonprofit Kft. közreműködésével a gyomai Kner Nyomda csodálatos kivitelezésében megjelenhetett ez a várva várt Arany-szótár, és odakerülhet a könyvtárak és Arany János kedvelőinek a polcaira. A magyar nyelv és irodalom páratlan diadala ez!

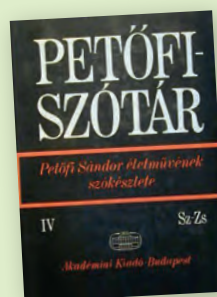
Írói szótárak

A világban már több nagy írói szótárt terveztek, több el is készült, mint a Hriszto Botev, Goethe, Balzac, Ibsen, Mickiewicz, Puskin, Dante, Shakespeare, Aquinói Szent Tamás szókincsét feldolgozó. A Goethe-szótár például kb. 90 ezer szót tartalmaz.

A magyar íróiszótár-kezdemények között többet is megemlíthetünk. Rubinyi Mózes 1910-ben elkészítette **Mikszáth Kálmán stílusa és nyelve** című szótárát, de ebben csak válogatott az író gazdag szókincséből. A *Fekete város* például teljességgel kimaradt belőle, mert az csak 1911-ben jelent meg.

Jókai Mór óriásira becsült szókincsét többen is igyekeztek szótárba foglalni. A bevezetőben említett Somogyi Géza 1917-ben, majd Goda Géza 1951-ben a *Magyar Nyelvőr*-ben javaslatot tett Jókai szó- és szólástárának elkészítésére. Goda azonban Jókainak mindössze 3000 szavát lajstromozta. Teljes Jókai-szótár azóta sem készült, de egy sajátos, csak Jókai különleges (archaikus, népies, idegen) szavait tartalmazó magyarázó szótár azonban igen. Ehhez az ötletet az Unikornis Kiadó 100 kötetes Jókai-sorozatának szerkesztője, Lukácsy Sándor adta. A szótár pedig meg is jelent a teljes sorozat 101. és 102. köteteként. A kétkötetes Jókai-szótár a mai befogadó számára szokatlan vagy ismeretlen szavakat magyarázza. 22 715 szót tartalmaz, archaikus, tájnyelvi magyar szavakat és francia, angol, német stb. szavakat, szólásokat.

Ameddig nem született meg a Petőfi-szótár, fogalmunk sem volt, hogy **Petőfi Sándor** költői-írói életművében hány szót használt. A négykötetes szótár megszületett, s azóta tudjuk pontosan: 22 719 szót.

A **Juhász Gyula** költészetét feldolgozó szótár kerekén 12 000 szót tartalmaz. Ez persze nem jelenti azt, hogy Juhász Gyula feleannyi szót ismert, mint Petőfi – csak annyit, hogy 1373 versében ennyi van.

Nem írói szótár, hanem adattár (teljes szójegyzék) a Debrecenben készült **Csokonai**-szókincstár, amelyben például Csokonai 16 színművében előforduló 85 543 szóadat alapján 9812 szótári szót, illetve a **Balassi**-szótár, amely pedig 4353 szótári szót sorol fel. Az ilyen fajta szótárakat konkordanciatárnak is nevezik.

Elkészült, és a világhálón elérhető a **Mikes Kelemen**-szótár. Mikest a *Törökországi levelekről* tartjuk számon, de tudni kell, hogy sokat fordított franciáról magyarra. A kritikai kiadás 6000 oldalából („csak”) 300-at tesznek ki a híres levelek. A Mikes-szótár jóvoltából kiderül, hogy Mikesnél a szóelőfordulások száma kb. másfél millió, amit a szerkesztő így értékel: „ez a mennyiség háromszor több Petőfi életművéénél, és ötször több József Attiláénál. A magyar irodalmi és köznyelv szótárának – közismertebb nevén a Nagyszótárnak – elektronikus szövegtárhelye, amely 1772-től napjainkig tartalmaz szövegeket, jelenleg mindössze tizenhatszázötven a Mikes-korpusznak”.

A **József Attila**-szótár készítése „cédulázós” módszerrel már az 1950-es években elkezdődött, csak nemrégiben, a számítógépes technika hatására gyorsult fel, s a hírek szerint nemsokára befejezik.

Szakirodalom az írói szótárak témaköréből

- Wacha Imre (1961): A magyar írói szótárak kérdése. *Magyar Nyelvőr*, LXXXV. évf., 189–203.
- Kiss Margit (2015): Netes Mikes. Másfél millió törökországi szó. *Élet és Tudomány*, 2015. 02. 06. www.eletestudomany.hu/netes_mikes
- Mártonfi Attila (2014): Számítógép és írói szótár – különös tekintettel a készülő József Attila-szótárra. *Magyar Nyelv*, 110. évf., 30–46. www.c3.hu/~magyarnyelv/14-1/martonfi14-1.pdf

Magyar írói szótárak, szókincstárak

Arany János:

- Toldi. *Költői elbeszélés*. Magyarázta Lehr Albert. Budapest: Franklin-Társulat, 1922.
- Pásztor Emil: *Toldi-szótár. Arany János Toldijának szókészlete*. Budapest: Tankönyvkiadó, 1986.
- Beke József: *Arany János költői nyelvének szótára*. I–III. köt. Szerk. Balázs Géza. Budapest: Anyanyelvapolók Szövetsége, Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága, Inter Kft., 2017.

Balassi Bálint:

- Jakab László, Bölcskei András (szerk.): *Balassi-szótár*. Debrecen: Debreceni Egyetem, 2000.

Csokonai Vitéz Mihály:

- Jakab László, Bölcskei András (szerk.): *Csokonai-szókincstár*. I. *Csokonai színművei szókincsének szövegszótára és adattára*. Debrecen: KLTE, 1993; II. *Csokonai prózai műveinek szövegszótára és adattára*. Debrecen: Debreceni Egyetem, 2011.

Jókai Mór:

- Balázs Géza, P. Eőry Vilma, Kiss Gábor, J. Soltész Katalin, T. Somogyi Magda (szerk.): *Jókai-szótár*. A–K. L–Z. Budapest: Unikornis, é. n. [1992].

Juhász Gyula:

- Benkő László (szerk.): *Juhász Gyula költői nyelvének szótára*. Budapest: Akadémiai, 1972.

Katona József:

- Beke József (szerk.): *Bánk bán szótár*. Kecskemét: Katona József Társaság, 1991.

Mikes Kelemen:

- Kiss Margit (szerk.): *Mikes-szótár*. mikesszotar.iti.mta.hu.

Petőfi Sándor:

- J. Soltész Katalin, Szabó Dénes, Wacha Imre, Gáldi László (szerk.): *Petőfi-szótár. Petőfi Sándor életművének szókészlete*. I–IV. Budapest: Akadémiai, 1973–1987.

Radnóti Miklós:

- Beke József (szerk.): *Radnóti-szótár Radnóti Miklós költői nyelvének szókészlete*. Budapest: Argumentum, 2009.

Zrínyi Miklós:

- Beke József (szerk.): *Zrínyi-szótár. Zrínyi Miklós életművének magyar szókészlete*. Budapest: Argumentum, 2004.

Az írói szótár – a nemzet nyelvi múltjának átmentése

Beszélgetés Beke József tanár úrral, a magyar írói szótárak „csúcstartójával”

Szöveg és fotó: **Balázs Géza**

– **Alighanem csúcstartó az írói szótárak terén: *Bánk bán*-, Zrínyi- és Radnóti-szótár, most pedig a grandiózus, háromkötetes, 3000 oldalas és 4,75 kg-os Arany-szótár... De haladjunk sorban! Miért és hogyan vezetett útja az írói szótárakhoz?**

– Hogy efféle csúcstartóvá legyen valaki, ahhoz az kell, hogy szerelmese legyen a témájának. E szerelem a szegedi egyetemi években gyökerezik: új világot nyitottak meg előttem a nyelvészeti előadások. Elsősorban Mészöly Gedeon lenyűgöző egyénisége volt rám máig tartó hatással. Az akkori idők, a múlt század ötvenes éveinek átpolitizált irodalomszemlélete is inkább a nyelvészet tényszerűbb világa felé fordított. Részt vettem a Juhász Gyula kritikai kiadás kezdeti kutatásaiban, szakdolgozatomat pedig az irodalom és a nyelvészet határterületéről választottam: a költő jellemző versmondatait vizsgáltam. Talán nem véletlen, hogy az írói szótár műfaja is ebbe a zónába sorolható.

– **De hogyan jött az ötlet, hogy írói szótárt kellene készíteni?**

– A *Bánk bán*-szótár megírásának gondolatához a lehetőség és a szükség vezetett. A lehetőséget Orosz László kitűnő kritikai drámaszövege adta, a szükségességre pedig egyik iskolai óránom döbbsentem rá. Kitűztem a drámát legközelebbi kötelező olvasmányul, és a következő órán egyik értelmes tanulóm jelentette, hogy ő már beleolvasott, de nem tudja, mi az a „pártütés”. Ez a kérdés akkor, a nyolcvanas évek elején bizony jogosnak számított. Eszembe jutott Pásztor Emil nekem dedikált *Toldi*-szótára, és ennek mintájára gondoltam elkészíteni egy hasonlót a *Bánk bán* szavaiból. Pásztor Emil az egri főiskolán dolgozott, de az én egyetemi éveim elején Klemm Imre Antal professzor tanársegéde volt Szegeden, így tőle kértem és kaptam segítséget a munka elkezdéséhez: az összes szó egyenkénti cédulázásának módszeréhez. A szócikkek megírásához Benkő László, az első magyar írói szótár, a Juhász Gyula-szótár szerkesztője szaklektorként nyújtott máig ható útmutatást. Napi iskolai munkám mellett öt év alatt el is készítettem először a 12 500 cédulát, azokból pedig a szócikkeket. A *Bánk bán*-szótár a Katona József Társaság kiadásában jelent meg Kecskeméten a drámaíró születésének 200. évfordulóján, 1991-ben.

– **Az írói szótár egyszemélyes műfaj?**

– Tapasztalatom szerint az írói szótárak léte vagy nem léte igen mellékes kérdés, legfeljebb néhány megszállott magánembernek szívügye. A Petőfi-szótár az egyetlen, amelynek elkészülte, megjelenése, vitája elérte azt a szintet, amelyet a műfaj megérdemel – hiszen egy egész szerkesztőbizottság munkája. Benkő László az írói szótárról

írott alapvető művében arról ír, hogy más nyelvekben bőségesen vannak írói szótárak, egyetemek munkacsoportjai készítik őket központi támogatással, tehát úgy, ahogy ez a Petőfi-szótár esetében történt. Nálunk e szótáron kívül azonban az eddig elkészült munkák szinte egyéni alkotásoknak mondhatók, néha támogatással, néha anélkül. Amikor a *Bánk bán* szótározási munkálataival foglalkoztam, kérdéssel fordultam a Tankönyvkiadóhoz (ahol a *Toldi*-szótár megjelent 1986-ban), hogy ha elkészülök, kiadják-e, hiszen valószínűleg a *Bánk bán* ugyanúgy kötelező tananyag lesz a magyar iskolákban még sokáig, mint a *Toldi*. Válaszában a főszerkesztő nemcsak hogy elutasított, hanem hozzátette: a *Toldi* esete egyszeri kivétel volt, mert ha a *Bánk bán*-szótárt is megjelentetnék, „utána következhetne *Az ember tragédiája*, és akkor nincs megállás”. Szerinte tehát az írói szótár valamiféle veszélyes járvány. Idekívánkozik az, amit a Zrínyi-szótár tájékoztató részében így fogalmaztam meg: „Visszatekintve a tíz év munkájára, áttekintve azokat a tiszteletre méltó személyeket, akiktől támogatást kaptam, örömmel tölt el az az érzés, hogy milyen sok nagyszerű, önzetlen, a tudományosságért áldozni kész ember sietett segítségemre. Másrészt kissé keserűen kell megállapítanom, hogy egy vidéki középiskolai tanár a hasonló tevékenysége közben szinte teljesen csak személyes kapcsolataira, barátaira, ismerőseire támaszkodhat még akkor is, ha bízik abban, hogy munkájának eredménye, jelentősége túlnő ezen a körön.”

– Mire jó, kinek hasznos az írói szótár?

– Az oktatásban föltétlenül hasznos. Manapság a tankönyvek, szöveggyűjtemények és egyéb kiadványok dicsőretre méltóan igyekeznek segíteni oktatót és tanuló egyaránt az illető mű minden nem egészen világos (mert elavult, szokatlan vagy félreérthető) kifejezésének megértésében. De sokszor tévedéseket tartalmaznak a segédkönyvek. Az Arany-szótár munkái során tapasztaltam, hogy némely hibák folyamatosan öröklődnek. Arany írja egyik versében: „a dalt, ha egyszer könyvbe nyomták, / Ott megmarad örök itéletig”. Ugyanígy a nyomdahiba is, a téves magyarázat is.

– Mondana példát egy ilyen szövegtévesztésre?

– A legveszélyesebb szöveghibák azok, amelyek látszólag beleillenek a versbe, így az olvasó gyanútlanul elsiklik fölöttük, jóhiszeműen elfogadja a felületes kiadói, szerkesztői munka révén létrejött hamisítást. Csak egy példa a sok közül: az *Írjak? Ne írjak?* című vers elején e rontott sor olvastán: „**Szegény** koldúsnak táskája üres” aligha gondol valaki arra, hogy miatta a költő foroghat sírjában – ahogy mondani szokás. Így olvasható ez többek között tekintélyes Arany-verskiadásokban. Csak-hogy nekem gyanús lett, mert az egyik előző sor „Eh, félre tőlem együgyű szerénység!” lelkesítő hangulatához nem illett a fentebbi sor belenyugvó megállapítása. Ki is derült, hogy a régebbi kiadások eredeti szövegében éppen ellenkező költői szándék fejeződik ki, ott nem a fenti sajnálkozó kijelentés áll, hanem Arany igenis arra biztatja költőtársait és önmagát, hogy a szerénykedés helyett legénykedjenek: „...itt *minden* a legénység: / **Szerény** koldúsnak táskája üres; / Ki mer, nyer, és talál az, aki keres.”

– Mi az alapvető célja egy írói szótárnak?

– Az írói szótár alapvető célkitűzésének a jelentés pontos értelmezését tartom. Úgy gondolom, az irodalomban az igazi műélvezet csak a megértésen alapulhat. A „nem tudom, mi, de szép” itt kevésbé lehet érvényes. Ez a szempont határozza meg a szócikk felépítését is, amelyen belül a jelentésváltozatok vagy a jelentésárnyalatok szerint jelennek meg az ezeket bizonyító idézetek. Az értelmezések terén is lehet támaszkodni az értelmező szótárra, de el is lehet, gyakran el is kell térni tőle, hiszen a költői nyelv csak az esetek kisebb részében zsugorítható bele a tudományos szótár adta keretekbe. Az értelmező szótár az *arany* főnévnek 9 jelentésárnyalatát sorolja föl, Radnótinál ugyan csak 5 van, de ebből csak egyetlen azonos a szótárban lévővel, az 'aranyárga szín'-nel, a másik 4 egyéni, költői. A *zaj* szónak az értelmező szótárban 4 jelentésárnyalata van, Arany verseiben 16.

– A tudomány mit hasznosíthat egy írói szótárból?

– Csak lehetőségekre gondolok. A szótár statisztikai adatai alátámaszthatnak előzőleg csak megérzésekre alapozott véleményeket a költői szókinccs nagyságára vonatkozóan, bár ez nem is olyan egyszerű kérdés, mint amilyennek látszik. A szótár adataira támaszkodhat valaki az alkotó szóhasználatának kérdéseiben, hiszen a régies, népies kifejezések, a tájszavak, idegen szavak

Névjegy: Beke József (Cegléd, 1934. június 6.) nyelvész, irodalomtörténész, magyar szakos tanár. Iskoláit Nagykőrösön és Kecskeméten, egyetemi tanulmányait Szegeden végezte. Tanári pályájának állomásai: Kunszentmárton, Kecskemét: Bányai Júlia Gimnázium (22 évig igazgatóhelyettes). Napi iskolai feladatai mellett ötévi munkával elkészítette a *Bánk bán*-szótárt (1991), a Zrínyi-szótárt (2004), nyugdíjasként a Radnóti-szótárt (2009) és a háromkötetes Arany-szótárt (2017). Életrajzát ezzel a mondattal zárja: „Ezekben a könyvekben benne lesz egész életem, mindaz az idő és energia, ami a család és az iskola mellett még felhasználható volt. Ha már anyagiakat nem, hát valamicske szellemi hagyok utóda-imra.”

alkalmazásának mértékére, arányára nézve konkrétumokat találhat. Engem meglepett, hogy Zrínyi a hadászati jellegű prózai művekben a szólásszerűségek, a klasszikus és a népies példabeszédek milyen tömegét vonultatja föl, nyilván annak érdekében, hogy a nála kevésbé művelt olvasó számára is érthető és hatásos legyen a mondandója. Azt, hogy a török ellen idegen segítségre ne számítsunk, így érzékelteti: „Akinek nem borja, nem nyalja.” Zrínyi állandósult szókapcsolatait és az említett magyarázó cikkeket tartalmazza „*Szépen öszveszedett szók*” című tanulmánykötetem, amely a Kecskeméti Lapok Kiadónál jelent meg 2004-ben.

– Hogyan lehetne fölkelteni az érdeklődést az írói szótárak iránt?

– Szótárain szerkesztése során mindig arra törekszem, hogy értelmezéseim a közölt idézetekkel együtt az általános iskolát végzett, versszerető és versolvasó számára világosak legyenek, de nem ringatom magam abban a reményben, hogy az írói szótár a könyvtárak felkapott olvasmányai között szerepel. Egyetlen picinyke jelét olvastam egy interjúban annak, hogy valaki hasznosította a *Bánk bán*-szótárt. Az illető ugyanis Katona és Illyés után nemrégiben ismét átírta a *Bánk bán* szövegét, s a riporter kérdésére, hogy volt-e olyan kifejezés, amelyet nem értett, azt felelte, hogy igen, de azt megnézte a *Bánk bán*-szótárban. En az átírásokról szóló elutasító véleményemet már kifejtettem („Irodalmi kétszersültek”. *Holmi* 2007/4). Nyelvi szempontból nézve az átírás egy régi műalkotás szavait újabbakra cseréli, ezzel a régi szavakat végképp eltemeti, csakhogy az újabb szó is elavulhat egyszer, így idővel lassanként az egész eredeti mű eltűnhet. Az írói szótár nem tűntet el a műből semmit, értelmezése segíti a megértést, ugyanakkor megőrzi az eredeti, igazi értéket. Az átírás olyan módszer, mint amit valaha némely templomokon elkövettek: az előző kor építészeti stílusának elemeit egyszerűen befalazták, eltüntették. Erre a kérdéskörre összefoglalóan azt felelhetem, hogy az írói szótár voltaképpen értékmentés, a nemzet nyelvi múltjának átmentése. Láncszem akar lenni abban a nemes kötelékben, amely a múlt értékeit összeköti a jelennel, s megőrzi a jövőnek.

– Az írói szótár készítése inkább irodalmi vagy inkább nyelvészeti feladat?

– Az írói szótár irodalmi anyagon végzett nyelvészeti munka. Munkámban az irodalomtudomány ott segíthet leginkább, ahol a műalkotások szövegében változást tapasztalok, mert úgy fogom föl, hogy az alkotó végleges, pontos szövegének megőrzése, reprodukálása egy-egy kiadásban igazából irodalomtudományi feladat. Ha így tekintem az írói szótár szerkesztését, akkor – sajnos – bőven kellett és kell irodalomtudományi feladatokkal küszködnöm, mert a szövegek pontatlanságainak korrigálására ment el Radnóti és Arany esetében időm és energiám jelentős része. Az ilyen gondoktól csak a *Bánk bán* kitűnő kritikai kiadása mentesített. Ám a Voinovich Géza szerkesztette és kritikainak kinevezett, szövegpontosság tekintetében azonban igen megbízhatatlan Arany-kiadások csak növelték gondjaimat. Annál is inkább, mert a későbbi kiadók valóban kritikainak tekintették, ezért kritikátlanul követték a

hibáit. Természetes követelmény az írói szótár szerkesztése közben, hogy az alkotóról, a művekről minél szélesebb ismerettel rendelkezünk, sőt talán ugyanilyen fontos az is, hogy szeressük őt is, műveit is. Ha a Radnóti-szótár készítése közben nem ismertem volna a költő szegedi kapcsolatait, egyetemi tanulmányainak körülményeit, esetleg másképp ítélt meg egyénies írásmódját az egybeírások területén. Nem volt mellékes számomra, hogy Radnóti ugyanazt a Mészöly Gedeon nyelvészprofesszort hallgatta, akit én is. Arany költői nyelvéhez nagykőrösi gyermekkorom óta szoros szerelem fűz, csak ezért történhetett, hogy előrehaladott korom ellenére is belefogtam hét évvel ezelőtt a szótár készítésébe.

– Milyen további nyelvészeti kérdéseket vet fel egy írói szótár?

– Legelőször is azt, hogy mit tekintünk önálló címszónak. Látszólag könnyű kérdés, aztán kiderül, hogy nem is az. Úgy találtam, hogy *A magyar nyelv értelmező szótárának* (ÉrtSz.) címszavait a legegyszerűbb alapul venni. Fölmerülhet az a kérdés is, hogy az idegen szavakat hogyan tegyük címszóvá, különösen akkor, ha többféle alakban is szerepelnek: *actio, akció*. Aztán mi legyen itt a címszó: *veder* vagy *vödör*. Mit tegyünk, ha ugyanaz az összetett szó egybe- és különírva is megjelenik? Ugyanis nemcsak Zrínyi, hanem még Arany korában is igen bizonytalan volt a magyar helyesírás. Egy vagy több címszóként kezeljük a létige alakjait: *van, volt, lesz*. E kérdésekben az elkészült írói szótárak nem mindig egységesen járnak el. Az ÉrtSz. követése nemcsak azért helyes, mert egyszerűsíti a gondokat, hanem azért is, mert közös alapul szolgálhat az egyes alkotók szókincsének összehasonlítására.

– Ha jól számolom, életéből legalább 3 évtizedet az írói szótárak készítésére áldozott. Változott közben a munkamódszere?

– A leglényegesebb, hogy belépett a technika. A *Bánk bán*-szótár esetében még írógépen kellett írni, a tévedést javítani igazából nem is lehetett, csak újraírni. A *Bánk bán*-szótárhoz kb. 12 500, a Zrínyi-szótárhoz kb. 135 000 kézzel írott cédulára volt szükség. A Radnóti-szótárhoz már elektronikusan megkaptam az akkor legfrissebb verskiadás anyagát. Bármily hihetetlen, a gyakorlati munkában volt a cédularendszernek is némi előnye, amelyhez hasonlót a gép nem tud produkálni. Például a cédulákra az elvált igekötőjű igék eleve igekötős alakban kerültek föl, így egyenesen hozzákerültek azokhoz, amelyekben az igekötő egyben volt az igével, míg a gépanyagban az elváltakat először össze kell egyenként hozni az igéjükkel – hiszen honnan tudná a gép, hogy egy magában álló igekötő melyik igéhez tartozik –, majd hozzásorolni azokhoz, amelyeknél az igekötő az ige előtt áll, és bizony a több száz *el* vagy *meg* igekötős szó ilyenfajta összeszedése napokba kerül a gép segítségével is, hiszen a Radnóti-szótár teljes szóanyaga 280 000 körül van. Tehát senki se higgye, hogy a gép mindent meg tud oldani. Nagyon nagy segítség, de azért nem ember. A szótárkészítés érdemi része, tehát a szócikkek megírása szintén egyszerűsödött, amikor a számítógép belépett a képbe, mert 1. a tévesztést

azonnal korrigálni lehet; 2. minden szükséges, tehát a versszövegek és a már megírt szócikkek, az értelmező szótár anyaga azonnal kereshetővé vált.

– A bicentenáriumra elkészült a grandiózus Arany-szótárral. Most már tudható, hogy valóban Arany János-e a legnagyobb szókincsű költőnk?

– Nagyon valószínűnek tartom, hogy igaz a feltételezés. Azonban ne várja senki, hogy az Arany-szótár biztos választ ad erre. Ez a szótár csak a verses művek szavait veszi számba, s a fő „versenytárs”, Petőfi szótára a nem verses művek szóanyagát is tartalmazza. Másodszer azért nem, mert a létező magyar írói szótárak nem teljesen egységes alapelvek szerint készültek. Egyáltalán nem az illető műveiben előforduló szavak száma a leglényegesebb jellemzője egy-egy alkotó szókincsének, hanem az, hogy ezeket a szavakat milyen sokféle és főként milyen új, egyéni jelentésárnyalatokban alkalmazza. Mondhatnám úgy is, hogy nem a mennyiség, hanem a minőség, a sokszínűség teszi igazán nagyra és értékesre a szókincset. Tessék csak belegondolni, hogy amikor azt írja a költő: „napszúrte felhő”, hogy is van ez? Vajon a napsugár szűri át a felhőt, vagy a felhő szűri át a sugarakat? Munkám alapján ki merem mondani Arany előnyét egy-két vonatkozásban akár minden magyar költővel szemben is. Úgy érzem, Arany nyelve a szólásszerűségek különféle fajaiban kiemelkedően gazdag. Csak a *szem* szócikkében 14 szólásszerű kifejezés szerepel a szótárban. Feltűnően gyakori továbbá verseiben az olyan kifejezés, amelyben az állandósult szókapcsolat igei elemét valamilyen rokon vagy ellenkező értelmű szóval helyettesíti: a szokásos *számon kér* így alakul: „add számon”; a *számon tart* pedig így: „számon vesz”. Mestere továbbá annak is, hogy a szólast más síkra áthelyezve alkalmazza: „Fülét csóválja a rossz rím felett”, ugyanis Arany szerint a vers nem a szemnek, hanem a fülnek szól, a rím csengését hallani kell. Amikor Arany művészi kifejezéseit közönséges szavakkal próbálom értelmezni, a költő Dantéről írott szavai jutnak eszembe: „Avagy lehet-é, hogy halandó szem nézze / A szellemvilágot, (...)?” (*Dante*).

– Most, hogy véget ért ez a hatalmas, több évig tartó munka, mi tölti ki a szabadidejét?

– Új szótárba nem kezdek, de a szótárírás közben szerzett tanulságokat szívesen összefoglalom kisebb tanulmányokban. És szeretném – mert hiánycikk, beszerezhetetlen –, ha az 1991-ben megjelent *Bánk bán*-szótárt kicsit felfrissítve újra kiadhatnánk – a *Bánk bán* tanításának és befogadásának megkönnyítésére.

Belső végzetszerűség

Ráhangelődés az Arany-balladákra

Szöveg: **Hudáky Rita**, Magyartanárok Egyesülete

„A balladában ugyanazon végzetszerűség uralkodik, mint az eposzban” – írta Arany János a *Széptani jegyzetekben*, a balladák középiskolai témaköréhez érő tanár pedig eltűnődik: mit jelenthet a tizenévesek számára az a szó, hogy „végzetszerűség”? Egyáltalán foglalkoztatja őket ilyesmi? Tűnődése eredményeképp ugyanez a tanár könnyen juthat arra a megállapításra, hogy ez bizony nem ígéretes irány: nem valószínű ugyanis, hogy a mai diákok éppen a „végzet” fogalmán keresztül próbálnák meg értelmezni saját életüket és az általuk megtapasztalt életproblémákat. Ha Arany János megjegyzését mégis komolyan szeretnénk venni, ennek ellenére használhatjuk kulcsként a balladák tanításakor. Miközben természetesen azt a – ma már természetesnek tekintett – elvárást sem kell megkerülnünk, hogy az irodalmi művekkel való találkozás során elsődleges tanári feladatunk a személyes, sőt az ön- és világtérbelmezésben segítő irodalmi élmény létrejötte körüli bábáskodás.

A fent emlegetett, tűnődő magyartanárra az is jellemző lehet, hogy az irodalomtudományi kutatás szakmai eredményeit követve, saját továbbképzése révén törekszik a korszerű értelmezési utak és lehetőségek középiskolai felhasználására és átültetésére. A művek újraértelmezése, újrafelfedezése nélkül elszürkülne, talán unalomba is fulladna a gyakran ismétlődő szövegekre fókuszáló munkája – bár szerencsére az újabb és újabb diákcsoportok, osztályok reakciója, nyitottsága, kíváncsisága is segít friss szemmel nézni a már jól ismert szövegekre.

Az alábbiakban olvasható javaslat középiskolában tanító kollégáknak, illetve az ő 16-17 éves diákjaiknak kínál egy lehetséges bevezetést az Arany-balladák világába. A ráhangelő óra Milbacher Róbert *Lantos eposz vagy drámai dal? Az Arany-ballada olvasásának szokásrendjéről* című tanulmányának gondolatmenetén alapszik. Egyelőre nem cél a versek részletes vizsgálatában, értelmezésében való elmerülés, csupán az, hogy néhány ballada elolvasása után a gyerekek megfogalmazzák

gondolataikat és viszonyukat ahhoz a tényhez, amivel minden történelmi korban szembenéznek az érzékeny szemlélők: nevezetesen, hogy a tragikum (vagy éppen végzet?) nem iktatható ki az emberi létezésből. A művészet viszont segít abban, hogy feldolgozzuk, megértsük, a világképünkbe illesszük, és így – a reflektáltság révén – akár ép lélekkel túl is éljük a lelki katasztrófákat.

Az Arany-balladák jelentős részét tragikus bűn- és bűnhődéstörténetekként szoktuk értelmezni az iskolában, ebből következően a gyerekekkel való beszélgetések során fel kell vetődnie annak a kérdésnek is, hogy a bűnös és a bűnös emberek hogyan ítéltethők meg a közösségben. Visszatérő és a diákokat szinte biztosan izgalomban tartó kérdés ezzel kapcsolatban, hogy mit gondolnak az egyének cselekvési szabadságáról, a „szabad akarat” kérdéséről. Amikor Arany János „végzetszerűségről” beszél, akkor – úgy tűnik – a szabad akarat feltételezését tagadja.

Milyen erők foszthatják meg az egyént szabad akaratától? A 19. századi gondolkodók különösen érzékenyek voltak a kérdésre, és a szabad akaratától megfosztó erők között külső és belső tényezőket különböztettek meg. A külső erők között vették számba a közösség felett uralkodó isteni és emberi hatalmat, így Arany János is eszerint értelmezi az eposzi hős sorsát, akit a jóslatok által megismerhető (tehát a személyen kívüli, külső) végzet uralma alatt állónak tekint. A balladai hőst az eposzival szemben nem külső, hanem „belső végzet” fosztja meg szabad akaratától, hiszen ő saját készletesei, ösztönei játékszerévé válva szenved el tragikus sorsot, vagy válik tragédia okozójává. Könnyen lehet, hogy a „bűn és bűnhődés” egymást feltételező ellentétek fókuszba állítása helyett érdemes a balladákat a kontrollálatlan vagy reflektálatlan belső (lelki vagy ösztönszerű) készletések hatásmechanizmusai felől megfigyelni. Amikor Arany „végzetszerűségről” beszél, akkor talán arra is felhívja a kései olvasó figyelmét, hogy a lélektani balladák önmagukban és feloldás nélkül szemlélt, tragikus történései felkavaróbban és

Keskeny pallón s elrepült. –
Tollászkodni, már mint varju,
Egy jegenyefára ült.

A kinek azt mondja: kár!
Nagy baj éri és nagy kár:
Hess, madár!

Ő volt az, ki addig főzte
Pörge Dani bocskorát,
Míg elvette a Sinkóék
Czifra lányát, a Terát.

De most bezeg bánja már,
Váltig hajlja: kár volt, kár!

húsba vágóbban szólítanak meg, mint ha a bűnhődés törvényszerűségének – talán megnyugtatóbb, de mindenképpen didaktikusabb – állítását keressük bennük. A példázatoság és a tanító jelleg helyett tehát azt mérjük fel elsőként, hogy miként néz szembe Arany az emberi létezés lehetséges démonikus oldalával.

„Érzékfeletti ember- és társadalomellenes erők betörnek a civilizált világba, felforgatják a rendjét, bűnbe sodorják az embert, s a betörés nyomán felszínre vetődnek az egyéni és kollektív emlékezet legmélyén szunnyadó, elfojtott, de mindig készenlétben álló ösképzetek” – írta Turóczi-Trostler József *Az irodalmi ballada* című tanulmányában. Az idézet jó kiindulópont lehet a balladák olvasásához. A diákok csoportonként kapnak egy-egy szöveget, és közösen megbeszélik, hogy az általuk megismert balladában vajon mi az a „felforgató és bűnbe sodró erő”, azaz démonikus, megzabolázhatatlan készlet, amely „felforgatja a rendet”, és bűnbe sodorja az ábrázolt szereplőt vagy szereplőket.

Az alább javasolt balladák között kevésbé ismertek és nagyon híresek egyaránt szerepelnek, de természetesen más példákat is lehet válogatni a belső végzettség és a tragikus cselekvések szemléltetésére. A rövid magyarázatok azokat a momentumokat emelik ki, amelyeket a diákok is felforgató, a közösség rendjét és az egyén boldogságát is veszélyeztető tényezők között tudnak azonosítani. A kiemelt versszakok a szemléltetést szolgálják, az órán természetesen egész szövegekkel dolgozunk.

A *Szőke Panni* főszereplője szépségére, önzésére építi az életét, anya nincs mellette, apja pedig nemhogy nem korlátozza, de élvezi is a lánya nagyravágásából származó előnyöket. A prostituálódás végül lélekölőnek bizonyul...

Szőke Panni henyélné,
Mégis cifra, majd elrepül;
Apja földje és tinója
Mind fölment már viganóra.

(...)

Panni nem szól, görnyedve ül,
Olyan rongyos, majd elrepül;
Vidd ki apja, vidd mezőre,
Szép, virágos temetőbe.

Ágnes asszony hűtlensége férjgyilkossághoz vezetett. Az asszony tudata pedig örökre foglya marad a számára felfoghatatlan és feldolgozhatatlan következményeknek. Megáll számára az idő, bezáródik a kimondhatatlan, a tabuk körül forgó szimbolikus nyelvezetbe. Megőrülése könyörgés a gondviselésért, a könyörületért.

És ez így megy évről-évre;
Télen-nyáron, szünet nélkül;
Harmat-arca hó napon ég,
Gyöngé térde fagyban kékül.

Oh! irgalom atyja, ne hagyj el.

Őszbe fordul a zilált haj,
Már nem holló, nem is ében;
Torz-alakú ránc verődik
Szanaszét a síma képen.

Oh! irgalom atyja, ne hagyj el.

S Ágnes asszony a patakban
Régi rongyát mossa, mossa –
Fehér leple foszlányait
A szilaj hab elkapdossa.

Oh! irgalom atyja, ne hagyj el.

Az *Árva fiú*ban szereplő parázna, férje emlékéhez hűtlen, fiatal anya nemcsak kegyetlenül, de gyűlölettel bánik gyermekével, akit apja – ezt megelégedve – végül kísértékként ránt le magához a sírba. A ballada mégis a nő lelkiért szóló könyörgéssel ér véget:

S ifi'asszony elszalad egy ingben;
Ismeri őt a faluba' minden:
Körül, körül csatangol a
Temetőn,
Temetőn.
Szegényt, szegényt szánd meg uram
Teremtőm!

A *Zách Klára* ugyancsak a rettenetek tárháza. Az elcsábított vagy megerőszakolt főúri lány miatti vérbosszú lavinája túlnő a személyes fájdalomon és megaláztatáson, és a teljes közösséget veszélyeztető sötét indulatok elszabadulásával fenyeget:

„Véres az ujjad,
Nem vérzik hiába:
Mit kívánsz most, királyi nőm,
Fájdalom díjába?”

„Mutató ujjamért
Szép hajadon lányát;
Nagy ujjamért legény fia
Borzasztó halálát;

A másik kettőért
Veje, lánya végét;
Piros vérem hullásaért
Minden nemzetségét!”

Az *V. László* az esküszegő módon gyilkossá lett király lelki szétesését ábrázolja:

„Miért zúg a tömeg?
Kívánja *eskümet?*”
„A nép, uram király,
Csendes, mint a halál,
Csupán a *menny* dörög.”

A *walesi bárdok* pedig egy tömeggyilkosságra vetemedő uralkodót mutat be a megőrülése közepette:

Ha, ha! mi zúg?... mi éji dal
London utcáin ez?
Felköttetem a lord-majort,
Ha bosszant bármi nesz!

Áll néma csend; légy szárnya bent,
Se künn, nem hallatik:
„Fejére szól, ki szót emell!
Király nem alhatik.”

Ha, ha! elő síp, dob, zene!
Harsogjon harsona:
Fülembé zúgja átkait
A velszi lakoma...

A *Tengeri-hántás* közössége nem hatalmi-politikai törekvésekből fakadó szörnyűségekkel, hanem a szerelmi szenvedély pusztító következményeivel néz szembe a történetmesélés közös megélése során. Az elhamarkodott szexuális kapcsolat miatt bekövetkező lányanya-ság, a korai halál, a lelkiismeret-furdalás és az öngyilkosság intő példa, de egyúttal vonzó-veszélyes történet is, amely lelki kalandozásokra csábítja a hallgatóit is:

Maga Ferkó nem nyughatik az ágyon,
Behunyt szemmel jár-kel a *holdvilágon*,
Muzsikát hall nagy-fenn, messze,
Dalos Eszti hangja közte,
– Ne aludj, hé! vele álmodsz –
Azt danolja: „gyere! jöszte!”

Nosza Ferkó, felszalad a boglyára,
Azután a falu hegyes tornyára;
Kapaszkodnék, de nem éri,
Feje szédül: mi nem éri?...
– Tizenkettőt ver Adonyban:
Elég is volt ma regélni. –

Lohad a tűz; a legények subába –
Összebúnak a leányok csuhába;
Magasan a levegőben
Repül egy nagy lepedő fenn:
Azon ülve muzsikálnak,
Furulyáznak, eltűnőben.

A kerítő Rebi néni hasonlóképpen a szexuális ösztöneik, féltékenységük és vágyaik kiszolgáltatottjaivá teszi a *Vörös Rébék* tragikus sorsú szereplőit, a történet vége boldogtalanság, gyilkosság, bujdosás, akasztás, és a nyomorúságnak soha nincsen vége...

Vörös Rébék általment a
Keskeny pallón: most repül;
Egy varjúból a másikba
Száll a lelke, vég ne'kül
S kinek ő azt mondja: kár!
Nagy baj éri és nagy kár.
Hess, madár!

...ahogy a *Híd-avatás* öngyilkosjelöltjeinek sora is végtelen:

Igy, s már nem egyenkint, – seregben,
Cikázva, némán ugranak,
Mint röpke hal a tengerekben;
Vagy mint csoportos madarak
Föl-fölreppenve, szállanak.

Órjás szemekben hull e zápor,
Lenn táncol órjás buborék;
Félkörben az öngyilkos tábor
Zúg fel s le, mint malomkerék;
A Duna győzi s adja még.

A három-négy fős csoportokban olvasott balladák mindegyikében olyan emberi bűnökről, belső késztetésekről van szó, amelyek a társadalom, a közösség szempontjából tűrhetetlenek, büntetendők. Mit gondolunk azokról az emberekről, akik ilyen tetteket követnek el? Milyen emberkép rejlik az ítéleteink mélyén? Talán személyesebbé tehető a versolvasás élménye, ha ilyen szempontok is előkerülnek – anélkül természetesen, hogy moralizáló, netán kategorikus választ akarnánk megfogalmazni a beszélgetés során. Sőt, ellenkezőleg! Az irodalmi élmény épp azzal szembesítheti a gyerekeket, hogy Arany János sokkal bonyolultabban, meg-rázóbban és felkavaróbban ábrázolja az emberi lelket, mint ahogy a 19. századi kanonizáció óta széles körben elterjedt vélekedés (mely szerint Arany életműve megnyugtatóan letisztult, nyugodt, szemérmes, és példamutató, megnyugtató etikai alapon áll) sugallja.

Az úgynevezett „véleményvonal” egy játékos órai eszköz arra, hogy mindenki letegye a voksát bizonyos, előre meghatározott kérdésekben. A balladák főszereplőiről előre megfogalmazott állításokat adunk a gyerekeknek, akik csoportmunkában egytől tízig terjedő skálán bejelölik, hogy milyen mértékben tudnak egyetérteni az egyes állításokkal. A nulla azt jelenti, hogy az állításnak szerintük semmilyen igazságtartalma nincs, a tízes pedig a teljes egyetértést fejezi ki. A kettő közötti számok a többé-kevésbé árnyalatoknak felelnek meg. A csoport tagjai közösen döntenek el, hogy az általuk olvasott vers főszereplőjére vonatkozóan mennyire tartják igaznak a mondatokat. Ha többszereplős a ballada, akkor válasszák ki azt a szereplőt, akivel kapcsolatban leginkább értelmezhetőnek vagy érdekesnek tartják az állításokat. (A *Híd-avatás* bizonyos mértékig kivétel: ez a vers nemcsak sokszereplős, hanem három állítás egyáltalán nem ítélné meg az öngyilkosság vonatkozásában. A csoport ezért külön állításokat kap a kiesők helyett.)

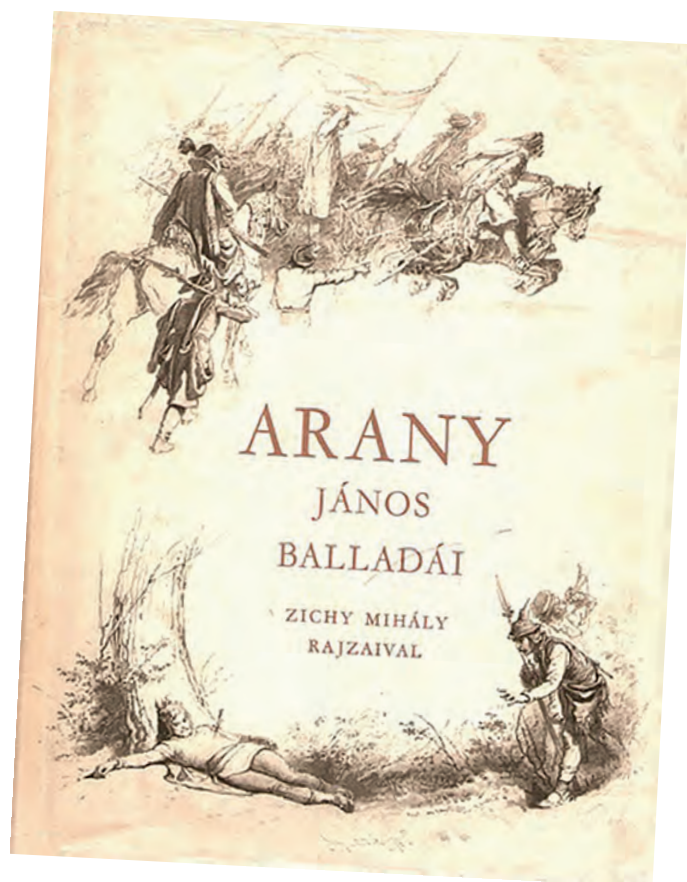
A javasolt állítások a ballada főszereplőjéről:

- A vizsgált szereplő egy erkölcsi lény.
- Szabad akarattal rendelkezik.
- A társadalom megfelelő ítéletet tud hozni róla.
- Bűne megbocsáthatatlan.
- A közösség szempontjából tanulságos a sorsa.
- Az emberi közösségben nincs helye, életfogytiglan börtönbe kell vetni.
- Bűnhődése révén megjavulhat.
- Tettéért megbűnhődik, és ezzel helyreáll az egyensúly.

A *Híd-avatás*hoz kapcsolódó további állítások az utolsó három helyett:

- Tettével nem árt másoknak.
- Tette jóvátehető.
- Tettéért a társadalom a felelős.

Ha a csoport eldöntötte, hogy hány pontot ad egy-egy állításra, kijelölik azt a csoporttagot, aki az osztály előtt is képviseli a közös véleményt. (Előfordulhat, hogy egy-egy csoportban nem jutnak a diákok konszenzusra, mert eltérő világlétekből fakadó, feloldhatatlan nézetkü-

lönbség van a csoporttagok között. Ilyen esetben minden markáns vélemény képviselőjére legyen lehetőség.) A vállalkozó csoporttagok kimennek az osztály elé, a tanár pedig kijelöli a nullás és a tízes pontot, körülbelül tíz lépés távolságra egymástól. Sorban elhangzanak az állítások, a „csoportküldöttek” pedig arányos lépéddéssel mutatják meg, hogy hány pont erejéig értenek egyet a mondattal. Ha elhelyezkedtek, érdemes pár szóval kommentálni a vélemények közti egyezéseket, különbözőségeket, az érdekesnek tűnő, többitől eltérő ítéleteket. Kiról, melyik szereplőről van szó? Miért így döntött a csoport?

Ha sikerül a diákokban előzetes érzékenységet, gondolati nyitottságot kialakítani a bűnök és a bűnökhöz vezető pszichés helyzetek (társadalmi) megítélésének összetettségével és a büntetés lehetőségének problematikusságával kapcsolatban, akkor nemcsak a közösséget érintő életproblémák megítélésében lesznek kifinomultabb eszközök birtokában, hanem az Arany-balladák befogadására is egyre inkább készen állnak.

A Tengeri-hántás című ballada feldolgozása

Szöveg: **Iványi-Szabó Rita**, magyar nyelv és irodalom szakos tanár

Arany János balladái az irodalmi tananyag megkerülhetetlen részét képezik. Hogy a balladák közül melyik(ek)et választjuk, azt több tényező is befolyásolja: a tanterv, a tankönyv kínálata, saját tanári gyakorlatunk, az adott diákcsoport befogadóképessége és nem utolsósorban a rendelkezésünkre álló időmennyiség. Az Arany-balladák értelmezésénél figyelembe kell vennünk, hogy többszörösen kódolt szövegekről van szó: a szimbólumok, jelképek, utalások szétszálazása – véleményem szerint – egy bizonyos pontig lehetséges, utána azonban a szöveg szinte magába zárul, nincs egy kizárólagos megfejtése. A balladák fabulája – kis fejtörés után – a legtöbb esetben kibogozható, azonban az alaposabb elemzés során felbukkannak olyan motívumok, amelyek ellentmondanak ennek az elsődleges cselekményszálnak. A balladák olvashatóak a bűn-bűnhődés(-megbocsátás) keresztény logikájának megfelelően, de a végzetnek, a világ démoni erőinek vagy önnön uralhatatlan szenvedélyeiknek kiszolgáltatott individuuumok történeteként is (Imre 1988: 93–97). Ezt a kettős olvasási módot véleményem szerint leginkább a *Tengeri-hántás* című ballada illusztrálja a maga kettős beszédhelyzetével. A szöveg Arany egyik legösszetettebb balladája, így nem térek ki minden lehetséges szempontra és megközelítési módra, csak néhány ráhangolóó és bevezető feladatot mutatok be.

I. Ráhangolóó feladatok

1. feladat: Képek és fogalmak

A ballada elolvasását/meghallgatását többféle bevezető feladat is megelőzheti: kiindulhatunk a címből, vagy kulcsszavak – esetleg egy előre elkészített szófelhő – alapján fogalmazhatunk meg elvárásokat, alkothatunk rövid történeteket diákjainkkal.

A ráhangolóóást segítheti egy olyan alkotó feladat, amelynek során a diákok kis csoportokban kapnak egy-egy nagyobb darab csomagolópapírt, képeket/illusztrációkat és a szöveghez kapcsolódó kulcsszavakat megfelelően felnagyított és kivágott formátumban (pl. tűz, fák, kettős kör, Hold, Nap, piros, fekete, veszély, tiltás, költészet, szerelem, füst, zene, törvények, fent-lent, valóság-képzület, föld-ég, fény-sötétség, közel-távol), valamint ragasztót. A feladatuk pedig az, hogy a képek és a kulcsszavak segítségével készítsenek montázst a csomagolópapírra, majd az elkészült munkákat a csoport szóvivője ismertesse.

A ballada szövegének megismerése után a feladat tovább folytatható oly módon, hogy a diákok kis csoportokban vagy párosával kidolgoznak egyet-egyet az előbb felsorolt fogalmak/fogalompárok közül. Ezeket a megoldásokat szintén rögzíthetjük csomagolópapíron, illetve a Prezi program segítségével is, ez esetben a válaszok rögzítése

a diákok otthoni feladata: egy előre elkészített Prezi-vázlatot kell kitölteniük a saját munkájuk alapján. (Egy lehetséges – kitöltetlen – minta a feladathoz: prezi.com/bdvl2mxaw6z8/tengeri-hantas/?utm_campaign=share&utm_medium=copy)

2. feladat: Kérdések és válaszok

A balladák természetes velejárója a sűrítettség, a szaggatottság, a kihagyásos előadásmód (azaz a balladai homály). Mivel ez a szövegszervező sajátosság a diákokban a megszokottnál is több kérdést indukálhat, érdemes az értelmezés során ezt a lehetőséget is kiaknázni a következő feladat segítségével. A szöveg megismerése után minden diák írjon fel öt kérdést a balladára vonatkozóan, majd kis csoportban beszéljék meg a kérdéseiket, és válasszák ki közösen az öt leginkább relevánsnak ítélt kérdést. Ezeket írják fel egy csomagolópapírra, majd adják tovább a papírt a következő csoportnak, amely megválaszolja a kérdéseket. Egy papír több csoporthoz is eljuthat, majd visszakerül az eredeti csoporthoz, amelynek tagjai megbeszélnek a kérdéseikre kapott válaszokat. A munkát közös megbeszélés is követheti.

II. Az elbeszélés rétegei

Thímár Attila részletesen tárgyalja a *Tengeri-hántás* kapcsán a ballada megszólalóinak szerepét: „[a] *Tengeri-hántás* – magát az elbeszélést jelöli, nem a történetet. Nem Eszti és Ferkó története a fontos, hanem az, hogy a történetet elmesélik, és az, ahogy a történetet mesélik, és az, ahogy befogadják” (Thímár 1995: 313). Az elbeszélői szerepekhez tartoznak a 2–13. versszak ötödik sorainak értelmezési lehetőségei is. A közbevetések metaforikus tartalmat hordoznak, egyben reflektálnak a környezet történéseire, és segítenek a hiátusok kitöltésében is. Pethőné Nagy Csilla többféle értelmezést is felkínál, a tankönyv szerint ezek a közbevetések olvashatók a népi elbeszélő megjegyzéseiként, amelyek megszakítják vagy egy másik szinten értelmezik a történéseket; elképzelhető azonban az is, hogy a közösség egy tagjának/tagjainak befogadói válaszai ezek, amelyek a történet egyes mozzanataira reflektálnak.

1. feladat: Ötödik sorok

Az ötödik sorokról szóló diskurzust elő lehet úgy is készíteni, hogy – a teljes szöveg megismerése előtt – a diákok megkapják a ballada szövegét, amelyből az ötödik sorok hiányoznak, ezeket külön feltüntetjük a lap tetején, a feladatuk pedig az, hogy próbálják meg behelyettesíteni a sorokat a versszakokba. A megoldásaikat vitassák meg kis csoportokban vagy párokban, és próbáljanak a vitás esetekben konszenzusra jutni. A feladat során a diákoknak lehetőségük van átgondolni a metaforikus kapcsolódási pontokat a sorok és a versszakok között. A feladat közös megbeszélésekor meg kell indokolniuk a döntéseiket – ekkor érdemes kitérni a páros/csoportos megbeszélés során kialakult vitás helyzetekre is.

2. feladat: Elbeszélve-elmesélve

Az elbeszélő személyének megkettőződése két kommunikációs helyzetet jelenít meg: az elsőben az elsődleges elbeszélő (író?) a beszélő és a mindenkor olvasók a befogadók, a másodikban a népi történetmondó az elbeszélő és a tűz körül összegyűlt társaság a hallgatóság. Talán érdemes ezt a két kommunikációs helyzetet és a közlés különbözőségéből fakadó eltéréseket a Jakobson-modell segítségével a diákokkal együtt megvizsgálni. Eközben azon is el lehet gondolkozni, hogy egy

Ötödik sorok (példa)

„Szaporán, hé! nagy a rakás; mozogni!
Nem is illik összebúva susogni.
Ki először *piros* csót lel,
Lakodalma lesz az ősszel.
.....
Te gyerek, gondolj a tűzzel.

– Dalos Eszti szép leány volt, de árva.
Fiatal még a mezei munkára;
Sanyarú volt beleszköni:
Napon égni, pirosodni,
.....
Derekának hajladozni.

Behelyettesítendő ötödik sorok

– Tegyetek rá! hadd lobogjon:
– Hűvös éj lesz, fogas a szél! –

történet vajon az írásbeli vagy a szóbeli közlés során hat-e jobban a befogadóra.

A diákok személyes tapasztalataikat felhasználva párokban megvitathatják, hogy milyen hatásmechanizmusok működnek egy szóban, illetve egy írásban közölt történet esetében. Segítő mondatok lehetnek:

Ha regényt olvasok, jobban beleélem magam a történetbe, mert...

Ha szóban mesélnék egy történetet, jobban beleélem magam, mert...

A szóbeli történetmesélés akkor hat rám, ha...

Egy könyv olvasásába akkor tudom beleélni magam, ha...

III. Motívumok

A ballada központi motívuma a tűz. A szövegben a tűz egyrészt a szerelem, másrészt a költészet jelképe. Az utóbbi metaforára Arany szövegeiben több helyütt is találhatunk példát, többek között a *Toldi* előhangjának pásztortűz képe is a költői ihlet születését jeleníti meg (Thímár 1995: 314), vagy a *Letésem a lantot* című versben is ilyen értelemben szerepel a tűz/láng metaforája. A szerelem és a költészet olyan élményt nyújt, amely kizökkenti az embert megszokott életéből, és a transzcendenssel, valami megismerhetetlennel, uralhatatlannal, az ősi ösztönökkel hozza kapcsolatba.

1. feladat: Hasonlatok a szerelemre

A szerelmesek tragédiájának oka nehezen határozható meg, a szerelmi történetről, a szereplők motivációjáról nagyon kevés információt kapunk. Ráhangolódó vagy házi feladat lehet, hogy a diákok alkossanak hasonlatokat a szerelem témájában, például:

A szerelem olyan, mint a..., mert...

Ha a szerelem szín, akkor..., mert...

Ha a szerelem érzet, akkor..., mert...

A lista tetszőlegesen bővíthető (a szerelem mint: hangzás, növény, állat, tájelem, épületfajta stb.). Vitatkozhatunk azon is, hogy mi „tilos” a szerelemben. Ekkor minden diák mérlegeli, hogy mi „tilos” szerinte, majd kis csoportokban megbeszélik egymás véleményét, és megpróbálnak közösen konszenzusra jutni – az indoklás ebben a feladatban sem maradhat el.

2. feladat: Költészet és valóság

Az a tapasztalat, hogy a szerelem más dimenzióba helyezi az embert, talán ismerősebb a diákok számára, mint a költészet hasonlóan erős hatása. A *Tengeri-hántás* című balladában azonban felismerhető az a szituáció is, amikor egy történet hatására a hallgatóság elveszíti kapcsolatát a realitással, és a történetben kezd élni.

Amennyiben azzal a nézettel értünk egyet, hogy a balladában fokozatosan következik be ez a beleélés, akkor a kilencedik versszak ötödik sorában („De *suhogjon* az a munka!”) található kurziválás jelzi elsősorban, hogy a szerelmi történet és a munkavégzés valósága közötti kapcsolatban valami zavar állt be: a *suhogás* nemcsak az éppen aktuális munka hangját, hanem a szerelmi történet kezdetét jelző aratás hangját (a kaszák *suhogását*) is felidézi, tehát kezd elmosódni a határ a történet ideje és az elmesélés ideje között (persze a *suhogás* a következő sorban megjelenő halál képére is utal).

9–11. versszak

Szomorún jár, tébolyog a mezőben,
Nem is áll jól semmi dolog kezében;
Éje hosszú, napja bágyadt,
Szive sóhajt – csak egy vágyat:
– De *suhogjon* az a munka! –
Te, halál, vess puha ágyat.

Ködös őszre vált az idő azonban,
Török is már a tengerit Adonyban;
Dalos Eszter csak nem jött ki:
Temetőbe költözött ki;
– Az a Lombár nagy harangja! –
Ne gyalázza érte senki.

Tuba Ferkó hazakerült sokára,
Dalos Esztert hallja szegényt, hogy jára;
Ki-kimén a temetőbe
Rossz időbe’, jó időbe’:
– *Kuwikol* már, az ebanya! –
„Itt nyugosznak, fagyos földbe.”

A következő versszak ötödik sorában („Az a Lombár nagy harangja”) a határozott névelő kurzív alakja jelzi – egyedülálló zsenialitással – hogy a hallgatók az aktuálisan hallott harangszót a lélekharang hangjával azonosítják.

A tizenegyedik versszak kuvikhangját Tuba Ferkó is hallotta a temetőben bolyongva – innen már csak egy lépés, hogy a közösség hallani vélje Dalos Eszti hangját is, illetve látni vélje a szeretők szellemalakját. A költészet tehát, a szerelemhez hasonlóan, veszélyes a falu szigorúan szabályozott életére nézve, hiszen kontrollálhatatlan erőket, ösztönöket szabadít fel. A történetbe azonban nemcsak a hallgatóság, hanem az olvasó is beleéli magát – a szöveg utolsó versszakában valójában nincs kimondva, hogy kik is ülnek azon a lepedőn (bár a furulyázás említése egyértelművé teszi) – pedig a történet mindenhol aggályos pontossággal közli a szereplők nevét, sőt, teljes nevét.

A költészet teremtő erővel bír – többek között a varázsigék vagy a jóslatok is úgy működnek, hogy a kimondott szó valósággá válik. (Ez a hétköznapiakban is sokszor tetten érhető, pl. házasságkötéskor vagy bírósági ítélet elhangzásakor.) Több irodalmi mű is él azzal a szöveg-szervező eljárással, hogy a történetben elmesélt történet a szereplők számára valósággá válik, pl. Michael Ende *Végtelen történetében* Barnabás könyve, a *Harry Potter*-sorozat hetedik kötetében *A három testvér története*, a *Gyűrűk Ura*-trilógiában Zsákos Bilbó történetei, a *Twilight*-sorozatban a quileute-legendák stb. A diákokat megkérhetjük, hogy olvasmányélményeik közül keressenek további példákat a fenti jelenségre, és vitassák meg, vajon milyen hatással lehet az effajta történetkettőzés az olvasóra.

3. feladat: Szövegalkotási feladatok

Házi feladatként írhatnak a diákok belső monológot az egyik tűz körül ülő fiatal szemszögéből arról, hogy hogyan hatott rá a történet, milyen gondolatok, érzések fogalmazódtak meg benne a hallgatása közben. Monológ helyett megalkotható a hallgatóság két tagjának (barátnők vagy szerelmespár) a történet meghallgatása után folytatott párbeszéde is. További otthoni írásos feladatként a diákok írhatnak érvelő esszét, amelynek tételmondata a következő lehet: A költészet méreg. (Madách *Tragédiájának* Falanszter színében a tudós azt mondja az irodalmi művek kapcsán: „A méreg, melyet rejt, nagyon veszélyes, / Azért nem is szabad olvasni másnak, / Csak aki hatvan évet meghaladt, / S a tudománynak szentelje magát.”)

4. feladat: A költő és a szerelmes

Szinte kézenfekvő a párhuzam a *Tengeri-hántás* és az Arany fordította *Szentivánéji álmom* között, amelyben a szerelmesek a ballada szereplő-éhez hasonló módon bolyonganak fel-alá az erdőben, és Puck varázslatának – tehát egy kiszámíthatatlan erőnek – köszönhetően változtatják meg szerelmük tárgyát. A szerelem és a költészet összefüggése felfedezhető a *Szentivánéji álmom* (Ötödik felvonás, első szín) egyik rövid monológjában is.

A diákok halmazábra segítségével gyűjtsék ki a szövegből, hogy melyek a költő és a szerelmes hasonló vonásai, és gondolkozzanak el azon is, hogy mik a különbségek a költő és a szerelmes között. Írásbeli otthoni vagy órai feladat lehet végiggondolni, hogyan reagálnának erre a monológra a ballada különböző szereplői: a történet egy hallgatója, a történet mesélője, Eszter vagy Ferkó. (A *Szentivánéji álmom* Nádasdy Ádám fordításában is elérhető az interneten: old.szin haz.net/pdf/drama/1995_01_drama.pdf.)

THESEUS

Csodát, de nem valót: én nem hiszem
Ez agg meséket s tündér babonát.
Bolond s szerelmes oly fővő agyú
S ábrázó képzetű, hogy olyat is lát,
Mit józan ész felfogni képtelen.
Az őrült, a szerelmes, a poéta
Mind csupa képzelet: az egyike
Több ördögöt lát, mint pokolba férne;
Ez a bolond; nem másképp a szerelmes:
Cigánynőből is Helenát csinál;
Szent őrületben a költő szeme
Földről az égre, égből földre villan,
S mig ismeretlen dolgok vázait
Megtettesíti képzeletje, tolla
A légi semmit állandó alakkal,
Lakhellyel és névvel ruházza fel.
A képzelődés oly játékot űz,
Hogy, ha öröme gyullad a kebel,
Megtettesíti ez öröm okát;
Vagy képzeletben, éjjel megijedve,
Mily könnyen lesz egy-egy bokorbul medve?

(Részlet William Shakespeare *Szentivánéji álmom* című művéből)

Ingyenes felkészítések

Az NKP intézményi adminisztrátorainak

Az Eszterházy Károly Egyetem Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet ingyenes felkészítéseket szervez intézményi adminisztrátoroknak az EFOP-3.2.2-VEKOP-15-2016-00001 A köznevelés tartalmi szabályozóinak megfelelő tankönyvek, taneszközök fejlesztése és digitális tartalomfejlesztés elnevezésű projekt keretében.

A Nemzeti Köznevelési Portál (NKP) intézményi adminisztrátoraként egy hiánypótló továbbképzési lehetőségre hívjuk fel a figyelmét.

Az NKP felületével intézménye szakmai munkáját színesebbé tudja tenni, ehhez nyújtanak segítséget a felkészítések. Annak érdekében, hogy az Ön munkáját segítsük, felkészítést szervezünk, amelyen részletesen megismerkedhet az NKP használatával, kérdéseket tehet fel szakértő munkatársainknak.

A helyszíni felkészítés időtartama hozzávetőleg 2 óra, melyet további 3 óra egyéni távmunka követ.

Várjuk jelentkezését!

A következő felkészítések időpontja, illetve regisztráció az alábbi linken: goo.gl/4WXsYy

A felkészítésen való részvétel ingyenes, feltétele a regisztrált intézményi adminisztrátor státusz!

A budapesti felkészítések után év végéig 11 vidéki városban összesen 22 felkészítés.

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

SZÉCHENYI 2020

2020

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Látnivalók Arany János városaiban

Járjuk be Arany János városait! Ezúttal csak a legfontosabbakat. Rövid tematikus túránkon az erdélyi Nagyszalontát, a cívisvárost, Debrecent és a homokháti Nagykőröst érintjük. Néhány Arany- emlékhely mellett érdekes és hasznos, ugyanakkor kellően izgalmas látnivalót is ajánlunk magukon a településeken vagy közvetlen környezetükben. Jó utat kívánunk a tanároknak és a diákoknak egyaránt!

Szöveg: **Rezsabek Nándor**

Vasmariska, Nagyszalonta első köztéri szobra (forrás: arany200.eu)

Arany János egész alakos szobra a Szoborparkban (forrás: arany200.eu)

Nagyszalonta

Az erdélyi (pontosabban partiumi), magyar többségű Nagyszalonta (ma Salonta, Románia) méltán a híres emberek városa. Arany mellett itt született a legendává nemesedett Toldi Miklós, az író Zilahy Lajos s a jeles csillagász, Kulin György.

A város fő látványos eleme a 17. századi Csonkatorony, valamint a család eredeti lakóházainak helyén álló Arany-porta mellett érdemes felkeresni az impozáns Arany Palotát, melyet 1912-ben azért emeltetett az Arany János Emlékegyesület, hogy az itt kialakított bérlakások bevételeiből fedezze a múzeum fenntartási költségeit. Napjainkban megújult szépsége mellett a benne működő könyvtár és kulturális tér (műhelygaléria, kiállítóterem) érdemel figyelmet.

A református templom melletti Szoborpark Arany egész alakos (ülő) szobrát rejt. Kiss István szobrászművész alkotása még a nyolcvanas évek elején készült, de mivel akkoriban nem volt mód nagyszalontai felállítására, Berettyóújfalu fogadta be. Jelenlegi helyére 1992-ben került, mint a Szoborpark első alkotása. Nyugalma mellett többek között Bocskai és Kossuth vigyázza...

Az Erzsébet parkban két, a millennium idején ültetett tölgyfa tövében emeltek a város 400 esztendő évfordulójára a Hajdú- emlékművet. Ha belefér osztálykirándulások mindig véges, gyakorta szűkös időkeretébe, keressük fel ezt is.

A környéken érdemes folytatni a barangolást, s elsőként a közeli Cséffát felkeresni. A kistérségen közel 10 esztendeje alapították a Természeti Parkot, mely 5000 hektáron terül el, és megfelelő életteret biztosít több madárkolóniának, számos Európában vagy a világon védettnek nyilvánított madárfajnak.

Folytatva utunkat, Tenke fő látványossága a Természettudományi Múzeum. Az 1950-es években létesült tárlat Csák Kálmán magángyűjteményét emelte múzeumi rangra. A kiállítási anyag a Fekete-Körös vidékéről származik, mely hajdanán tengerfenék volt, s ma is igen gazdag lelőhelyet biztosít geológusoknak, biológusoknak egyaránt. A tárlat bemutatja a völgy élőhelyeit, kitömött állatait saját környezetükben elhelyezve. Számos, még ma is élő vagy már kihalt madárfaj látható itt, fészkeivel és tojásaival, ezenkívül ritka ásványok, kővületek, tengeri csigák, hiéna- és orrszarvúcsontok, egy barlangimedve-koponya, továbbá egy rekordméretű harcsa.

Debrecen

Arany 1833-tól, majd rövid kitérő után, 1835-től tanult Debrecenben. Tehetségére tanárai is felfigyeltek, iskolái mellett pedig maga is tanítószkodott. Mindezek ellenére elhagyta a Debreceni Református Kollégiumot, tanulmányait nem fejezte be, s (akkoriban lenézett) vándorszínésznek állt. Az Arany-emlékhelyeken túl a kelet-magyarországi nagyvárosban, valamint környékén több turisztikai cél is ajánlható az ott kiránduló osztályoknak.

A Botanikus Kert szervezetenként a Debreceni Egyetem része. Története több mint 200 esztendőre nyúlik vissza. Célja azóta is többé-kevésbé változatlan: oktatás, kutatás és ismeretterjesztés. Napjaink kiránduló osztályai ennek eredményeképp több mint 5000 különféle fajt láthatnak benne. Népszerűsítő szerepe mellett a kert romantikus hangulatát szép kialakítása, „erdeje” és tavacska adja.

A város állatkertje ugyancsak a Nagyerdőben található. 1958 óta várja látogatóit, alapítási dátumával ez volt Budapest után az első ilyen típusú vidéki intézmény az országban. Napjainkban 17 hektáron mutatja be 5 földrész 165 fajának mintegy 1500 példányát. Tudományos ismeretterjesztő funkciója mellett fontos szerepe van a fajmegtartásban, az élővilág megőrzésében. Zoopedagógiai foglalkozásaival az osztálykirándulások alkalmával is élhetünk!

Autóbuszsal érkeve hamar megközelíthető az Erdőpuszták a várostól keleti irányban elterülő vidéke. Négy települést – Bánk, Haláp, Nyírmártonfalva és Nyíracsad – is érintve (vagy választva közülük) egy (nem is) rövid szakaszon bekapcsolódhatunk az Országos Kéktúra útvonalába. Bánkon megtekinthetjük az erdőpusztai bemutatóházat, a változatos fajtaválasztékban pompázó arborétumot és tanösvényt. A Fancsikai-tavaknál játszótér és rönkvár várja a gyerekeket, a kilátóra felkapaszkodva pedig a táj teljessége tárul elénk. A debreceni Zsuzsi erdei vasút végállomása Hármashegyfalja, ahol szintén kilátó és pihenőközpont várja a látogatókat. A Vekeri-tó az Erdőpuszták legnépszerűbb kirándulócélpontja, a friss levegőn tett séták mellett csónakázási lehetőséggel.

Nagykőrös

Arany közel egy évtizeden át volt polgára az alföldi mezővárosnak. A forradalom utáni feszült helyzet kényszerítette egyfajta belső száműzésre, s ennek eredményeképp tanított 1851-től 1860-ig Nagykőrös református gimnáziumában. A városban számos emlékhely idézi meg a jeles költő szellemiségét.

Ezek bejárása után a Cifrakert, Nagykőrös zöld városrésze kínál kellemes sétát az ideérkező diákcsoportok számára. Az elmúlt időszak fejlesztései révén a város egyik kiemelt turisztikai helyszíne lett a Csónakázó-tó. A nyugati oldalán levő szigetre híd vezet. Az infrastrukturális beruházások mellett jelentős számban telepítettek fákat, növényeket, díszcserjéket, melyek üdítően hatnak a látogatókra.

Nagykőrösön járva keressük fel a környezet és természetismereti órák kiváló „segédanyagát”, az úgynevezett pusztai tölgyeseket. Ez a természetmegőrzési terület földrajzilag a Duna–Tisza közeli homokhátságon, Nagykőrös város határában található. Az erdőterület Nagykőrös központjához legközelebbi része a Pálfája-erdő, elnevezését a Pálfája nevű hatalmas, ma is élő tölgyről kapta. A Pálfája-erdő a város kirándulóerdeje, sétautakkal, padokkal és egy különleges faépülettel.

A debreceni Csokonai Színház
(forrás: indafoto.hu/glanthor)

A Zsuzsi Erdei Vasút szerelvénye a debreceni végállomáson

A nagykovácsi református templom

Te egyébként szereted Aranyt? – szegezte nekem múltkor egy ismerősöm. Váratlanul ért a kérdése. Tényleg, ilyesmiről nem szokás Arannyal kapcsolatban érdeklődni. Petőfivel még csak-csak, na de Arannyal! Aztán felmerült bennem, hogy talán érdekes volna mindenkit a saját Aranyáról kérdezni. Hogy ő hogyan találkozott először vele, mely műveiből tudna kapásból idézni, mit mondana a költőről, ha álmából felébresztenék?

Nekem Arany a gyerekkori nyaralások legnagyobb élménye. Amikor nagymamám – a millió egyéb holmi mellett, úgymint ágynemű, saját kispárna, törülörnyok, ébresztőóra, kis, gusztusos műanyag edénykészlet bármely felmerülő igényre (pl. körömáztatás), terítő, kempingasztal, a saját bögrécskéink, amelyeken szalagok voltak, szóval egy hadtápnyi rakomány mellett elhozta a gyönyörű Arany-kötetet. A keménykötéses, nemes könyv ma már nálam van. És benne minden nyári préselt virág és emlék, ami megőriz embernek. A könyv nem holmi olvasgatáshoz kellett, amolyan visszafogott kultúrelvezetethez. Ahhoz kellett, hogy minden egyes verset eljátszhassunk. A *Híd-avatást* – „Szólt a fiú: »Kettő, vagy semmi!« / És kártya perdül, kártya mén” –, a *Tetemre hívást*, amiben Kund Abigél „vércse-visong”, a *walesi bárdokat*, amelybe a próbák során valahogy egy-egy röhögés is belekerült (különösen az „Ah! lágyan kél” kezdetű strófánál – ki tudja, miért). Volt, hogy átjöttek a szomszédos faházból, mi dübörög ennyire: akkor ugráltunk le a hídról, és döngött a padlat. És volt, hogy megborzongtunk a nagyszerűségtől, és elsírtuk magunkat, mint például a *Szent László* végén.

Annyi mindent értettem meg ezekből a versekből, a *Szóke Panniból*, a *bajuszból*, a *gyermek és szivárványból*. Ezekben a napokban „Páros ívű szép szivárvány / Koszorúzta keletet” – és én, a fiúval ellentétben, el is értem azt a gyönyörű égi tüneményt, a szívem és a tudatom megtelt a magyar nyelv gazdag, komoly, hibátlan szépségével, szeretetével, ismerőségével. Közben pedig játszottam, boldogan, önfeledten.

Arany 45

Szöveg: **Aczél Petra** | Fotó: Nagy Gábor

A fiam kisiskolás korában a *Szent László*t választotta a szavalóversenyre – leszidták, hogy túl komoly. De mi tudtuk, hogy nem az – az egyik legszebben megírt történet a régmúltból. Én, ha néha beszűrődik egy-egy verssor valamiféle életesevény kapcsán, önkéntelen is kimondom – nem egyszer megütközést váltva ki. Múltkor például a nőkről és az öregedésről volt szó, s nekem beugrott a *bajuszból*, hogyan bánt a nagy méltóságra törekvő Szűcs György dolgos feleségével: „S bajuszt kapván áldott nője, / Elkergette, vén korában.” Pedig micsoda pontos megfigyelés a negyven feletti testi változásokról! És amikor a Margit hídon naponta utazom, elmosolyodom, amikor „záros kapcsa” fölött zöttyen a villamos, mert hiszen az még a felújítás után is megmaradt.

Sokat segít ez a közeli, bizalmas kapcsolat Arany költeményeivel. A minap egy köszöntő átnézésére kértek meg, amelynek az évforduló miatt egy Arany-idézet volt a mottója. Pontosabban egy idézet, amelyet Aranyt tulajdonítanak az interneten. De ahogy olvasta az ember, rögtön lehetett tudni, hogy lehetetlen, hogy ez a 200 éve született mester szövege legyen. Aki egyszer tapintotta az ő sorainak szövegét, már soha nem téveszti el... Így sikerült megmenteni a köszöntő szerzőjét a kínos tévedéstől.

Arany velem él, 45 éve, mert most már úgy hiszem, születésem óta. Ahogyan az is velem van mindig, akitől közelségét ajándékba kaptam. Nem állítom, hogy a költő lenne a kútforrás mindenben, inkább annak forrása, hogy a komolyságot szépnek, a jó szót igaznak láthassam.

És az Önök Aranya milyen? És tanítványaiké? Megtörtént már vagy még hátravan a nagy találkozás a legszerényebb géniusszal, akiről nem szokás – mert nem érdemes – megkérdezni, hogy szeretjük-e?

A legnagyobb. Persze, tudjuk, csak legnagyobbak vannak. Kapitány Ágnes és Kapitány Gábor 1997-es felmérésében (*Magyarságszimbólumok*) a „jellemzően magyar” íróink-költőink rangsorában első Petőfi Sándor (70,7%), a második Arany János (32%). A kutatók megjegyzése: „Arany Jánost a közvetlen termelésirányítók és a vezetők, a betanított szellemi dolgozók és a budapestiek említik jelentősen átlag felett. (...) Talán a Toldi és Arany több történelmi költeményének erő-harc-győzelem szimbolikája is vonzó lehet az irányító csoportok számára. De arra is gondolhatunk, hogy az elburokratizálódott körülmények között élők számára az Arany János-i, természettel harmonikusan összefonódott világ talán másokénál erősebb nosztalgiaforrás.”

Nem skatulyázható. Falusi Márton, költő: „Arany csöppet sem realista vagy romantikus, versében ott kísért az allegorizáló középkori misztika, a misztériumjátékok nyers reszketése, de a biedermeier díszítettség is. A költői eufémizmus összesimul a közösségi sorsról hallgató öncenzúrával... Mit kell elhallgatni, mit mutat be hiányával a nyelv?”

Költészete voltaképpen zene. Tóth Erzsébet, költő: „Arany Jánosnál a nyelv olyan érzékletesen a háborítatlan múlté; a nyelv csodája hajlamosít rá, hogy kizárólag ebben a gyönyörűségben ringassuk magunk, a tartalomról szinte elfelejtkezve. A nyelv tartalom is lehet, mai igen szikár, szegényes, hitvány nyelvhasználatunkat tekintve.”

Esszencia. Arany a nyelvével hódít, írja Pátkai Róbert evangélikus lelkész, „amelybe úgy szívódott fel a magyar táj, a magyar nép, mint ahogy az alföldi barackban benne van az arany homok és a napsugár”.

Mi nekünk Arany?

Szöveg: **Balázs Géza** | Fotó: Nagy Gábor

Nagyon modern. A kapitalizmus világa, az elidegenedés nálunk először Arany költészetében jelenik meg lírai élményként. A mai kultúrpezzszimizmus előfutára: „Óh, a világ története / Szomorú egy tanulmány”. Lát minket, a 20–21. századi élmény- vagy konzumtársadalmat: „a karácsony hozza végül / Az apró szívek örömét; / De a »bubus« már nagy szakértő, / Bírálva hordja meg szemét, / S ha nem *drágát* hozott az angyal: / Ajak lepitted és befagy; / Biz', édes Jézuskám, te is már / A luxus terjesztője vagy!” (*Almanach 1878-ra*).

Mindennapi szólásainkban (szállóigékben) él. „Hé, paraszt! melyik út megyen itt Budára?”; „Ez volt ám az ember, ha kellett, a gáton”; „Egy, csak egy legény van talpon a vidéken”; „Mint komor bikáé, olyan a járása”; „Repül a nehéz kő: ki tudja, hol áll meg?”; „Este van, este van: kiki nyúgalomba!”; „Nézz ki, fiam Sára”; „Nem mese az gyermek”; „Ki kopog? Mi kopog?”; „Ti urak, ti urak! ... ti velsz ebek!”; „Van-é még a magyarnak istene.”

Nyelvünk ideálja. Ferencz Győző, költő, irodalomtörténész: „Arany költészete a magyar nyelv platóni ideálja...”

Ő az Atya. Szepesi Attila költő, publicista: „Tektonikus erejű nyelve, ha tudjuk, ha nem, a tizenötmilliónyi magyarság legnagyobb megtartó ereje. Kodály és Bartók zenéje mellett. Nyelvi csodája (ebben Petőfi az egyetlen társa) még a nyelvújítás sanda buktatóit is fölényesen kikerülte... Arany János az Atya. József Attila a Fiú. Weöres Sándor a Szentlélek.”

Nélküle? Halmai Tamás, költő, irodalmár – nekem írott levelében – így összegzi Arany jelentőségét (egy költő még egy rövid e-mailben is választékosan fogalmaz): „Arany Jánosnál nagyobb költőt nem ismerek, nélküle dadogna a modern magyar költészet...”

És dadognánk mi is.

Redmenta, az intelligens oktatási asszisztens

A Redmenta egy olyan feladatlap-készítő alkalmazás, amelyet kifejezetten azért hoztak létre, hogy segítse a tanárok munkáját. A feladatlapok készítése során létrehozott feladatokat később is felhasználhatjuk, sőt saját feladatlapjainkba mások nyilvános feladatait is beilleszthetjük. A feladatokhoz képeket, videókat csatolhatunk, és az egész folyamat nagyon könnyen és gyorsan elvégezhető. Természetesen több feladattípust is ismer a rendszer, a feladatlapok kiértékelése pedig automatikus. Megadhatjuk, hogy a diákok mikor kezdhetik el a feladatlapok megoldását, és meddig dolgozhatnak rajtuk, így akár dolgozatírásra is használhatjuk őket. Ráadásul mindezt magyarul és teljesen ingyen. A Redmenta használata minden képernyőmérettel kényelmes, így a diákok órán mobil eszközzel is kényelmesen elérhetik, akár szavazógép helyett is használhatjuk.

Szöveg: **Király Sándor**, az Eszterházy Károly Egyetem Információtechnológiai Tanszék vezetője

Belépés a rendszerbe

Az alkalmazást a weben keresztül lehet használni a **redmenta.com** címet beírva a böngésző címsorába. Feladatkészítőként csak regisztrálás után tudjuk használni, a felső sorban található **Regisztráció** linkre kattintva. A regisztrációhoz az e-mail-címünket, a vezeték- és keresztnévünket és egy jelszót kell megadnunk. A belépéshez a regisztráció mellett látható **Belépés** linkre kell kattintani az e-mail-cím és a jelszó megadása után.

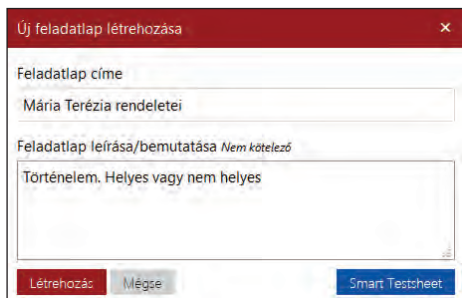
Feladatlapok készítése

Amikor még nincs egyetlen feladatlapunk, így feladatunk sem, célszerű az **Új feladat létrehozása** gombra kattintani (1. ábra). A felugró ablakban meg kell adni a feladatlap címét és leírását (2. ábra).

Ezután hozzákezdhetünk a feladatok készítéséhez. Feladatlap szerkesztése közben mindig bal oldalon láthatjuk a feladatlap kérdéseit, középen az aktuális feladatot (Feladatkezelő), jobb oldalon pedig kereshetünk a Redmentába feltöltött feladatok között (Feladatok hozzáadása) (3. ábra).

1. ábra

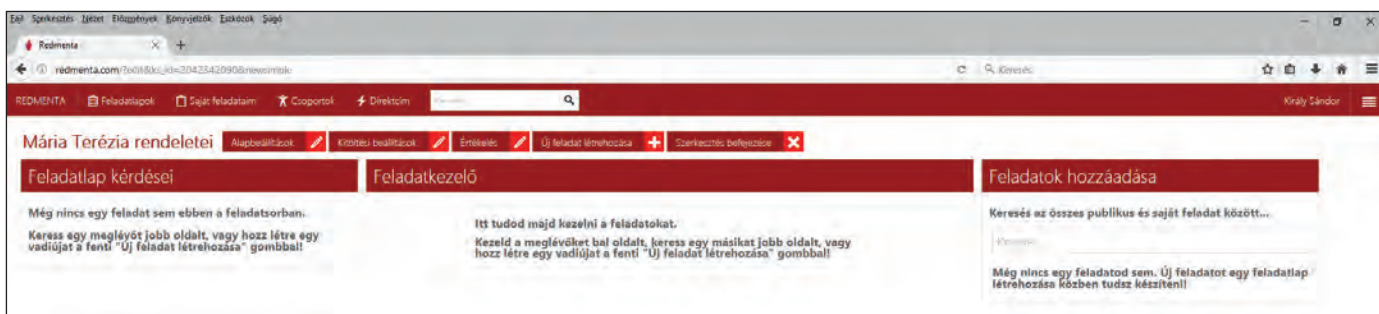

2. ábra

Kattintsunk most az **Új feladat létrehozása** gombra, hogy a feladatlapunkhoz fel tudjunk vinni egy saját feladatot!

Egy feladat részei a rendszerben:

- a feladat szövege, amelyet be kell gépelni, valamint képet és YouTube-videót is tudunk csatolni a feladathoz (Csak kattintsunk rá valamelyik szövegre, attól függően, hogy képet vagy videót szeretnénk beilleszteni!)
- a feladat típusa, amely alapértelmezésben feleletválasztós, de ha a listát legördítjük, láthatjuk a többi típust is (4. ábra)
- a feladattípustól függően a válaszok, illetve állítások, párok stb.
- a válaszmagyarázat szövege, amelyet a diák a kitöltés után elolvashat
- a címkék tartalma
- a feladat publikus vagy privát voltának jelzése.

3. ábra

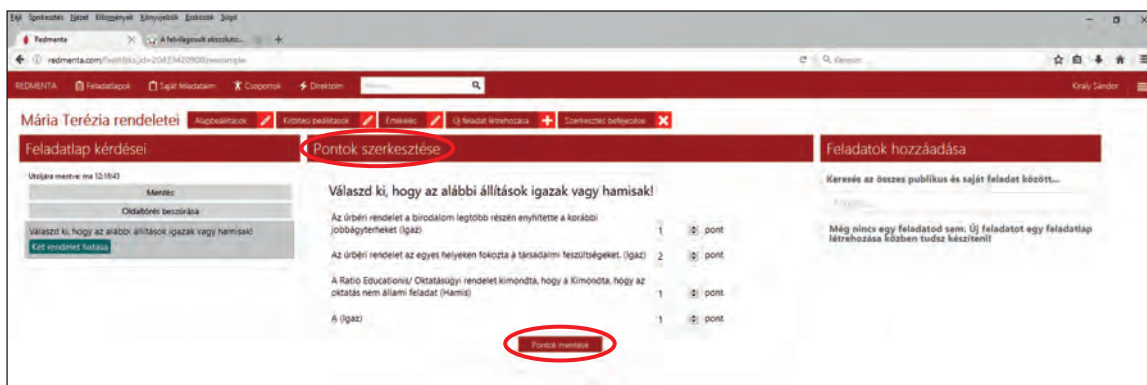
Ahogy a 4. ábrán is látható, első feladatunkhoz az igaz-hamis típust választottuk. A sorszámok előtt lévő kukára kattintva tudunk állítást, választ törölni, a „További állítás hozzáadása” szövegre kattintva pedig újat megadni. A címkéket a program a szöveg alapján felajánlja, csak rá kell kattintani a megfelelőre, de mást is be lehet írni. Ezek segítik az adott típusú, tartalmú feladatok megtalálását a rendszerben. Ha nem akarjuk, hogy mások is lássák munkánkat, válasszuk a **Privát** beállítást! Innen már csak egyetlen lépést kell megtenni, hogy egy feladatot teljesen elkészítsünk: megadni a pontokat. Ha a feladatszerkesztés után a **Mentés** gombra kattintunk, elkezdhetjük a pontok szerkesztését (5. ábra). Itt kell megadnunk, hogy az egyes megoldások hány pontot érjenek.

Ha készen vagyunk, a **Pontok mentése** gombra kattintva a rendszer elmenti a feladatot, amely látható lesz a bal oldalon. A feladatok és a pontok is módosíthatók, sőt bármikor törölhetünk feladatot. Ahogy a 6. ábrán is látható, az aktuális feladat alatt látható 3 gomb, ezek használatával tudunk visszatérni a pontok szerkesztéséhez, a feladat szerkesztéséhez, valamint törölhetjük a feladatot a feladatlapból. Ha visszalépünk a feladat szerkesztésébe, hogy módosítsuk a feladatot, majd a **Mentés** gombra kattintunk, a rendszer egy figyelmeztető üzenetben kéri a megerősítést, majd a pontok szerkesztéséhez jutunk, nem pedig a feladatlap szerkesztéséhez. A **Pontok mentése** gombra kattintva tudunk visszatérni a feladatlap szerkesztéséhez.

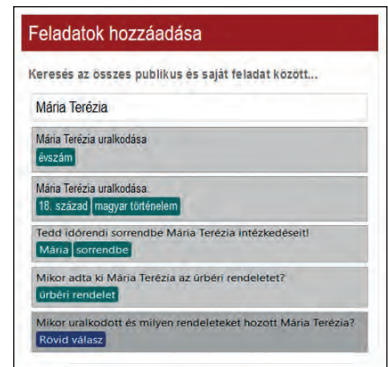
4. ábra

5. ábra

6. ábra

7. ábra

Tegyük fel, hogy bővíteni szeretnénk a feladatlapunkat, de ezúttal nem saját, hanem egy másik által készített, a témához kapcsolódó feladattal! Ehhez a **Feladatok hozzáadása** részben (6. ábra, jobb oldali blokk, kék ellipszis) a **Keresés...** szövegdobozba kell beírni a kereső szavakat. Írjuk be: Mária Terézia! Még az Entert sem kell megnyomnunk, máris megjelennek a feladatok (7. ábra).

Ahogy a 7. ábrán is látható, mi most egy rövid választottunk ki. A feladat típusa akkor látszik, ha a feladat fölé visszük az egérmutatót (a címkéket mutató zöld hátterű mező átvált a feladattípust mutató kék hátterűre). Ha rákattintunk a feladatra, azonnal megjelenik középen, és ha a **Hozzáadás a feladatlaphoz** gombra is rákattintunk, akkor a rendszer berakja a feladatlapunkba, majd lehetőséget ad arra, hogy módosítsuk a feladat pontozását. Ha a pontok mentése megtörtént (ez a következő lépés), akkor ugyanazt láthatjuk, mint amikor a saját feladatunkat készítettük. Csak éppen alul most nem a mi nevünk, hanem a feladat készítőjének neve látszik néhány más adattal együtt. Például láthatjuk a feladat értékelését, sőt, mi is értékelhetjük a kolléga által készített feladatot.

Immár két feladatunk van a feladatlapon. Ha befejeztük a feladatlapon szerkesztését, akkor még két beállítási lehetőségünk van a feladatlappal kapcsolatban. Ha dolgozatként akarjuk használni, kattintsunk felül az **Értékelés** gombra! (A feladat szerkesztése közben látható a gomb.)

Amint a 8. ábrán látjuk, meg kell adnunk, hogy hány százaléktól adunk jeles, jó stb. osztályzatot a kitöltő diákoknak. Ha készen vagyunk, kattintsunk a **Men-**

tés és bezár gombra! Most egyelőre nem adunk meg kitöltési beállításokat, hanem befejezzük a szerkesztést a **Szerkesztés befejezése** gombra kattintva.

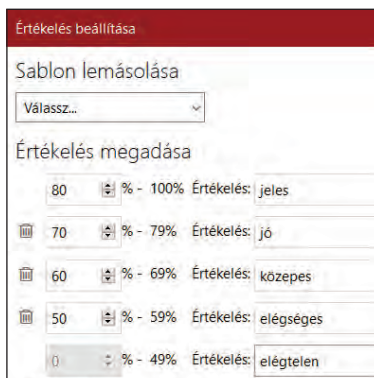
Kitöltési lehetőségek

A Redmenta rendszere lehetőséget ad arra, hogy bárki névtelenül is kitölthesse a feladatlapunkat. Ebben az esetben az illetőnek még csak regisztrálnia sem kell a rendszerbe. Mi viszont éppen azt szeretnénk tudni, hogy melyik diákunk milyen eredményességgel töltötte ki a feladatlapunkat.

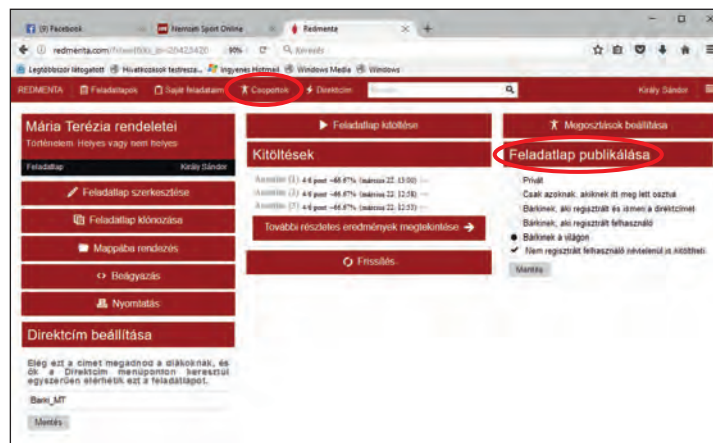
A feladatlapon szerkesztésének befejezése után további beállítási lehetőségeink vannak (9. ábra). Az egyik legfontosabb a **Feladatlapon publikálása**, azaz annak beállítása, hogy kik tölthetik ki a feladatlapon. Válasszuk most azt a lehetőséget, hogy csoportokat hozunk létre, és a csoportokhoz tartozó diákoknak engedélyezzük a kitöltést. Ehhez kattintsunk a **Csoportok** gombra felül, majd az **Új csoport létrehozása** gombra! Adjuk meg a csoport nevét, majd válasszuk a **Létrehozás** gombot! A csoportnak a rendszer generál egy direktcímet (10. ábra), melynek ismeretében diákjainknak csak be kell jelentkezniük a rendszerbe a **Direktcím** menü keresztül, és automatikusan a csoportba kerülnek. (Előtte természetesen nekik is regisztrálniuk kell a rendszerbe.)

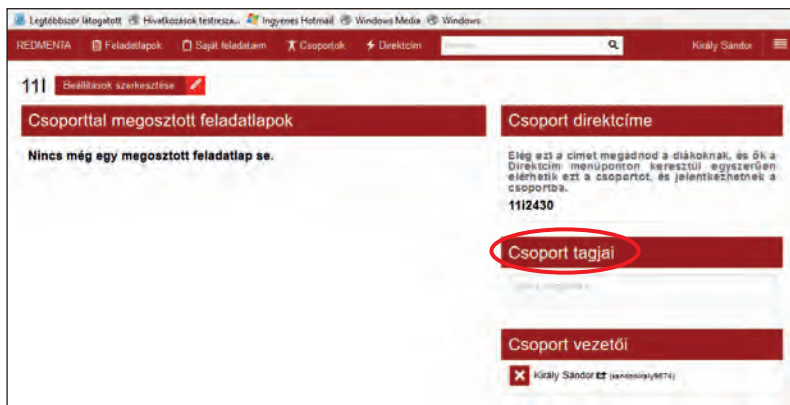
Ha a **Csoport tagjai** alatt begépeljük egy diák nevét, akkor az megjelenik, és mi is hozzáadhatjuk a +-ra kattintva. (Azonos nevek esetén az e-mail-cím segíti a kiválasztást.)

8. ábra

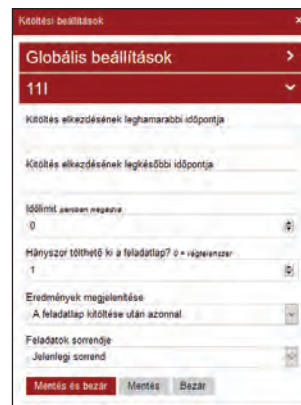

9. ábra

10. ábra

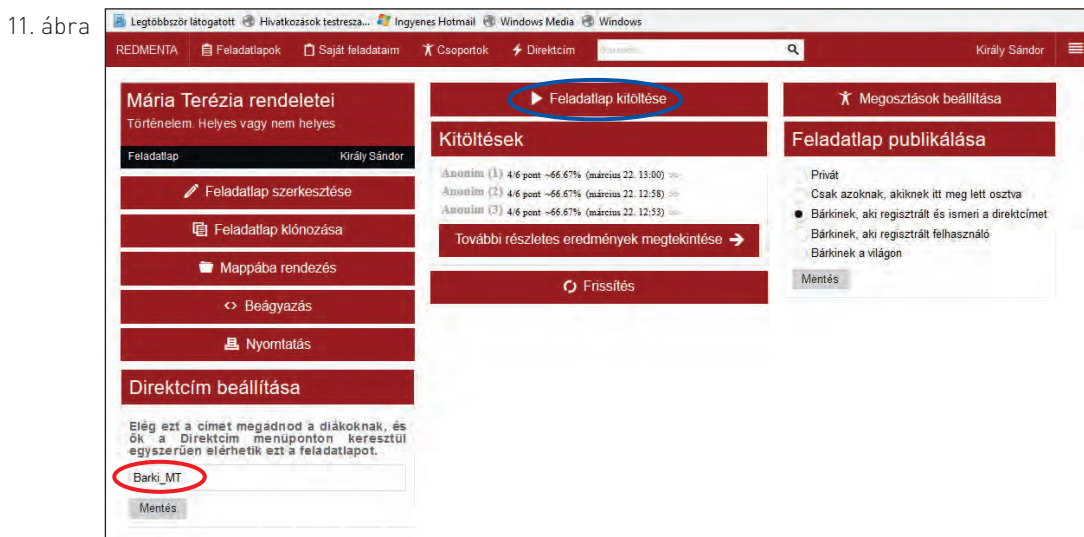

12. ábra

A feladatlapunkat úgy tudjuk ismét elérni, ha a **Feladatlapok** gombra kattintunk, majd kiválasztjuk. Most már érdemes a **Feladat publikálása** részben kiválasztani a „Csak azoknak, akiknek itt meg lett osztva” vagy a „Bárminek, aki regisztrált és ismeri a direktcímet” lehetőséget. Előbbit akkor, ha csoportot hoztunk létre, és velük osztjuk meg. Utóbbit akkor, ha nem akarunk csoportokat létrehozni. Ekkor a bal oldalon látható **Direktcím beállítása** részben nekünk kell megadni egy direktcímet, majd a **Mentés** gombra kattintva a rendszer ezt elmenti és a feladatlaphoz rendeli. A regisztrált diákjainknak ekkor ezt a címet kell ismereniük, és ezen keresztül bejelentkezve a rendszerbe már kezdhetik is a feladatlap kitöltését (11. ábra). Ha adtunk meg csoportot, például most ez a 111, akkor a **Megosztások beállításánál** megoszthatjuk a feladatlapunkat ezzel a csoporttal. Csak be kell gépelni a **Megosztás csoporttal** alatti szövegmezőbe a csoport nevét, majd a megjelenő + gombra kattintani.

Ha így teszünk, akkor máris megjelenik a **Kitöltési beállítások** lehetőségeit megjelenítő ablak. Máris megadhatjuk a 111 csoport számára, hogy mikortól meddig tölthetik ki a feladatlapot, mikor legyenek láthatóak az eredmények, stb. A **Globális beállítások** fülre kattintva a 111-n kívüli személyek kitöltési lehetőségei adhatók meg (12. ábra).

A **Kitöltési beállítások** elérhető úgy is, ha a **Feladatlap szerkesztésébe** térünk vissza, majd itt választjuk ki.

11. ábra

Kitöltések

Ahogy a 11. ábrán is látható (kék ellipszissel jelölve), a szerkesztés befejezése után akár mi is kitölthetjük saját feladatlapunkat, hogy ellenőrizzük, mindent jól állítottunk-e be, kitölthető-e hibátlanul a feladatlap. A feladatlap kitöltése után a **Kitöltések** rész alatt láthatjuk, hogy kik és milyen eredményességgel töltötték ki. Vagy a **További részletes eredmények megtekintése** gombra kattintunk, majd itt kiválasztjuk valamelyik kitöltőt a megtekintéshez, illetve közvetlenül is megnézhetjük az eredményeket a kitöltő nevére kattintva.

Sok feladatlap esetén célszerű mappákat létrehozni a **Mappába rendezés** gomb segítségével, majd az újabb feladatok létrehozása előtt kiválasztani a megfelelő mappát (1. ábra, jobb felső sarok). Kilépni a rendszerből a jobb felső sarokban lévő ikonra kattintva, majd a **Kilépés** gombot választva lehet.

A Redmenta rendszerrel tehát nagyon gyorsan, kollektíven tudunk létrehozni diákjaink tudásának mérésére feladatlapokat, amelyeket akár az órán, akár otthon kitölthetnek, a tanárnak pedig a javítás helyett csak az eredményeket kell elemeznie a továbblépés érdekében.

Lapot kérünk!

Pályázati felhívás

Matematikai kompetenciákat fejlesztő iskolai eszközkészlet
1-4. osztályosoknak – Iskolai Doboz

A Lapot kérünk! taneszköz a matematika tantárgyhoz kínál bármely módszer vagy tankönyvcsalád mellett használható játékokat, és egész alsó tagozatban végigkíséri a gyerekek tanulását. Mindezt úgy teszi, hogy a kisdíjak örömmel tanulnak, miközben a pedagógusok nagy segítséget kapnak, hiszen a doboz 85%-ban lefedi a jelenleg hatályos kerettantervi követelményeket mind a négy évfolyamon.

A doboz hat alapjátékot tartalmaz, számtalan variációval és témával, amelyek segítségével elsajátítható, gyakorolható, készségszintre emelhető az általános iskola 1-4. évében megtanulandó alapismeretek nagy hányada. Hogyan? Úgy, hogy a gyerekeket hagyjuk játszani! Az eredmény általában független attól, hogy valakit korábban érdekelt-e a számok világa vagy sem, ezek a játékok észrevétlenül bevonják a gyerekeket a matematikatanulásba.

Az eszközkészlettel való tevékenységeknek nagyon hamar természetes hozadéka lesz az érdeklődés, a lelkesedés, a társas kapcsolatok fejlődése, a kitartás, és természetesen a szórakozás és a humor

Az iskolák jelenleg egy pályázati program keretében vásárolhatják meg az Iskolai Dobozokat. A program ingyenes egész napos képzést és féléves mentorálást biztosít a megvásárolt dobozok mellé.

A pályázati kiírásról a www.mathterminds.eu oldalon a „Blog” menüpontban olvashatnak bővebben!

További információkért írjanak bátran az info@mathterminds.eu e-mailcímrre vagy hívják a 0630/822-7058-as telefonszámot.

Szöveg: **Indri Gyula**

BENYOVSZKY MÓRIC

▶ 1746. szeptember 20. – 1786. május 23.

1786. május 23-án Madagaszkár szigetén halt meg Benyovszky Móric gróf, akiről egyik életrajzírója találoán jegyezte meg: „*Nem lett volna az, aki volt, ha nem képzelte volna, hogy az, aki nem volt.*”

Benyovszky alakja mindig foglalkoztatta a közvéleményt. Persze ezért ő maga is sokat tett. Már emlékirataiban megalapozta saját legendáját, s bár ma már tudjuk, hogy kalandjainak egy része csak a képzeletében született meg, a maradék is éppen eléggé érdekes.

Katonai pályára készült, de már 12 évesen meggondolta magát. Később, hogy mégis szépítse a helyzetet, néhány esztendővel idősebbnek vallotta magát, és izgalmas meséket agyalt ki a hétéves háborúban való részvételéről. 21 éves korában aztán valóban fegyvert ragadott, és harcolt a királyellenes lengyel nemesi mozgalomban. Szerencsétlenségére orosz fogságba került, és életfogytig tartó szibériai száműzetés várt rá. A Kamcsatka-félszigeten épült fegyenc táborból még soha senki nem tudott megszökni, neki azonban sikerült. Felkelést szervezett, majd néhány társával elfoglalt egy hajót. Kaliforniába szerettek volna eljutni, de a viharos tengeren jobbnak látták, ha inkább Európa felé veszik útjukat.

Szerencsésen el is érkeztek Franciaországba, ahol aztán XV. Lajos pártfogását is sikerült megnyerniük. Felkeltették ugyanis a király érdeklődését egy természeti kincsekben gazdag sziget iránt, melyet Afrika közelében érintettek. Benyovszkyt hamarosan vissza is küldték Madagaszkárra, ahol a bennszülöttek primitív társadalmából három év alatt civilizált államot varázsolt. Utakat és csatornákat épített, lecsapolta a mocsarakat, és expedíciókat szervezett a sziget alapo-

sabb megismerésére. A bennszülöttek körében rendkívül népszerű lett, de az csak legenda, hogy királyukká is megválasztották.

Úgy gondolta, hogy tapasztalatait Európában is hasznosíthatja, de tévedett. II. József császár még csak meg sem értette korszakalkotó tervét, melyben egy országos méretű víziút-rendszert vázolt fel. Így aztán jobbnak látta, ha másutt próbál szerencsét. Elutazott hát Amerikába, hogy az ottani kereskedők figyelmébe ajánlja Madagaszkárt. A szigetre visszatérve váratlan esemény fogadta. A szomszédos Mauritius francia kormányzója ugyanis megirigyelte sikereit, és hadsereggel rontott rá. Az ütközet során Benyovszky is halálos sebet kapott.

Mindössze 40 évet élt, de ennyi idő alatt is sikerült világhírt kovácsolnia magának. Naplóját már a múlt században hét nyelven kapkodták szét az olvasók, és ugyan a kutatók azóta tetten érték néhány hazugságon, azt ma sem vitatja senki, hogy jó szolgálatot tett mind a néprajz-, mind a földrajztudománynak.

Iránytű

Összeállította: **Indri Dániel**

Ingyenes lesz az első nyelvvizsga a fiataloknak

Ingyenessé teszi a kormány az első nyelvvizsga megszerzését a jövő év elejétől a 35 évesnél nem idősebbeknek. Novák Katalin, az EMMI család-, ifjúság- és nemzetközi ügyekért felelős államtitkára az Országos Diáktanács ülése előtti sajtótájékoztatóján hangsúlyozta: ezzel is segíteni szeretné a fiatalok munkaerőpiaci versenyképességét. A térítés utófinanszírozással történik majd, a sikeres vizsgát követően az Új Nemzedék Központnál lehet majd kérni a vizsgadíj visszatérítését. Az államtitkár úgy vélekedett, a mai világban egy fiatalnak nélkülözhetetlen a nyelvtudás, és az is, hogy papírt, bizonyítványt is szerezzen ismereteiről. Ezzel kapcsolatban emlékeztetett arra: a kutatások szerint ugyan az elmúlt években emelkedett azoknak a 15–29 éves fiataloknak a száma, akik azt állítják magukról, hogy beszélnek idegen nyelvet, ám a nyelvvizsgával rendelkezők aránya stagnál. Az elmúlt években végzett felmérések szerint e korosztály tagjainak csupán 31 százaléka rendelkezik nyelvvizsga-bizonyítvánnyal – tette hozzá. A kormányzat ezért döntött az első nyelvvizsga ingyenességéről, legyen ez akár közép-, akár felsőfokú. Ugyanakkor követelmény az írásbeli és a szóbeli vizsga együttes megléte, a térítés összege pedig megegyezik az emelt szintű érettségi megszerzéséhez szükséges nyelvvizsga díjával, vagyis 34 500 forinttal. (MTI)

Lendületben a Pénziránytű: ingyenes akkreditált tanár-továbbképzések és tankönyvek

A tavaszi szezonban is elindultak, és sikerrel zajlanak a Pénziránytű Alapítvány pénzügyi témájú ingyenes tanártovábbképzései. A szervezésben részt vesznek a pedagógiai oktatási központok (POK-ok) is. A program népszerűségének oka, hogy az elméleti háttértudás mellett számos, a korosztályhoz illeszkedő módszertani ötletet, segítséget is ad a nem közgazdász végzettségű – életvitel, technika, matematika, földrajz, történelem, idegen nyelv vagy bármilyen más – szakos tanároknak.

A középiskolai tanároknak szóló képzés külön aktualitása, hogy szeptembertől minden szakköznevelő 10. évfolyamán kötelező lesz a Pénzügyi és vállalkozási ismeretek tantárgy oktatása. Az idei tanévben már néhány szakköznevelőben pilotjelleggel bevezették a tantárgyat – az ebben részt vevő tanárokat is a *Mindennapi pénzügyeink* képzési programja alapján készítették fel 2016 augusztusában az alapítvány trénerai, a visszajelzések alapján nagy elégedettségi ráta mellett. Az általános iskolai tanároknak szóló *Pénzügyek a mindennapokban* című képzést nagy érdeklődés előzte meg, mielőtt 2016 őszén elindult. A java még csak most kezdődik, áprilistól júniusig körülbelül négyszáz jelentkezőt tudnak fogadni az ingyenes képzésekre országsszerte, a helyszínek és a jelentkezési felület a <http://penziranytu.hu/tanartovabbkepzes-0> oldalon érhető el.

Az érdeklődő tanároknak további segítséget nyújthat majd a tanításban, hogy a KELLO felületén megrendelhető a 7–8. osztály számára készült *Küldetések a pénzvilágában* című új tankönyv és munkafüzet, amelyből a Pénziránytű Alapítvány 60 000 példányt ingyenesen tud az iskolák rendelkezésére bocsátani. A középiskolásoknak szóló *Iránytű a pénzügyekhez* című tankönyv már rendelhető a tankönyvlistáról, valamint mindkét tananyag elérhető elektronikusan a penziranytu.hu honlapon a Tankönyvek menüpontban. (Modern Iskola)

Pályázatok

Összeállította: **Balatoni Kinga Cecília**

Bűnmegelőzés – kisfilmkészítés

Tárgy: Az Életrevaló Karitatív Egyesület a Belügyminisztérium támogatásával a VII. Országos kisfilmkészítő versenyt hirdeti meg 24 éven aluli fiatalok körében. A pályázók feladata, hogy egy maximum 5 perces kisfilmben fogalmazzák meg hatáson, hogyan lehet biztonságban élni. Mit tehet az egyén annak érdekében, hogy se áldozat, se elkövető ne legyen. Hogyan éljen, hogy leginkább szolgálja a saját maga és a környezetében élők mindennapi biztonságát. Műfaji és technikai korlátozás nincs. Pályázni egyénileg és csoportosan is lehet. A nevezés ingyenes.

• **Határidő:** 2017. 06. 30. • **Részletek:** Életrevaló Egyesület, Preszl Éva, www.eletrevaloegyesulet.jimdo.com, 06-70-389-1535

Közös út, közös jövő – 2017. évi Európai Mobilitási Hét alkotáspályázata

Tárgy: A Nemzeti Fejlesztési Minisztérium, a Földművelésügyi Minisztérium és az Emberi Erőforrások Minisztériuma Európa legnagyobb közlekedéssel összefüggő környezetvédelmi kampányához csatlakozva, „Közös út, közös jövő” címmel rajz-, fotó- és csoportos kreatív pályázatot hirdet több korosztály számára. Az idejű téma a „Tiszta, közösségi és intelligens mobilitás”, mely a közösségi mobilitási megoldásokat népszerűsíti, kiemelve a tisztább közlekedési módok előnyeit. Nevezési kategóriák: A) rajz, B) szabadon választott, kreatív alkotás, C) fotó. • **Határidő:** 2017. 06. 30. • **Részletek:** emh.kormany.hu/kozusot

Szakmai látogatások (M1) – EGT Finanszírozási Mechanizmus 2009–2014 Ösztöndíj program (HU08) keretében

Kiíró: Európai Bizottság; Tempus Köz-alapítvány • **Tárgy:** A program keretében köz- vagy felsőfokú oktatásban, valamint képzésben érintett intézmények pályázhatnak tanulási, tapasztalatszerzési célú hallgatói, oktatói, személyzeti mobilitások megvalósítására, illetve felsőoktatási területen projektalapú nemzetközi együttműködések megvalósítására. Az Ösztöndíj program magyarországi koordinálója a Tempus Közalapítvány. • **Támogatható tevékenységek:** Intézményi együttműködések kialakítása és közös projektek tervezése; Intézményközi kapcsolatok ápolása, fejlesztése futó vagy már lezárult projektek esetében; Már lezárult projektek értékelése, fenntarthatóságuk biztosítása; Egyéb, a nemzetközi együttműködésekhez kapcsolódó szakmai tevékenység. • **Pályázásra jogosultak köre:** Az oktatás bármely szintjén aktívan működő magyarországi székhellyel rendelkező intézmények, valamint a donor országok valamelyikében (Norvégia, Izland, Liechtenstein) székhellyel rendelkező intézmények pályázhatnak. • **Határidő:** 2017. 07. 24. • **Részletek:** www.tpf.hu, 06-1-237-1320, info@tpf.hu, egtalaposztondij@tpf.hu

Programajánló

Összeállította: **Balatoni Kinga Cecília**

Múzeumok Éjszakája 2017

2017. június 24–25. – Országszerte

A rendezvény évek óta nagy népszerűségnek örvend, hiszen mi más is lehetne kellemesebb egy forró nyári nap éjszakáján, mint hódolni a történelem, a művészetek és a velük összekapcsolható értékek nyújtotta látványosságoknak. Fedezze fel otthona környékén azokat a gyűjteményeket, melyek eddig még ismeretlenek voltak az Ön számára, vagy válasszon a színes programkínálatból érdeklődési körének megfelelően! Természetesen a különlegességek sem hiányozhatnak majd idén sem a Múzeumok Éjszakájáról, így rendezvényhelyszíntől függően mindenki talál olyan élményt, ami felejthetlenné teszi majd számára ezt az éjszakát. Ne hagyja ki idén sem a méltán híres és kedvelt kulturális programok sorát! A Múzeumok Éjszakájának idei kiemelt helyszíne Debrecen, a kiemelt tematika pedig az „értékkörzés” lesz.

www.muzeumokejszakaja.hu

Fekete István Látogatóközpont – Deseda

Folyamatosan – Deseda, Rippl-Rónai Múzeum Fekete István Látogatóközpont

A Deseda-tó – Magyarország leghosszabb mesterséges tava – Kaposvártól északra helyezkedik el. A tó és környéke helyi jelentőségű védett természeti terület, amely változatos élővilágnak ad otthont. Ennek képviselőit csodálhatják meg a Fekete István Látogatóközpont kiállításában. Az előadóterem időszaki kiállításoknak, múzeumpedagógiai foglalkozásoknak, előadásoknak és születésnapra zsúroknak ad otthont. Emellett az alábbi lehetőségek várják a látogatókat: 14,5 km hosszúságú kerékpárút, hajókirándulás és csónakázás, madárles, szitakötő-megfigyelő, kacsakifutó és békaes, szárazföldi és vízi játszótér, szabadtéri tűzrakó hely. A gyerekek számára különös élményt nyújthatnak az interaktív játékok: a tapintható szőrmék, lábnyomok, a „meglepetés-asztal” valamint a különféle társasjátékok.

deseda.smmi.hu

Kincses Kecskemét – Válogatás a Kecskeméti Katona József Múzeum gyarapodásaiból

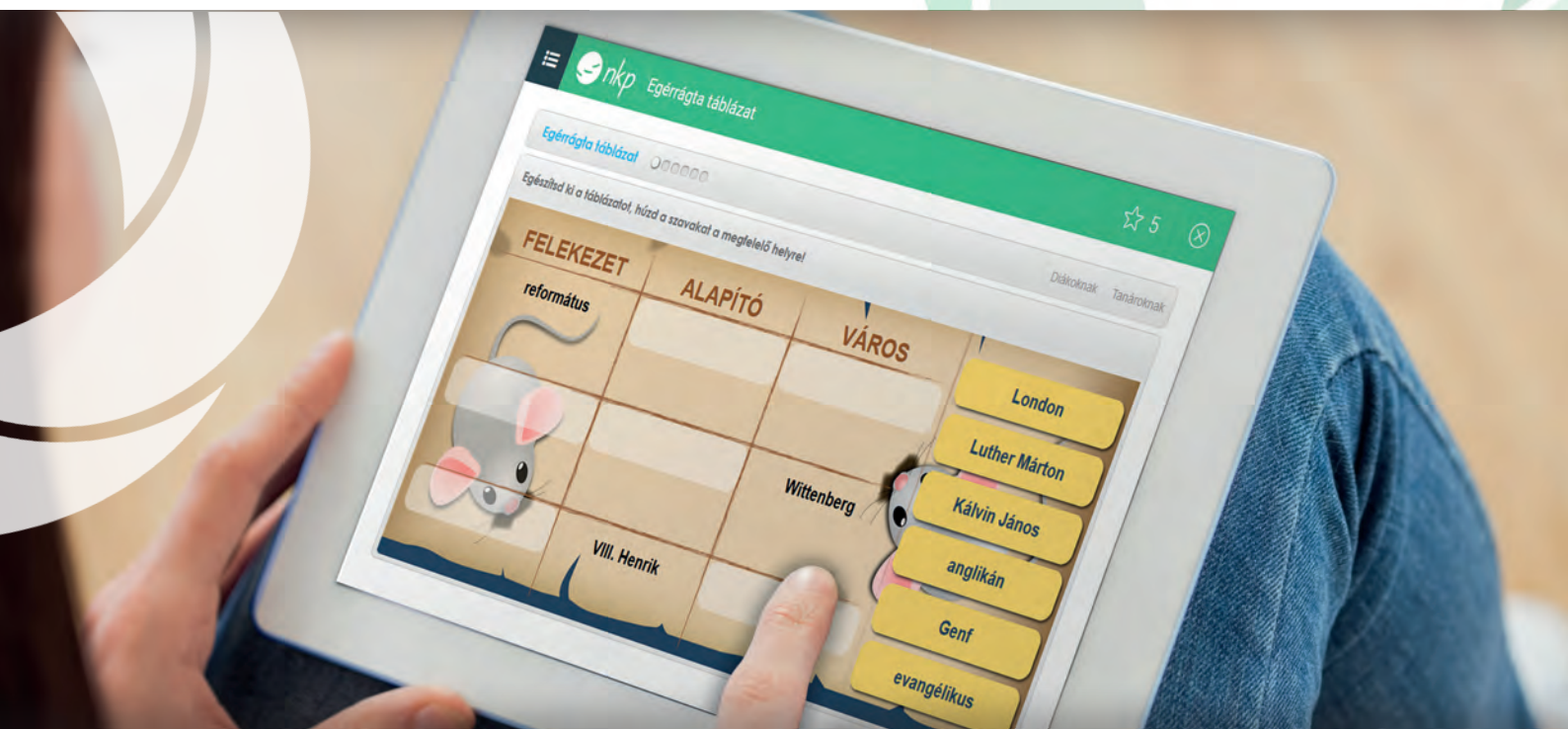
2017. augusztus 20-ig, Kecskeméti Katona József Múzeum, Cifrapalota

A kiállítás a Múzeum történeti gyűjteményének legújabb gyarapodásaiból ad válogatást. A látogatók a történeti muzeológia körébe tartozó tárgyakat, dokumentumokat, fényképeket láthatnak, amelyek Kecskeméthez és környékéhez köthetők. A bemutatásra kerülő darabok a reformkortól napjainkig a város múltjának és az itt lakó emberek életének különböző aspektusait mutatják be. Többek között olyan híres műtárgygyűttesek is a nagyközönség elé kerülnek, mint a kiskőrösi bronzkori aranykincs, a szanki tatárjárás kori aranyak, a szalkszentmártoni avar vezér sirmelleketei, a kecskeméti kádár céh 18. századi korszója, valamint a bugaci, 12. századi Szent Péter-ereklyetartó.

muzeum.kecskemethu

„Nálad Kezdődik a Pedagógia!”

Digitális témahónapok sorozat indul az NKP-n

Az NKP-n található digitális tananyagok érdekesebbé és eredményesebbé tehetik a tanórai és az otthoni tanulást, ezért arra szeretnénk buzdítani a pedagógusokat, hogy keressék meg és használják ki ezeket az új lehetőségeket, melyekhez mostantól havonta új ajánlásokat teszünk közzé.

Ettől a hónaptól már nemcsak jó gyakorlatokat, hanem saját készítésű tartalmakat is várunk, melyhez – hasonlóan az előző hónapoz – ismét izgalmas témákat ajánlunk.

**Beküldési határidő:
2017. június 15.**

A legjobb tartalmakat, módszertani megoldásokat beküldők között értékes könyvcsomagot, valamint éves Új Köznevelés- és Mikkamakka-előfizetést sorsolunk ki.

A részletes felhívás és az ajánlások a goo.gl/ThIGvE oldalon tekinthetők meg.

SZÉCHENYI 2020

Időutazás a Kosztolányi Dezső által kiválasztott tíz legjobb magyar szó segítségével:
láng, gyöngy, anya, ősz, szűz, kard, csók, vér, szív, sír.

szabadságharc rendhagyó órák
gasztronómia anyanyelv
építészet
hadászat Mi, magyarok forradalom
irodalom látogatóközpont a Magyarság Házában történelem
tudomány hazaszeretet film sport

Mi, magyarok

Látogatóközpont a Magyarság Házában

A KIÁLLÍTÁS

Játék, élmény, tudás. Gyere el, nézd meg, add tovább!

BETHLEN GÁBOR
Alapkezelő Zrt.

MAGYARORSÁGI HÁZ

Budai Vár,
Szentháromság tér 6.

Nyitvatartás:
kedd-vasárnap
10:00-18:00

www.mimagyarok.hu

